

Natalia Wiszniakowa-Zelinskiy

**PSYCHOLOGICZNE METODY DIAGNOZOWANIA
I PROGNOZOWANIA KREATYWNOŚCI**

**Diagnoza psychologiczna
„Kreatywny
potencjał”**

Kraków 2014

PSYCHOLOGICZNE METODY DIAGNOZOWANIA
I PROGNOZOWANIA KREATYWNOŚCI

Diagnoza psychologiczna
„Kreatywny
potencjał”

Natalia Wiszniakowa-Zelinskiy

**PSYCHOLOGICZNE METODY DIAGNOZOWANIA
I PROGNOZOWANIA KREATYWNOŚCI**

**Diagnoza psychologiczna
„Kreatywny
potencjał”**

Kraków 2014

Recenzje: dr hab. Ludmiła Wojciechowska
dr hab. Ewa Wysocka
dr hab. Juri Karandashev

Redakcja naukowa: dr Andrzej Mirski

Korekta: Maria Mirska

Projekt okładki: Joanna Sroka

ISBN 978-83-7571-236-0

Copyright© by Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
Copyright© by Natalia Wiszniakowa-Zelinskiy
Kraków 2014

Żadna część tej publikacji nie może być powielana ani magazynowana
w sposób umożliwiający ponowne wykorzystanie,
ani też rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie
za pomocą środków elektronicznych, mechanicznych, kopiujących,
nagrywających i innych, bez uprzedniej pisemnej zgody właściciela praw autorskich

Wydawca:
Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z o.o. – Oficyna Wydawnicza AFM,
Kraków 2014

Na zlecenie:

Krakowskiej Akademii
im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
www.ka.edu.pl

Sprzedaż prowadzi:
Księgarnia U Frycza
ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1, 30-705 Kraków
tel./faks: (12) 252 45 93
e-mail: ksiegarnia@kte.pl

Skład: Oleg Aleksejczuk

Druk i oprawa: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z o.o.

Spis treści

Słowo od Autorki.....	7
Wstęp (<i>Andrzej Mirski</i>).....	9
Wprowadzenie	
Strategie i metody diagnozowania kreatywności.....	17
1. Diagnoza kreatywnego potencjału w ujęciu historycznym.....	19
2. Model kreatywnego potencjału - założenia teoretyczne.....	33
3. Psychologiczne metody diagnozowania „Kreatywnego potencjału”	49
4. Diagnostyczna metoda „Kreatywnego potencjału - wersja rozszerzona”	73
5. Koncepcyjne podstawy badań trafności i rzetelności testów „Kreatywnego potencjału”	101
6. Badanie trafności testów „Kreatywny potencjał”	107
7. Etapy badań rzetelności testów „Kreatywny potencjał”	117
8. Wyniki badań trafności i rzetelności testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona”	121
9. Polska adaptacja i badanie rzetelności i trafności testów „Kreatywny potencjał”	127

Aneks

1. Swobodny wywiad „Twórczy potencjał” jako metoda badania osobowości twórczej..... 143
2. Test niedokończonych zdań „Kreatywna osobowość”145

Załączniki

1. Klucz do testu „Kreatywny potencjał” 148
2. Klucz do testu „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” .. 149
3. Tabela 3. Przeznaczenie i własności poszczególnych skal badających: osobowość, uzdolnienia i zainteresowania amerykańskich psychologów w polskiej adaptacji w odniesieniu do diagnozowania potencjału kreatywnego.....152
4. Tabela 4. Przeznaczenie i własności poszczególnych skal badających: osobowość, uzdolnienia i zainteresowania, stworzonych przez polskich psychologów w odniesieniu do diagnozowania potencjału kreatywnego..... 154

- Bibliografia..... 157

Słowo od Autorki

Monografia zawiera pytania, teorie i praktykę z zakresu diagnozy psychologicznej. Testy „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” pozwalają oszacować poziom kreatywności jednostki, jej predyspozycje i potencjał kreatywny. Ich innowacyjność wyraża się w możliwości diagnozowania nie tylko aktualnego stanu kreatywności i uświadomionych procesów jej rozwoju, ale także nieuświadomionych procesów samorozwoju i potencjału kreatywności.

Test „Kreatywny potencjał ” przedstawia możliwość określenia nie tylko ilościowego wskaźnika kreatywnego potencjału, ale także interpretuje jakościową charakterystykę każdego wskaźnika profilu psychologicznego.

Testy formułują osiem wyznaczników kreatywności w różnych aspektach osobowości: myślenie twórcze; ciekawość; oryginalność; wyobraźnia; intuicja; emocjonalność, empatia; poczucie humoru; twórcze podejście do zawodu.

Umożliwia on również nakreślenie twórczych sylwetek psychologicznych: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja” oraz poznanie zależności między poszczególnymi wyznacznikami.

Testy „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” mogą być wykorzystywane zarówno do badań naukowych w dziedzinie psychologii, jak i w pracy praktycznej psychologa prowadzącego konsultacje indywidualne.

Test „Kreatywny potencjał” może być wykorzystywany do testowania mężczyzn i kobiet w wieku od 17 do 33 roku życia, a „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” od 34 do 59 roku życia.

Wstęp

Niniejsza monografia jest przewodnikiem do testu psychologicznego „Kreatywny potencjał”, który został opracowany i poddany standardom normalizacyjnym przez profesor Natalię Wiszniakową-Zelinskiy. Dzieło to jednak znacznie wykracza objętościowo i merytorycznie poza zwyczajową objętość podręczników do testów. Złożyło się na to zapewne kilka bardzo ważnych powodów.

Przede wszystkim istnieje obecnie bardzo duże zapotrzebowanie w dziedzinie badania kreatywności. Kreatywność i twórczość stają się obecnie najważniejszymi czynnikami wzrostu cywilizacyjnego, a zarazem są warunkami spełnionego i udanego życia. Z obowiązującego obecnie paradygmatu gospodarki opartej na wiedzy wyłania się bowiem paradygmat gospodarki oparty na twórczości. Twórczość staje się o wiele bardziej istotna niż sama tylko wiedza. Po pierwsze, wszelka wiedza wypływa z twórczości. Po drugie, wiedza staje się coraz bardziej powszechna - coraz tańszy i łatwiejszy staje się do niej dostęp, coraz trudniej ją ukrywać, tanieją jej nośniki. Po trzecie, wiedza się też obecnie w niesłychanym tempie dezaktualizuje. Posiadanie wiedzy sprzed nawet kilku lat może stać się nie zasobem, ale przeciwnie — obciążeniem zalegającym półki, zbiory danych, twarde dyski - a nade wszystko zaśmiecającym mózgi. Tylko bieżące wzbogacanie wiedzy - a więc twórczość - jest czymś, co naprawdę stanowi wartość. W gromadzeniu, przetwarzaniu, a nawet zdobywaniu wiedzy zastąpić już mogą człowieka komputery, w dziedzinie twórczości jeszcze długo nie będzie to możliwe. Starą wiedzę trudno wykorzystać, twórczość zaś jest źródłem ogromnych zysków i kołem napędowym cywilizacji. Twórczość (w przeciwieństwie do wiedzy) nie tanieje i jest wciąż dro-

ga (choć może dawać ogromne zyski). Jej wysoki koszt wydaje się także skutkiem tego, że powstaje przy dużym nakładzie intelektualnym i materialnym, często metodą prób i błędów. Dlatego tak potrzebna jest wiedza na temat twórczości, a także sposoby jej mierzenia.

Tymczasem dotychczasowy dorobek wiedzy o kreatywności i twórczości jest, w porównaniu do innych obszarów psychologii, skromniejszy. Każda zatem nowa praca naukowa dotycząca twórczości oraz każde nowe narzędzie mogące ją mierzyć ma obecnie szczególnie dużą wartość. Narzędzie opracowane przez profesor Wiszniakową-Zelinskiy oraz niniejszy podręcznik do niego wchodzi zatem w zakres tak współcześnie liczącego się dorobku naukowego, dotyczącego kreatywności i twórczości.

Prezentowane poniżej narzędzie może służyć do wczesnego wykrywania potencjału twórczego, a zawarta w podręczniku teoria pozwala nam w szerszy i bardziej precyzyjny sposób ujmować zasadnicze aspekty ludzkiej kreatywności i twórczości.

Przede wszystkim bardzo istotne jest odróżnienie tych dwóch pojęć - kreatywność i twórczość. Autor niniejszego wstępu w pełni podziela pogląd profesor Wiszniakowej-Zelinskiy, że konieczne jest odróżnienie od siebie tych pojęć oraz wypracowanie adekwatnych sposobów mierzenia każdego z nich.

Kreatywność jest cechą indywidualną psychologiczną, jest pewną charakterystyką przede wszystkim procesów poznawczych, ale wiążącą się także z aspektami emocjonalnymi, motywacyjnymi i osobowościowymi. Jest to zdolność produkowania nowych (w przestrzeni mentalnej jednostki) wytworów umysłowych, które następnie mogą być materializowane w sferze językowej, plastycznej, muzycznej czy technicznej. Kreatywność jest zawsze indywidualną bazą twórczości. Istotą twórczości jest bowiem stworzenie czegoś konkretnego nowego i użytecznego dla ludzi, w ramach danej kultury i cywilizacji. W dzisiejszych czasach wymaga to ogromnych zasobów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych w określonej dziedzinie, której twórczość dotyczy.

Na ogólną kreatywność muszą zatem zostać nałożone określone zdolności, musi ona zostać wyrażona w odpowiednim języku, np. literackim, muzycznym czy plastycznym, aby działać już w odpowiednich strukturach muzycznych, plastycznych, literackich czy naukowych. Działa tutaj zjawisko transferu kreatywności, to znaczy istniejąca ogólna zdolność do myślenia dywergencyjnego (cechy ogólnej kreatywności) przekłada się na myślenie dywergencyjne np. w zakresie kompozycji dzieła muzycznego.

O ile jednak ogólną kreatywność może zmierzyć psycholog za pomocą swoich testów, to w ocenę dyspozycji twórczych w konkretnej dziedzinie powinien być zaangażowany także ekspert w tym zakresie (np. do oceny dyspozycji do kompozycji muzycznego dzieła powinien być również zaangażowany specjalista w dziedzinie muzyki).

Warto tu zaznaczyć, że zasadniczo większość metod psychologicznych, zwłaszcza metod testowych, bada raczej kreatywność niż twórczość. Metody badania kreatywności są ściśle związane z metodami psychologicznymi, natomiast metody badania twórczości mają charakter wielodyscyplinarny. Bardzo pomocnych opisów zjawisk twórczych, metod ich badania oraz sposobów ich stymulacji dostarczają nauka o rozwoju potencjału człowieka oraz akmeologia, reprezentowane w Polsce przez wybitnego specjalistę w tej dziedzinie, profesor Natalię Wiszniakową-Zelinskią. Akmeologia (poch. od greckiego *akme* - tzn. szczyt), jest stosunkowo młodą nauką (wprowadził ją do obszaru nauk psychologicznych w 1928 roku N.A. Rybników) o prawidłowościach rozwoju psychicznego człowieka dorosłego i obiektywnych oraz subiektywnych czynnikach, które wspomagają lub opóźniają osiągnięcie przez niego najwyższego poziomu twórczej dojrzałości osobowościowej oraz zawodowej.

Autorka definiuje kreatywność jako kompleks osobowościowo twórczych właściwości człowieka, pozwalających mu z sukcesem tworzyć nowe produkty znaczące społecznie i indywidualnie, w materialnej i duchowej działalności. Według niej podstawowymi wskaźnikami kreatywności i kreatywnego potencjału są: określone cechy intelektualne, osobowości, uzdolnień, twórcze myślenie, asocjacja twórczego myślenia, antycypacja, oryginalność, wyobrażenia i fantazje, intuicja, emocjonalność i empatia, ciekawość, otwartość na nowe rzeczy, idee i wyzwania, która wyraża się w eksploracji świata, nowatorstwie.

Profesor Natalia Wiszniakowa-Zelinskią przedstawia cztery najważniejsze sposoby rozumienia **kreatywności** - jako **produkt, proces, zdolność i cechę osobowości**. Ujęcie produktowe tradycyjnie skupia się przede wszystkim na wyniku twórczości, rozpatrując jego trzy podstawowe cechy: ilość, jakość i znaczenie. Ujęcie procesualne z kolei, którego najlepszym przykładem jest model Wallasa, ujmując kreatywność jako proces, wydzielając przy tym różnorodne fazy, etapy i poziomy oraz typy twórczego myślenia. Za najbardziej typowe narzędzia diagnostyczne w tym podejściu autorka słusznie uznaje testy oddalonych asocjacji RAT, zaproponowane przez Mednicką w 1962 roku. Trzeci kierunek badań nad kreatywnością, ujmujący ją przede wszystkim jako zdolność, jest wedle autorki najbardziej roz-

winięty. Wiodącymi badaczami w tej dziedzinie byli: J.P. Guilford i E.P. Torrance. Ogromną rolę odegrały tutaj i odgrywają nadal opisane przez autorkę w pierwszej części pracy testy J.P. Guilforda oraz E.P. Torrancea¹ badające zwłaszcza najważniejsze aspekty myślenia dywergencyjnego.

Natomiast ujęciem, według autorki stosunkowo najsłabiej rozwiniętym, jest ujęcie osobowościowe. W intencji autorki jej praca próbuje zapłacić tę lukę, podejmując problem, jakie cechy osobowościowe wpływają na rozwój twórczego myślenia, fantazji, oryginalności i ciekawości, które z nich wpływają na intuicję i empatyczność, a jakie na produktywność i twórczy stosunek do własnego zawodu. Można polemizować z twierdzeniem autorki, że brak jest dobrych testów badających osobowościowe korelaty kreatywności. Autorka podręcznika nie wywodzi się bowiem z polskiego kręgu psychologów zajmujących się twórczością, natomiast dysponuje znakomitą wiedzą z zakresu badań w tej dziedzinie w literaturze rosyjskiej i anglosaskiej.

W Polsce mamy wiele interesujących testów kreatywności i twórczości odwołujących się przede wszystkim do cech osobowościowych. Można do nich na przykład zaliczyć Kwestionariusz Twórczego Zachowania Stanisława Popka. Przeznaczony jest do badania uzdolnień twórczych pojmowanych jako właściwości osobowościowe człowieka (postawa twórcza). Wyniki oceniane są w ramach czterech skal: konformizmu - K, nonkonformizmu - N, zachowań algorytmicznych - A, zachowań heurystycznych - H. Możliwe jest też uzyskanie innych wskaźników: dla postawy twórczej, postawy odtwórczej, sfery poznawczej oraz sfery charakterologicznej. Kwestionariusz występuje w dwóch wersjach: KANH-I przeznaczonej do badania młodzieży szkolnej i studentów oraz KANH-II do badania nauczycieli (właściwości psychometryczne były sprawdzane wyłącznie dla wersji KANH-I). Każda wersja składa się z 60 stwierdzeń, mających postać zdań oznajmujących, dotyczących zachowania się osoby badanej w sytuacjach uczenia się i działania. Badany ocenia stopień zgodności zdania z własnym zachowaniem na skali trzystopniowej: prawdziwe, częściowo prawdziwe, błędne.

Do cech osobowościowych oraz potencjału twórczego odwołują się też narzędzia stworzone przez Andrzeja Strzałeckiego czy Aleksandrę Tokarz. Również autor tego wstępu, Andrzej Mirski opracował test kreatywności, Skalę Postaw Twórczych, w którym czynnikom osobowościowym przypisał bardzo dużą wagę. Na bazie podstawy teoretycznej wyodrębnił on pięć wymiarów (podskal): społeczne nastawienie twórcze, wrażliwość twórcza, osobowość i motywacja twórcza, myślenie i wyobraźnia twórcza oraz efektywna działalność twórcza

(test ten jednak został sporządzony już po napisaniu przez profesor Wiszniakową-Zelinskiy prezentowanego podręcznika). W każdym razie za dosyć charakterystyczne dla polskich badaczy kreatywności uznać należy silne podkreślanie czynników osobowości.

Można powiedzieć, że autorka testu „Kreatywny potencjał” włącza się w tę tradycję i specyfikę badawczą. Bardzo twórczym i oryginalnym wkładem wkładem profesor Wiszniakowej-Zelinskiy jest ujęcie zagadnień osobowościowych i ich związku z twórczością z perspektywy „Ja”, obejmując „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone” oraz „Koncepcję Ja” (self-concept) obejmującą własną tożsamość (self-identity) oraz poczucie własnej wartości („self-esteem”). Psychologiczne profile kreatywności odniesione są do ośmiu zasadniczych, wedle autorki, cech twórczych: 1. Myślenie twórcze, 2. Ciekawość, 3. Oryginalność, 4. Wyobraźnia, 5. Intuicja, 6. Emocjonalność, empatia, 7. Poczucie humoru 8. Twórczy stosunek do zawodu. Wszystkie one są odniesione do wymienionych kategorii „Ja”. Interpretacja psychologicznego profilu kreatywności odbywa się na podstawie nałożenia się dwóch lub kilku profili.

Nałożenie się profili „Ja realne” - „Ja idealne” przedstawia możliwość wyróżnienia ilościowego i jakościowego poziomu potencjału twórczego. Nałożenie profili „Ja realne” - „Ja odzwierciedlone” określa poziom samooceny (zanizony lub zawyżony) w porównaniu do wyobrażeń człowieka oraz refleksyjną ocenę, przedstawioną przez ekspertów. Porównanie profili „Ja realne” - „Koncepcja Ja” pozwala określić poziom potencjalnych rezerw samoaktualizacji; konceptualne upodobania osoby badanej na podstawie jej kompleksowego wyobrażenia o świecie, społeczeństwie i o sobie. Zestawienie „Ja idealne” - „Ja odzwierciedlone” pomaga określić rezerwy kreatywności i poziom wyobrażenia innych osób o możliwościach i realnych perspektywach ich samorealizacji. Porównanie „Ja idealne” - „Koncepcja Ja” pozwala uświadomić kreatywny potencjał w samoaktualizacji osobowości dojrzałej i na podstawie określonych orientacji aksjologicznych i doświadczenia życiowego opracować indywidualny program osiągnięcia oczekiwanych bliskich i dalekich ideałów, bazując na aksjologiczno-duchowej orientacji osobowości dojrzałej. Wreszcie nałożenie profili „Ja odzwierciedlone” - „Koncepcja Ja” stymuluje osobowość do uświadomienia perspektyw samodoskonalenia się osobowości dojrzałej na podstawie oceny ekspertów, dotyczącej doświadczenia kreatywnego, co daje możliwość stworzenia perspektywicznego programu etapowej samoaktualizacji w zawodowej i kreatywnej sferze. Na podstawie tej interpretacji można stworzyć program indywidualnej korekty psycho-

logicznej w celu stymulacji rozwoju osobowości w kierunku większej kreatywności.

Testy „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” skonstruowane przez profesor Natalię Wiszniakową-Zelinskią pozwalają zatem oszacować poziom kreatywności jednostki, jej predyspozycje i potencjał kreatywny i sklasyfikować badanych pod kątem ich cech twórczych. Umożliwia również porównanie otrzymanych wyników nie tylko według kryteriów ilościowych, ale również jakościowych. Pozwala to wyznaczyć najlepszą strategię stymulacji rozwoju oraz opracowywać indywidualne programy twórczego rozwoju jednostek. Kwestionariusz może być wykorzystywany dla testowania mężczyzn i kobiet w wieku od 17 do 59 roku życia. Pozwala mierzyć ogólny poziom kreatywności, która jest traktowana jako stosunkowo stała cecha, a nie chwilowy stan. Ze względu na prostotę i łatwość użycia narzędzie to jest przydatne zwłaszcza w tych projektach badawczych, w których stosuje się wiele metod oraz w badaniach eksperymentalnych. Prezentowane testy są metodą pomiaru kreatywności i kreatywnego potencjału człowieka dorosłego. Testy te mogą być wykorzystywane zarówno do badań naukowych w dziedzinie psychologii, jak i w pracy praktycznej psychologa prowadzącego konsultacje indywidualne.

Test „Kreatywny potencjał” został utworzony przez profesor Natalię Wiszniakową-Zelinskią w 1993 roku. W latach 1988-1993 autorka przeprowadziła badanie podstawowe na próbie 1193 osób (wśród 690 studentów od 17 do 33 lat Uniwersytetu Mińskiego i 503 nauczycieli od 34 do 59 lat szkół Mińska), a w latach 1993-1996 badanie kontrolne.

Prace nad polską adaptacją autorka przeprowadziła w latach 1999-2006. Po przetłumaczeniu pytań z wersji oryginalnej, przeprowadziła badania na próbie 1139 osób, w tym 697 osób w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, 63 studentów Uniwersytetu Wrocławskiego (Instytut Pedagogiki) i 379 studentów i magistrów Uniwersytetu Opolskiego (Instytut Psychologii). Współczynniki korelacji między wynikami wersji polskiej i rosyjskiej dla poszczególnych twierdzeń są bardzo wysokie - wahają się od 0,79 do 1. Rozkłady wyników dla poszczególnych twierdzeń w obu wersjach są podobne. W przypadku żadnego z tych twierdzeń nie zauważa się istotnych statystycznie różnic między wynikami uzyskanymi w obu wersjach językowych testów.

Wartość współczynnika rzetelności polskiej wersji metody (a Cronbacha) w różnych badanych grupach wahała się od 0,81 do

0,83. Wynosiła odpowiednio: 0,81 dla grup młodzieży w wieku od 17 do 33 lat ($N=307$; 173 kobiety, 134 mężczyzn); 0,83 dla grup osób dorosłych w wieku od 34 do 59 lat ($N=432$; 275 kobiet, 157 mężczyzn). Analiza korelacyjna wskaźników testu „Kreatywny potencjał” dla wspólnej próby pokazała obecność znaczącej korelacji pomiędzy wszystkimi wskaźnikami, co potwierdza, że wszystkie one ukierunkowane są na pomiar jednej właściwości - kreatywnego potencjału.

Wskaźniki te pokazują, że testy „Kreatywny potencjał” i jego wersja rozszerzona są rzetelnym narzędziem do wykorzystywania w badaniach naukowych, wyniki pozwalają na klasyfikację badanych pod kątem ich cech kreatywnych. W ramach adaptacji testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” była sprawdzona ich trafność teoretyczna. Wedle ich koncepcji trafność obejmuje zarówno trafność czynnikową, jak i trafność zbieżną i różnicową, trafność treściową oraz trafność kryterialną. W celu ustalenia wewnętrznej struktury polskiej wersji testów „Kreatywny potencjał” i jego wersji rozszerzonej przeprowadzono dwa rodzaje analiz czynnikowych: eksploracyjną oraz confirmacyjną. Oba analiz dokonano na dwóch oddzielnych grupach, które losowo wybrano z całej próby osób.

Generalnie można zatem stwierdzić, że testy „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” wykazują przewidywane związki z aspektami funkcjonowania kreatywnego potencjału, a więc są trafnymi narzędziami diagnozowania.

Badania walidacyjne wykazały, że polska wersja testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” jest narzędziem rzetelnym, o potwierdzonej trafności testów. Udowodniono ponadto, że wystarczająco wysoko koreluje z innymi testami, mierzącymi poziom kreatywności. Staje się również możliwe porównanie otrzymanych wyników nie tylko według kryteriów ilościowych, ale również jakościowych. Pozwala to najlepiej kształtować strategię stymulacji rozwoju oraz opracowywać indywidualne programy twórczego rozwoju i dojrzałości dorosłej osobowości.

Należy też zaznaczyć, że tekst podręcznika może niekiedy sprawiać pewne trudności w odbiorze polskiemu czytelnikowi. Napisany został bowiem przez osobę wywodzącą się z innego kręgu językowego, dla której język polski jest stosunkowo nowo opanowanym. Po dokonaniu wszystkich poprawek ze strony ortograficznej, gramatycznej i w miarę możliwości stylistycznej, zostają jednak pewne różnice w głębszej warstwie językowej, w której trudno byłoby zmieniać zapisy, nie naruszając oryginalności przesłania autorki. Należy raczej zaakceptować fakt, że psychologia jest uprawiana przez osoby z różnych kręgów kul-

turowych i językowych, docenić, że coraz więcej psychologów z innych krajów decyduje się pisać w języku polskim i w związku z tym zachować tolerancję dla pewnych subtelnych, ale odczuwalnych różnic językowych. Aby w pełni zrozumieć i wykorzystać ten podręcznik, czytelnik będzie musiał włożyć nieco więcej wysiłku, ale ten wysiłek wydaje się w pełni opłacalny.

Podsumowując, praca profesor Natalii Wiszniakowej-Zelinskiy dotyczy szczegółowej i teoretycznie pogłębionej prezentacji autorskiego narzędzia do pomiaru potencjału twórczego. Autorka obszernie opisała narzędzie, przytoczyła w tekście dwie jego wersje, różniące się ze względu na wiek osób poddawanych badaniu. Dokładnie opisała procedury zmierzające do ustalenia parametrów kwestionariuszy, przedstawiła definicje pojęć, odwołując się do literatury polskiej, angielskiej i rosyjskiej, jak również starała się udowodnić, bazując na wskaźnikach statystycznych, wartość diagnostyczną skonstruowanych narzędzi.

Prezentowane narzędzia mogą być bardzo pomocne przy pomiarze kreatywności osób dorosłych a podręcznik do tego narzędzia pozwala je lepiej zrozumieć i wykorzystać, w jak najbardziej efektywny sposób.

Andrzej Mirski

Wprowadzenie.

Strategie i metody diagnozowania kreatywności

Najważniejsze strategie i metody diagnozowania zastosowane w testach „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona”:

1. Są to kompleksowe testy, które składają się z czterech podtestów. Dają one możliwość interpretacji ukrytych mechanizmów kreatywnych psychiki na podstawie dokonywanych wyborów w różnych sytuacjach życiowych.
2. Testy pozwalają określić potencjał twórczy jednostki. Wynika to z możliwości uzyskania czterech sylwetek psychologicznych: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja”. Pod tym względem testy te są pełniejsze od tradycyjnych, przeznaczonych do oceny aktualnego stanu jednostki.
3. Uzyskane sylwetki umożliwiają łatwe określenie każdego wyznacznika kreatywności w podtestach: „Ja realne” „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja” oraz poznanie zależności między poszczególnymi wyznacznikami:
„Ja realne” <-> „Ja idealne”,
„Ja realne” <-► „Ja odzwierciedlone”,
„Ja realne” *-*■ „Koncepcja Ja”,
„Ja idealne” <-> „Ja odzwierciedlone”,
„Ja idealne” *-> „Koncepcja Ja”,
„Ja odzwierciedlone” <-> „Koncepcja Ja”.

4. Testy formułują osiem wyznaczników kreatywności w różnych aspektach osobowości: 1. Myślenie twórcze; 2. Ciekawość; 3. Oryginalność; 4. Wyobraźnia; 5. Intuicja; 6. Emocjonalność, empatia; 7. Poczucie humoru; 8. Twórcze podejście do zawodu. Umożliwiają również narysowanie twórczych sylwetek psychologicznych.
5. Porównanie uzyskanych sylwetek psychologicznych pozwala ujawnić ukryte determinanty: świadome (1. Myślenie twórcze; 2. Ciekawość; 8. Twórcze podejście do zawodu) i podświadome (4. Wyobraźnia; 5. Intuicja; 6. Emocjonalność, empatia) cech psychologicznych jednostki.
6. Zastosowana metoda diagnozowania oraz opracowany program komputerowy testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” umożliwiają szybkie, rzetelne i trafne badanie możliwości kreatywnych jednostki. Procedura testu jest prosta i efektywna.
7. Testy „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” mogą być wykorzystywane zarówno do badań naukowych w dziedzinie psychologii, jak i w pracy praktycznej psychologa prowadzącego konsultacje indywidualne.

Kwestionariusz może być wykorzystywany do testowania mężczyzn i kobiet w wieku od 17 do 59 roku życia.

1. Diagnoza kreatywnego potencjału w ujęciu historycznym

*Kreatywność charakteryzuje się kompleksem
osobowościowej właściwości człowieka,
pozwalających mu z sukcesem tworzyć
nowe produkty znaczące społecznie i indywidualnie,
w materialnej i duchowej działalności.*

Podstawowymi wskaźnikami kreatywności i kreatywnego potencjału są: określone cechy intelektualne, osobowość, uzdolnienia, twórcze myślenie, asocjacja twórczego myślenia, antycypacja, oryginalność, wyobrażenia i fantazje, intuicja, emocjonalność i empatia, ciekawość, otwartość na nowe rzeczy, idee i wyzwania, która wyraża się w eksploatacji świata, nowatorstwo.

Zawartość opracowania wskazuje na kluczowe zagadnienia związane z diagnostyką kreatywności i potencjału osobowości w psychologii stosowanej. Wydzielamy tu diagnostykę kreatywności jako ważny kierunek studiów nad osobowością twórczą.

Dyskusyjność diagnozy kreatywności ma odzwierciedlenie w różnorodnych badaniach psychologicznych, np. w badaniach D. Holmesa, A.R. Łurii, V.R. Petrusisa, i in. Obecnie jednak najbardziej popularne są badania z dziedziny naukowych uwarunkowań diagnostycznych metod kreatywności. Problematyce tej poświęcone są prace: G. Wallasa [1926], M. Wallacha, J. Goethalsa, J.P. Guilforda [1950], R. Jetsona, R.M. Andrews, E. P. Torrance'a [1974], D. Holmesa, B. Holerana.

Diagnoza psychologiczna - to „pełne badanie dotyczące psychologicznego funkcjonowania, obejmujące zbieranie, ocenianie oraz interpretowanie wyników badań testowych, a także dodatkowych informacji, jak również przekazywanie informacji o badanej osobie. W czasie badania psychologicznego można wykorzystywać wiele metod: badanie, ocenianie i interpretowanie otrzymanych wyników testów i inwentarzy, obserwację zachowania, wywiady z klientami i innymi zainteresowanymi osobami, a także analizę danych dotyczących edukacji, wykonywanego zawodu, stanu zdrowia czy innych danych psychologicznych” [*Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice*, 2007, s. 3].

Test - „obiektywna i wystandaryzowana miara próbek zachowania” [Anastasi, Urbina, 1999, s. 21]. Test jest specyficzną procedurą diagnozowania. Może być zbiorem zadań lub pytań, które w standaryzowanych warunkach mają wywołać określone rodzaje zachowań i dostarczać wyników o pożądanych właściwościach psychometrycznych, tj. posiadających wysoką rzetelność i trafność.

Zakres pomiaru testowego obejmuje:

- ♦ cechy osobowości,
- ♦ zdolności poznawcze,
- ♦ zainteresowania,
- ♦ uzdolnienia.

Wymogi dobrego testu:

- ♦ **standaryzacja** - oznacza, że przeprowadzanie badania testem zawsze przebiega według tej samej procedury i warunków,
- ♦ **obiektywność** - oznacza, iż jedna i ta sama osoba poddana testowaniu tym samym narzędziem diagnostycznym przez różne osoby uprawnione do prowadzenia testów (psychologów) powinna uzyskiwać te same wyniki,
- « **normalizacja** - uzyskane wyniki osoby badanej są odnoszone i porównywane do uzyskanego przeciętnego wyniku grupy, która stanowi dla niej grupę/układ odniesienia,
- « **trafność** - test mierzy to, co zakłada, że zmierzy,
- ♦ **rzetelność** - oznacza, że wyniki uzyskane przez tą samą osobę badaną tym samym narzędziem są spójne [*Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice*. PTP, 1985, s. 8].

Można wyróżnić cztery kierunki badań nad kreatywnością, biorąc pod uwagę kreatywność jako:

- 1) produkt
- 2) proces
- 3) zdolność
- 4) cechę osobowości.

Pierwszy kierunek skupia się na wyniku twórczości. Analizując produkt, należy zbadać jego trzy podstawowe cechy: ilość, jakość i znaczenie.

Drugi kierunek - rozpatruje kreatywność jako proces, wydzielając przy tym różnorodne fazy, etapy i poziomy oraz typy twórczego myślenia. Badania dotyczące kreatywności jako procesu były rozpoczęte już przez G. Wallasa w 1926 roku i miały charakter opisowy [Wallas 1926]. Studia nad poziomami procesu kreatywnego były ściśle związane z kierunkiem psychodiagnostycznym. S. Freud opisywał akt twórczy jako rezultat sublimacji energii. W późniejszych pracach zaczęto wykorzystywać metody projekcyjne. Jednak rezultaty tych badań nie były wystarczająco solidne i rzetelne. Najbardziej rozpowszechnionymi i popularnymi testami w badaniach kreatywności myślenia były testy tzw. oddalonych asocjacji RAT, zaproponowane przez Mednicka w 1962 r. RAT jest werbalnym testem stworzonym na bazie rozwiniętej przez autora asocjacyjnej teorii twórczego procesu.

Trzeci kierunek analizuje kreatywność jako zdolność. Jedną z pierwszych prac w tej dziedzinie napisał Simpson w 1922 roku. Określił on kreatywność jako zdolność człowieka do rezygnacji ze stereotypowych sposobów myślenia. Później wiodącymi badaczami w tej dziedzinie byli: J.P. Guilford [1963] i E.P. Torrance [1974].

W światowej psychologii eksperymentalnej psychologiczne metody diagnozowania związane są z tworzeniem metod diagnostycznych, przeznaczonych do ujawnienia kreatywności i twórczego myślenia, a także do badań nad cechami osobowościowymi, sprzyjającymi rozwojowi kreatywności. W swoich czynnikowo-analitycznych pracach J.P. Guilford opracował kategorie tzw. dywergencyjnego i konwergencyjnego myślenia. Badał on myślenie twórcze jako zdolność dywergencyjną [Guilford 1950, s. 444-454].

Myślenie konwergencyjne prowadzi do naturalnej, prawidłowej i uwarunkowanej przez określone czynniki decyzji. Myślenie dywergencyjne poszukuje rozwiązania problemu w zupełnie inny sposób. Takie myślenie jest zdecydowanie mniej ograniczone różnymi czynnikami, dopuszcza zmianę kierunku myślenia oraz prowadzi do nieoczekiwanych wniosków i rezultatów.

Produktywność dywergencyjna rozpatrywana jest jako bardzo ważna struktura w trzyplanowym modelu intelektu. J. Guilford rozumiał pod pojęciem kreatywności cały system jakościowo różnych czynników, które znajdowały się wewnątrz ogólnego modelu intelektu.

Izton podstawowe czynniki warunkujące kreatywność myślenia

1. Oryginalność - zdolność prognozowania pewnych oddalonych asocjacji testu.
2. Semantyczna elastyczność - umiejętność określenia funkcji obiektu i wygenerowania jego nowego zastosowania, np. wybranie zegarka jako obiektu, dzięki któremu można by było łatwiej rozpać ogień.
3. Elastyczność adaptacyjna - zdolność do zmiany formy.
4. Semantyczna spontaniczna elastyczność - umiejętność prognozowania różnorodnych pomysłów i idei w stosunkowo nieograniczonej sytuacji.

Osoba biorąca udział w badaniu powinna wyobrazić sobie wszystkie możliwe sposoby zastosowania różnych przedmiotów oraz wyliczyć jak największą liczbę obiektów należących do zaznaczonej klasy. Wszystkie testy i badania miały określony schemat przebiegający w ustalonym porządku: działanie, treść i rezultat.

Z kolei test RAT S.A. Mednicka z 1962 r. ujawnia nowe kombinacje elementów asocjacyjnych twórczego myślenia mające charakter korzystny. Według Davida P. Dailey [1978]: „Jest oczywiste, że zadania skonstruowane tak jak te w Teście Odległych Skojarzeń S.A. Mednicka [1962] podpadają pod różne kategorie. Te kategorie zadań pozostają w znaczącej interakcji z podmiotami oraz z grupami podmiotów na bazie wykonania RAT. Co więcej, wyniki w teście RAT są bardziej związane z zadaniami zawierającymi idiomatyczne relacje pomiędzy bodźcami i celami niż z wynikami zadań, w których relacje mają bardziej charakter semantyczny [Dailey 1978].

Badacze J.W. Getzels, P.W. Jackson, M.A. Wallach, N. Kogan w latach 1962-1965 opracowali testy twórczości do pracy z dziećmi. Jednak brakuje w nich naukowego uargumentowania kryteriów kreatywności.

Mało znany jest test L.M. Chassel z 1916 r., określający oryginalność osobowości. Jednak L.M. Chassel nie stosuje w teście kryterium oryginalności, co czyni ten test trudnym w zastosowaniu i psychologicznych metodach diagnozowania w praktyce. Do mało znanych zalicza się test kreatywności lub też twórczych cech, opracowany przez prowadzącego grupy badawcze D.S. Holmesa w 1976 r. Zawiera on jedną skalę kreatywności.

Jednym z najbardziej istotnych problemów diagnostyki jest związek pomiędzy testami kreatywności a testami mierzącymi poziom intelektu. I tak na przykład L.L. Thurston w swoich pracach zauważył, że twórcze zdolności nie są synonimami predyspozycji do nauki i rzadko mogą odzwierciedlać w testach poziom intelektu. Zwrócił on również uwagę na znaczenie czynników pozaintelektualnych w aktywności twórczej, w pierwszej kolejności temperamentu. L.L. Thurstone zauważył, że twórczość stymulowana jest wrażliwością lub też chęcią podejmowania nowych wyzwań, nowych idei oraz, że twórcze działania częściej przychodzą w momencie relaksacji, dekoncentracji uwagi, a nie w momencie skupienia. E.L. Thorndike [1963], M. Wallach i N. Kogan [1965] na podstawie analizy testów J.P. Guilforda [1950] i E.P. Torrance'a [1974] stwierdzili, że dzięki bezpośredniemu zastosowaniu tych testowych modeli, które z sukcesem mogły być wykorzystywane do badań intelektu, klasyczne testy na kreatywność nie odkrywają niczego więcej niż testy na inteligencję. Nie zgadzali się na wykorzystanie jedynego właściwego kryterium dla prawidłowej odpowiedzi, bardzo surowego limitu czasu i atmosfery rywalizacji przy badaniu zdolności twórczych. Kiedy braki te zostały wyrównane, M. Wallach i N. Kogan podczas badań nad kreatywnością u uczniów, otrzymali zerową korelację pomiędzy czynnikami intelektu i kreatywności.

Badania J.P. Guilforda potwierdziły, że nie ma bezpośredniego związku pomiędzy współczynnikiem poziomu intelektu a kreatywnością. Określony poziom intelektu nie warunkuje zdolności twórczych.

Badania przeprowadzone przez R.W. Bednara i W.A. Parkera w 1965 r., ukazujące poziom kreatywności, udowodniły, że za pomocą testów nikt nie znalazł dotąd istotnych zmian we współczynnikach, charakteryzujących kreatywne zdolności studentów w ciągu trzech pierwszych lat edukacji.

Badania Johna Bentley'a pozwoliły ustalić brak korelacji pomiędzy kreatywnymi zdolnościami a czasem rozwiązywania testów przez studentów. Czynniki te są już wyjaśnione charakterem akademickich egzaminów, w stosunku do których był wymóg czasowy, wymaganie reprodukcyjnych zdolności, pamięci i wiedzy studentów, a także tego, że egzaminy te były sprawdzianem zdolności twórczego wykorzystywania tej wiedzy w rzeczywistości. Na podstawie badań R.S. Mansfielda, T.V. Busse'a, D.W. Fiske'a, można powiedzieć, że testy kreatywności mają pozytywną korelację z twórczą produktywnością, na przykład naukową. Produktywność to ilość i jakość artykułów, książek i opracowanych koncepcji.

V.R. Petrus [1988] proponuje test kreatywności, w którym wprowadza siedem cech twórczej osobowości, są to:

- 1) intuicja,
- 2) fantazje - pewne cechy intelektualne,
- 3) dążenie do twórczości,
- 4) nowatorstwo - cecha motywacyjna,
- 5) elastyczność,
- 6) oryginalność,
- 7) krytyczność - cechy charakterologiczne osobowości.

W diagnostyce kreatywności porównywane były rezultaty testów werbalnych z niewerbalnymi. Były to głównie testy J.P. Guilforda i E.P. Torrancea¹.

Studia nad kreatywnością dobrze jest przeprowadzać równocześnie z diagnozą struktury osobowościowej. Badania nad czynnikami osobowościowymi potencjału twórczego znajdują się w początkowym stadium opracowywania.

Do kryteriów kreatywności należą:

- 1) dywergencyjność i elastyczność myślenia,
- 2) głębokość myślenia,
- 3) wrażliwość tej sfery podświadomości, która łączy w sobie intuicję, fantazję, emocjonalność,
- 4) otwartość na nowe rzeczy, która wyraża się w eksploracji świata, oryginalności i twórczości [Guilford 1950].

Ciągle jednak nierozwiązany zostaje problem korelacji kreatywności z innymi czynnikami osobowościowymi. Warto zadać sobie pytanie: jakie cechy osobowościowe wpływają na rozwój twórczego myślenia, fantazji, oryginalności i ciekawości, jakie wpływają na intuicję i empatyczność, a jakie na produktywność i twórczy stosunek do własnego zawodu.

Różnorodność metod i technik diagnostycznych jako potencjalna perspektywa psychologii stosowanej

„Skuteczna ocena kreatywnego potencjału powinna być oparta na metodach mających odpowiednie własności w zakresie oceny i stosowania metod badawczych, które powinny być **rzetelne** (to znaczy, że dany test powinien mierzyć daną cechę) i **trafne** (adekwatność oceny danej cechy bądź zbioru cech).

Testy powinny być standaryzowane, czyli mieć sprecyzowane i ujednolicone zadania czy pytania, jak również procedury oceny. Kolejną własnością metody badawczej jest **obiektywność**: test posiada normy i odpowiednie procedury umożliwiające interpretację wyniku” [*Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice*, 2007],

Przedstawione ogólnie metody diagnozowania kreatywności, osobowości uzdolnień (zestawione w tabelach 1-4) charakteryzują się zarówno różnym poziomem przygotowania psychometrycznego (ocena rzetelności, trafności, standaryzacja i obiektywność), jak i popularnością stosowania. Liczba metod, a także ich własności sugerują, że proces oceny kreatywności i osobowości uznać należy za czynność psychologicznie złożoną.

Prezentowane w poniższych tabelach 1-2 (na stronach 26-29) metody pokazują szeroki zakres diagnostyk w psychologii stosowanej. Przedstawiony w tabelach przegląd metod nie obejmuje wielu zagadnień twórczości, strategii prognozowania i skuteczności rozwiązywania problemów. Dla tych obszarów nie skonstruowano bowiem zbyt wielu narzędzi bądź są one niedostępne dla psychologów.

Nazwa metody / autor	Autor (autorzy) / wydanie	Cel diagnozy	Trafność prognostyczna, normalizacja	Diagnozowanie potencjału kreatywnego
1. „Kreatywne rysowanie test kółek” J.P. Guilforda „Kreatywne dopełnianie form”	J.P. Guilford, 1950; Guilford, Merrifield, Cox, 1961; Merrifield, Guilford, Gershan, 1963	Badanie kreatywnej zdolności możliwości: 1. zadań werbalnych przy ustnych bodźcach 2. zadań werbalnych za pomocą bodźców niewerbalnych 3. zadań niewerbalnych	Ogólna trafność i rzetelność jest zadowalająca	Brak diagnozowania
2. Testy twórczego myślenia E.P. Torrance’a (TTCT) „Test Niezwykłych Zastosowań”	Serie testów E.P. Torrance’a 1966-1974 [Torrance, 1974]; Testy E.P. Torrance’a twórczego myślenia. Scholastic Testing Service, Inc.. Scholastic Testing Service, Inc.	Płynność: The total number of interpretable, meaningful, and relevant ideas generated in response to the stimulus. Całkowita liczba pomysłów do interpretacji. Elastyczność: The number of different categories of relevant responses. liczba różnych kategorii istotnych odpowiedzi. Oryginalność: The statistical rarity of the responses. statystyczna rzadkość odpowiedzi. Abstrakcyjność	Ogólna trafność i rzetelność jest zadowalająca	Brak diagnozowania
3. „Rysunkowy Test Twórczego Myślenia TCT-DP”	Autorzy: K.K. Urban, H.G. Jellen Polska adaptacja: A. Matczak, A. Jaworowska, J. Stańczak [2000]	Technika diagnozy zdolności twórczych przeznaczona jest do oceny poziomu twórczości	Rzetelność: wysoka zgodność ocen sędziów	Brak diagnozowania

A. Matczak, A. Jaworowska, J. Stańczak [2000], Rysunkowy Test Twórczego Myślenia TCT-DP K.K. Urbana i H.G Jellena, Warszawa: Wyd. Pracowni Testów Psychologicznych PTP			i umiarkowana zgodność wewnętrzna obu wersji. Normalizacja dla młodzieży w wieku 14-15 lat i 18-19 lat	
4. "Test of Creative Potential" R. Hoepfner i J. Hemenway Źródło: R. Hoepfner: Measuring Student Achievement in Art Students in Art Education, "A Journal of Issues and Research" 1984, Vol. 25 (4), s. 251-258	Formy testowania wytworów, percepcji estetycznej, krytyki sztuki oraz historii sztuki są dyskutowane w terminach historycznych precedensów, założeń filozoficznych, pewności oraz właściwego odniesienia do nauczania. Prezentowane są problemy mierzenia wyższych kognitywnych i afektywnych oczekiwań w stosunku do nauczania sztuki	Pomiar osiągnięć twórczych u studentów sztuk pięknych	Brak informacji	Diagnozowanie „Creative Potential in Art”
5. The Tests of Fundamental Abilities of Visual Art Lewerenz, 1927	Fundamental Abilities of Visual Art Źródło: "A Journal of Issues and Research" 1984, Vol. 25 (4), s. 251-258	Pomiar osiągnięć twórczych u studentów sztuk pięknych	Brak informacji	Brak diagnozowania
6. Skala SWLS E. Diener, RA. Emmons, R.J. Larson, S. Griffin	Polska adaptacja: Z. Jurczyński	Bada poczucie szczęścia i satysfakcji życiowej	Brak informacji o normalizacji	Brak diagnozowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Polskie Towarzystwo Psychologiczne (PTP) [2007], Czasopismo PTP „Nowiny Psychologiczne” i Pracownia Testów Psychologicznych PTP „Jump to text”.

Nazwa metody / autor	Autor (autorzy) / wydanie	Cel diagnozy	Trafność prognostyczna i normalizacja	Diagnozowanie potencjału kreatywnego
1. Test Myślenia Twórczego TMT E. Nęcka, A. Rychlicka	Źródło: E. Nęcka, A. Rychlicka [1986]. <i>Test twórczości</i> , GWP, Gdańsk	Przeznaczony jest do badania myślenia twórczego	Ogólna trafność i rzetelność jest zadowalająca Normalizacja dla młodzieży	Brak diagnozowania
2. Predyspozycje i Twórczość. „Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH” S. Popek	Źródło: S. Popek [2000]. Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH, UMCS, Lublin Przeznaczony jest do badania uzdolnień twórczych, rozumianych jako właściwości osobowościowe (postawa twórcza)	Wyniki oceniane są w ramach czterech skal: konformizmu - I<, non-konformizmu - N, zachowań algorytmicznych - A, zachowań heurystycznych - H. Możliwe jest też uzyskanie innych wskaźników - dla postawy twórczej, postawy odtwórczej, sfery poznawczej oraz sfery charakterologicznej	Normalizacja dla uczniów szkół średnich Ogólna trafność i rzetelność jest zadowalająca	Brak diagnozowania
3. „Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości” M. Karwowski	Źródło: M. Karwowski, <i>Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości</i> , Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, 2009	Praca stanowi unikalną w skali Polskiej próbę ujęcia najważniejszych problemów diagnostyki kreatywności u dzieci, młodzieży i dorosłych	Omawiane są ilościowe jak i jakościowe metody i techniki badawcze oraz problemy praktyczne związane z diagnozowaniem	Brak diagnozowania

4. Test Wyobraźni Twórczej J. Kujawski	Źródło: E. Arczewska [2004], Wartość Testu Wyobraźni Twórczej Janusza Kujawskiego w świetle badań Testem Zdolności Twórczych Tadeusza Żuka, Katedra Nauk Psychologicznych APS, Warszawa (niepublikowana praca magisterska)	Przeznaczony jest do oceny wyobraźni twórczej młodzieży	Ogólna trafność jest zadowalająca	Brak diagnozowania
5. Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności GSES	Autorzy: R. Schwarzer, M. Jerusalem, Z. Jurczyński	Bada poczucie skuteczności w różnych dziedzinach życia	Brak informacji o normalizacji	Brak diagnozowania
6. Kwestionariusz Nadziei na Sukces KNS M. Laguna, J. Trzebiński M. Zięba	KNS - składają się na nią dwa komponenty: przekonanie o posiadaniu silnej woli, czyli świadomość własnej skuteczności ujawniana w inicjowaniu dążenia do celu i trwaniu w nim oraz przekonanie o umiejętności znajdowania rozwiązań.	Bada świadomość własnej wiedzy i kompetencji intelektualnych, ujawniana w sytuacjach wymagających wymyślenia lub poznania nowych sposobów prowadzących do osiągnięcia celu	Rzetelność jest satysfakcjonująca Trafność teoretyczna, treściowa, diagnostyczna są zadowalające Normalizacja dla licealistów i studentów	Brak diagnozowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Polskie Towarzystwo Psychologiczne (PTP) [2007], Czasopismo PTP „Nowiny Psychologiczne” i Pracownia Testów Psychologicznych PTP „Jump to text”

Podsumowanie

1. W psychologii stosowanej diagnostyka twórczości nie posługuje się adekwatnymi testami, pozwalającymi oszacować kreatywny potencjał człowieka dorosłego.
2. Ocena potencjału kreatywnego powinna być kompleksowa. Poszukiwania narzędzi diagnozy ograniczyć się powinny do tych, które są najważniejsze dla jakościowej i ilościowej diagnostyki potencjału kreatywnego.
3. Istotne w diagnozowaniu kreatywnego potencjału jest również uwzględnienie faktu, że diagnoza taka to zadanie trudne, wymagające brania pod uwagę bardzo wielu czynników wpływających na właściwości potencjału. W takiej sytuacji warto brać pod uwagę przejawy własnego „Ja”, obejmujące pojmowanie siebie, jako: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone” i „Koncepcja Ja” w różnych aspektach badania osobowości.
4. Zakłada się, że testy psychologiczne kreatywnego potencjału i twórczej działalności osoby badanej będą trafnym i rzetelnym predyktorem jej przyszłych dokonań.

„W badaniach kreatywności i kreatywnego potencjału często charakterystyczne jest globalne podejście do oceny osobowości, a nie odkrywanie ich oddzielnych cech. Diagnostykę kreatywności cechuje orientacyjny charakter, który później jest bardziej szczegółowo rozpatrywany w procesie działalności produktywnej. W działalności kreatywnej aktywizuje się cały twórczy potencjał osobowości. Rezultat zaś określa tylko poziom oryginalności stworzonego produktu” [Karwowski 2006, s. 466]. Na temat badań twórczości i postaw twórczych, ich podstaw teoretycznych i technik diagnostycznych Maciej Karwowski wydał książkę: *Identyfikacja potencjału twórczego*.

Reasumując, psychologiczne metody diagnozowania kreatywności nie mogą być absolutną prognozą uwarunkowań psychologicznej złożoności.

Złożoność przeprowadzenia diagnostyki kreatywności polega również na tym, że testy projekcyjne nie są do końca rzetelne, a są raczej oparte na osobowościowej, stosunkowo elastycznej ocenie eksperymentatora. Pojawia się także problem diagnostyki procesów podświadomości w kreatywności i personifikacji przejawów kreatywności.

Wspominana już ograniczoność tradycyjnego podejścia do psychologicznych metod diagnozowania kreatywności polega na tym, że podczas rozwiązywania problemu opiera się ona na refleksji, pomijając

samoocenę. Perspektywiczne w tym ujęciu są metody wolnych ankiet czy też niedokończonych zdań. Pozwalają one w wyniku swobodnej refleksji określić znaczenie kreatywności dla osobowości w różnych sferach jej działalności, np. w kontaktach interpersonalnych, w pracy zawodowej, w życiu rodzinnym lub też w realizacji prywatnych pasji.

2. Model kreatywnego potencjału

- założenia teoretyczne

Model koncepcji kreatywności oraz jej rozwój to dialektyczny proces dojrzewania stanu potencjalnego, który poprzez obecność refleksji z towarzyszącą jej retrospekcją oraz modelowaniem perspektyw staje się stanem aktualnym. Tego typu modelowanie przyszłości stanowi podstawę prognozowania, będącego podbudową realnego funkcjonowania w sytuacji zaistnienia któregoś z przewidywanych wariantów sytuacji.

Diagnoza kreatywnego potencjału zakłada utajoną możliwość rozwinięcia lub wyuczenia pewnych obecnie nieujawnionych właściwości. Kreatywność wykształca się w oparciu o istniejący potencjał twórczy. Stworzenie kategorii „kreatywny potencjał osobowości” byłoby niemożliwe bez zbadania aktualnych oraz potencjalnych cech charakterystycznych osoby badanej. Jacek Buczny badał potencjał zawodowy i osobowy jako „...wszelkie własności człowieka jako osoby, a także działania zawodowe, których realizacji się podejmuje” [Buczny],

Urzeczywistnieniem potencjału kreatywnego osobowości są efektywne działania twórcze. Stanowią one pochodną napędu wewnętrznego aktywności kreatywnej podmiotu oraz efektywności procesów twórczych zachodzących u niego na poziomie świadomym i nieświadomym. Poziom potencjału kreatywnego rzutuje na twórczą indywidualność jednostki kreatywnej oraz na jakość jej twórczych realizacji. Bardzo pożądanymi cechami takiego zespolenia są: zasadniczo nowy poziom harmonijnej jedności (kongruencji) oraz wysoka efektywność procesu twórczego zachodzącego na poziomie świadomości i nieświadomości.

Analiza ogólnej perspektywy patrzenia na problem potencjału kreatywnego

Potencjał twórczy jako kategoria dynamicznej struktury osobowości obejmuje całość uzdolnień, które wykształcają się poprzez efektywne działania twórcze. Wzbogaceniem tego potencjału są nowe cechy osobowości, które pojawiają się, gdy twórca osiągnie odpowiedni wiek. A.N. Łuk dopatruje się w twórczym potencjale syntezy logicznego myślenia oraz wyobraźni, wskazując, że jest to: „lekkość generowania idei i występowania z hipotezami jako odpowiedź na dowolny problem oraz elastyczność intelektualna [...]” [Łuk 1976, s. 50].

Autor tego sformułowania widzi twórczy potencjał jako zintegrowaną, dynamiczną strukturę, która obejmuje nabyte cechy psychiczne powstałe w wyniku dywergencyjnego myślenia, wyobraźni i fantazji, związki skojarzeniowe, wykształconą intuicję, bogactwo emocjonalne oraz zdolności do empatii; doskonalenie tej rozbudowanej struktury zachodzi w trakcie procesu twórczego. Dodatkowymi składowymi potencjału kreatywnego jest zwiększona skłonność do twórczej auto-prezentacji oraz dążenie do maksymalnego wymiaru własnych możliwości twórczych, przy czym u jednostki kreatywnej przejawia się niejednokrotnie tendencję do ryzyka, które towarzyszy dochodzeniu do najwyższego pułapu własnych możliwości.

Z gnoseologicznego punktu widzenia nawet pierwotne formy kreatywności stanowią specyficzny stan organizmu, którego cechą rozpoznawczą jest odczuwanie przez osobowość kreatywną konieczności wynajdywania coraz to nowych środków oraz sposobów zaspokajania potrzeby twórczego rozwoju.

J.P. Guilford badał następujące formy kreatywności: egalitarne podejście dywergencyjne (wielość podejść) przeciw konwergencyjne podejścia, a w jego ramach następujące kategorie: płynność (łatwość wytwarzania pomysłów), giętkość (gotowość do zmiany kierunku myślenia), oryginalność (zdolność do wytwarzania reakcji nietypowych), staranność (ilość pracy włożonej w ekspresję pomysłu) [Guilford].

S. Bessemer i K. O'Quin [1993] badali skale ocen (również podejście dywergencyjne): nowość (zdziwienie i oryginalność), sensowność (logiczność, przydatność, wartość i zrozumiałość) i styl (naturalność, dobre wykonanie i elegancja). Siedmiostopniowa punktacja skali: „oryginalność- konwencjonalność” pozwala wykreślić w miarę precyzyjny, wyrafinowany portret twórczy konkretnej osoby. Dylematy diagnozowania stanowią natomiast względność i subiektywne rozmieszczenie

oceny na skali. Morris I., Stein analizowali twórczość jako proces prowadzący do nowego wytworu, który jest akceptowany jako użyteczny lub do przyjęcia dla pewnej grupy w pewnym określonym okresie.

Według K.J. Szmidta twórczość jest działalnością człowieka przynoszącą rezultaty obiektywnie lub/i subiektywnie nowe oraz wartościowe, we wszelkich dziedzinach życia, zwłaszcza w nauce, sztuce i kulturze; jako taka jest przedmiotem badań i teorii wielu dyscyplin naukowych. To postawa, styl działania umożliwiający pokonanie rutyny, nawyków, schematów myślenia i działania. Jest to działalność przynosząca wytwory: dzieła sztuki, wynalazki, sposoby postrzegania świata, metody działania cechujące się nowością i posiadające pewną wartość estetyczną, użytkową, etyczną, poznawczą bądź inną przynajmniej dla samego podmiotu tworzącego. Aby wytwór uznać za dzieło twórcze, musi spełniać kryteria: nowość, oryginalność, społeczna użyteczność i generatywność (ponadczasowość) [Szmidt 2007, s. 197].

Kreatywność jest to cecha indywidualna człowieka, polegająca na zdolności do wytwarzania nowych pomysłów, ściśle związana z procesami motywacyjnymi i cechami osobowości. Kreatywny jest człowiek, a nie wytwór czy stowarzyszenie. Kreatywność to zdolność tworzenia nowych rozwiązań w procesie nauki i pracy. Twórcze jest natomiast to, co nowe i wartościowe [E. Nęcka 2003]. Postawmy zatem pytanie, wedle jakich kryteriów określać to, co nowe, a zwłaszcza to, co wartościowe, zwłaszcza w relatywnych horyzontach czasowych?

Definicja kreatywności obejmuje zatem szerokie obszary, różnorodne kryteria i skale ocen twórczości: jakościowe, ilościowe, poznawcze, estetyczne, pragmatyczne, etyczne.

Kreatywność jako integralny czynnik w strukturze osobowości, określa się na podstawie ośmiu cech: twórczego myślenia, ciekawości, oryginalności, wyobraźni, intuicji, emocjonalności i empatii, poczucia humoru i twórczego podejścia do zawodu.

1. **Twórcze (dywergentne) myślenie** jako intelektualno-kognitywny proces tworzenia czegoś nowego zawiera w sobie kreatywność, wytwórczość, płynność i giętkość myślenia (J.P. Guilford), jako zdolności szybkiego znajdowania i kombinowania różnych sposobów i metod rozwiązywania problemów.
2. **Ciekawość** jako kognitywna cecha osobowości przejawia się w otwartości do wiedzy, do nowych doświadczeń i poszukiwania interesujących informacji.
3. **Oryginalność** jako cecha osobowości pomocna w odtwarzaniu niezwykłych i niestereotypowych idei na podstawie produkowania

oddalonych skojarzeń, nieszablonowości poszukiwania rozwiązania problemu i wynalazczości. Jako ważne wskaźniki przejawu kreatywności J.P. Guilford wyróżnia oryginalność (zdolność generowania niezwykłych i nieszablonowych obrazów i sposobów działania) oraz wytwórczość (jako objętość produkcji twórczej).

4. **Wyobraźnia** jako zdolność do tworzenia nowych obrazów odpowiednio do zamysłu twórczego, realizowanego w niezwykłych i cennych (dla osobowości lub społeczeństwa) produktach działalności. Twórcza wyobraźnia i bogactwo fantazji wyrażane są w niezwykłej kombinacji elementów realnej rzeczywistości i poprzez otrzymanie nowych połączeń, niespotykanych w rzeczywistości.
5. **Intuicja** jako nieuświadomione poznanie najwyższej prawdy lub idei na podstawie domysłu i uprzedniego rozmyślenia. Intuicja jak „twórcze oświecenie” odzwierciedla ukryte procesy psychiczne.
6. **Emocjonalność i empatia**, które charakteryzują jakość i dynamikę emocji i uczuć, stosunek osobowości do produkcyjnego procesu i wyniku.
7. **Empatia** - to zdolność odczuwania emocjonalnego świata drugiej osoby, przejawiająca się w formie współczucia. Wyraża się to w emocjonalnej życzliwości do przeżyć innej osoby, co jest bardzo ważne przy wspólnej działalności twórczej.
8. **Poczucie humoru** to pomysłowość i niezwykłość widzenia problemu z humorystycznego punktu widzenia.
9. **Twórcze podejście do zawodu** jest motywacyjną cechą osobowości dojrzałej. Zawiera potrzebę i ukierunkowanie produkcyjne osobowości, otwartość na nowości w działalności zawodowej. Im wyższy jest poziom kreatywnego wskaźnika, tym bardziej odpowiada on psychologicznej charakterystyce każdej kreatywnej cechy osobowości, a im niższy jest poziom wskaźników kreatywności, tym mniej on odpowiada przedstawionym psychologicznym charakterystykom kreatywności dorosłej osobowości [Wiszniakowa 1999, s. 112-158].

Twórcze myślenie, ciekawość i twórcze podejście do zawodu należą do uświadomionych intelektualno-kognitywnych procesów.

Do podstawowych mechanizmów nieuświadomionych procesów kreatywności, które aktywnie przejawiają się w działalności twórczej, zaliczają się: intuicja, wyobraźnia, emocjonalność, empatia.

W związku z tym kreatywność, jako wielopoziomowa kategoria jakościowa, bazuje na uświadomionych i nieuświadomionych wzajemnych uwarunkowaniach procesów psychologicznych, najbardziej

istotnie odzwierciedlających kreatywne cechy osobowości, które są indeksami kreatywnych cech w diagnostyce „Kreatywny potencjał”

Podstawowe mechanizmy potencjału twórczego, które aktywnie uczestniczą w działalności twórczej, kształtując osobistą kreatywność, to: twórcze (dywergencyjne) myślenie, antycypacja, wyobraźnia, fantazja, emocje i empatia, identyfikacja, intuicja i inne.

Proces mentalny twórczych poszukiwań znajduje odzwierciedlenie w nowym wytworze kreatywności, stanowiącym przejaw wyobraźni oraz twórczego natchnienia, który powinien być uznany za ważny bodziec rozwojowy dojrzałości twórczej. „W coraz bardziej złożonym i zmieniającym się środowisku biznesu, twórczość jest uważana za podstawowy czynnik sukcesu organizacji”. Identyfikacja postaw twórczych oraz rozwoju twórczego myślenia są ważne dla wszystkich pracowników. Postawa pracowników w stosunku do twórczości może wskazać ich potencjał zachowywania się w sposób kreatywny a organizacje, które włączają kreatywność w skład ich kultury organizacyjnej mogą zachęcać pracowników do twórczego myślenia” [Basadur, Hausdorf 1996, s. 21].

Znaczący wkład do koncepcji interakcji twórczej, należącej do współczesnych teorii procesu twórczego wniósł E. Nęcka. Według niego proces twórczy to całość, w której nieustannie powraca się do wcześniejszych momentów lub wybiega się myślą w przyszłość [Nęcka 2003, s. 55].

W ramach stymulowania twórczości należałoby aktywizować sferę emocjonalno obrazową procesów podświadomych przy równoczesnym osłabieniu aktywności lewej półkuli mózgu. Takiemu stanowi sprzyja ogólne odprężenie i zrelaksowanie, a wewnętrzne wyciszenie, które temu towarzyszy, wzmacnia aktywność podświadomości, będącej źródłem mądrości tworzenia.

Twórcze poszukiwanie wymaga zdolności przyspieszonego przeszukiwania dużych zasobów informacji. Rezonans z poszukiwanym motywem sprawia, że w akcie tworzenia najbardziej potrzebne informacje, zgodnie z regułami funkcjonowania intuicji, wynurzają się z podświadomości, a następnie ulegają systematyzującemu zespalaniu w nową ideę.

Z punktu widzenia całości ludzkiego umysłu intuicja postrzegana jest jako zachodzące poza strukturami świadomości przetwarzanie zgromadzonego wcześniej doświadczenia, co sprzyja zyskiwaniu nowej wiedzy. Intuicja wzbogacana jest nawet przez informacje przypadkowe, oderwane i nieusystematyzowane, które nie muszą docierać do

świadomości. Wrażenia i doznania, tworzące wiedzę, która nie dopływa do świadomości, poszerzają intuicję.

Intuicja bywa uznawana za specyficzną metodę poznania, która umożliwia błyskawiczne dochodzenie do prawdy z pominięciem wstępnej analizy sytuacji. Jest zdolnością zyskiwania własnego kanału wglądu. Ci, którzy nią dysponują, potrafią wyłaniać prawdę bezpośrednio, bez poprzedzającej logicznej obróbki danych, przy czym w pierwszej chwili trudno jest im tę prawdę uzasadnić, nawet wtedy, gdy spełnia ona kryteria wiarygodności.

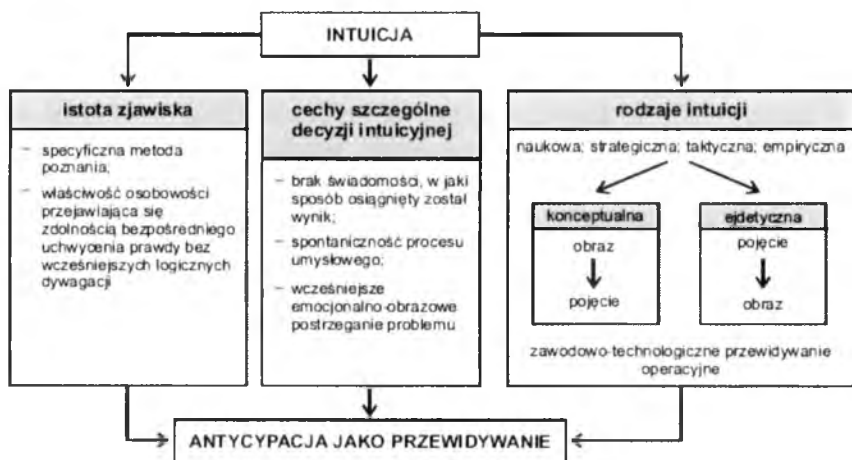
W. Artemiew stwierdza natomiast, że „Intuicja jest nieuświadomianą konsekwencją” [Artemiew 1940, s. 3]. Według P.K. Engelmejera geniusz uzewnętrznia się przerostem czynnika intuicyjnego. Już w 1916 r. opracował on schematyczny wykaz czynników aktywności twórczej wynalazcy, widząc w tym fenomienie osobowości zespolenie czynnika intuicyjnego, dyskursywnego z wysoką aktywnością. „Konieczne jest nowe rozumienie intuicji, które nie ograniczałoby jej do sporadycznych aktów oraz wyników «nieoczekiwanego wychwytywania zależności», co obserwować możemy zarówno u małpy, jak i geniusza” [Engelmejer 1916, s. 7].

Intuicja to nie same tylko olśnienia, ale również doświadczenie. W nawiązaniu do tego stwierdzenia B.M. Kedrow pisał: „Bez uprzedniej niejednokrotnie długotrwałej i męczącej pracy umysłowej naukowca lub wynalazcy, żadna intuicja nie byłaby w stanie zaowocować wynikiem” [Kedrow 1968, s. 23].

Oryginalne widzenie tego zjawiska zaprezentował J. Piaget [1994]. W intuicji dopatrywał się on obrazowego typu myślenia merytorycznego, który dominował na prelogicznym etapie rozwoju intelektualnego. Ten uczony był przekonany, że z wiekiem rola intuicji maleje, ponieważ ustępuje ona pola logicznemu myśleniu.

Niektóre przejawy intuicji określa się mianem insight (wglądu), który często utożsamiany jest z olśnieniem. To psychologiczne zjawisko „[...] pozostaje w ścisłej korelacji ze zdolnością do generowania idei i pomysłów, oraz zespalania wiadomości świeżo postrzeganych ze znanymi wcześniej, jak również włączania ich w istniejące struktury wiedzy” [Jung 1995].

Cechami charakterystycznymi intuicji są: brak świadomości, w jaki sposób osiągnięty został wynik, emocjonalno-obrazowe widzenie problemu, spontaniczność procesu oraz błyskawiczność i bezpośredniość uzyskania wyniku (rys. 1).

Rys. 1. Intuicja: jej istota, cechy szczególne i rodzaje

Źródło: opracowanie własne.

Intuicja oraz jej natura były również przedmiotem rozważań przedstawicieli idealistycznych i teologicznych nurtów filozoficznych. Średniowieczni teolodzy traktowali intuicję jak irracjonalne, mistyczne zjawisko „wewnętrznej kontemplacji”. Spinoza widział w intuicji trzeci rodzaj poznania i uważał, że właśnie to poznanie jest najbardziej wiarygodne, ważne i docierające do istoty rzeczy. Intuicja często uznawana była za mistyczną zdolność poznawczą, która miała realizować się zupełnie niezależnie od sprawności logicznego myślenia czy życiowego doświadczenia człowieka. Według T. Besticka [1982] intuicyjność stanowi najważniejszą cechę osobowości twórczej.

Teoretyczna krytyka intuicjonizmu nie powinna być rozciągana na psychologiczne aspekty intuicji. Ponadto warto wskazać konstruktywne relacje między filozoficznymi i psychologicznymi ujęciami tego pojęcia.

Filozoficzne pojęcie „**intuicja intelektualna**” jest pojęciem zbiorczym, które obejmuje najrozmaitsze mechanizmy działalności intelektualnej: nastawienia, odczuwania piękna, przeczucia emocjonalnego, wglądu. Właśnie dlatego badania wspomnianych mechanizmów funkcjonowania umysłu mogą sprzyjać zbadaniu fenomenu intuicji. Równocześnie psycholodzy wyodrębniają: „[...] intuicyjną reprodukcję wiedzy i aktualizację gotowych schematów działania z jednej strony, a z drugiej strony intuicyjne wypracowywanie nowej wiedzy oraz nowych sposobów działania” [Beahrs 1982].

Zdaniem innych badaczy istota intuicji zawarta jest w wychwytywaniu analogii między obiektem poszukiwanym (niewiadomym) a nieistniejącym [Busch 1877; Chudiakow 1971; Gordon 1972; Gowen 1977].

Intuicja, będąc ważną składową kreatywności, jest zjawiskiem najbardziej skomplikowanym i najsłabiej zbadanym. W badaniach intuicji daje się zauważyć różnicowanie poglądów, którego powodem jest istnienie w strukturze intuicji dwu składowych: logicznej oraz emocjonalnej. Skutkiem tego dualizmu są dwa stanowiska teoretyczne. Na przykład J. Adamar [1970] na podstawie obserwacji wybitnych uczonych doszedł do wniosku, że podłoża odkryć nie da się zawęzić do samego tylko logicznego myślenia, bowiem większa część procesu, którego wynikiem bywa odkrycie, przebiega na poziomie nieświadomym, co owocuje efektem nagłego olśnienia po wcześniejszych świadomych operacjach myślowych. Intuicja jest swoistym „byciem pod wpływem objawienia”, zdolnością nagłego docierania do prawdy w oparciu o wcześniej zdobyte doświadczenie oraz wiedzę merytoryczną. Takie terminy jak „wniknięcie w istotę”, „twórcze olśnienie” odzwierciedlają w pewnym stopniu tryb tego zjawiska.

J.A. Ponomariow rozpatruje decyzje intuicyjne jak uboczny i nieświadomy produkt działalności myślowej. Jako pierwszy podjął on badania tego „produktu ubocznego” działań twórczych, który najpierw przyjmuje postać wytworu nieświadomego, a dopiero później dociera do świadomości [Ponomariow 1976].

Podłożem intuicji stanowi zdolność jednostki do wykształcenia w trakcie prowadzonej z otoczeniem wymiany informacyjnej wytworu głównego (świadomego) oraz „produktu ubocznego” (nieświadomego). Wiedza uzyskana w trybie poznania intuicyjnego z biegiem czasu zostaje logicznie uzasadniona oraz zweryfikowana w praktyce. Rozstrzygnięcie problemu dojrzewa w podświadomości, a następnie w postaci gotowego rozwiązania dociera do świadomości niczym olśnienie. W ramach procesu intuicyjnego informacje przekazywane są z nieświadomości do świadomości. Kojarzenie, które aktualizuje w świadomości informacje istniejące poza świadomością lub zapomniane, prowadzi do powstawania wyobrażeń. Zjawisku temu sprzyja obrazowo-przestrzenny typ myślenia, a owocem takiego procesu bywają nagle wizje dotyczące rozwiązania rozpatrywanego problemu. W tym właśnie przejawiają się podstawowe mechanizmy intuicji. Przeprowadzone badania wykazały, że intuicja, którą tu opisaliśmy, stanowi genetycznie uwarunkowaną predyspozycję jednostek twórczych.

Potwierdzeniem istnienia intuicji jest pojawianie się nowych treści, które nie mogłyby powstać poprzez same tylko procesy logicznego rozumowania. Rodzaje intuicji:

- **naukowa**, będąca źródłem koncepcji badawczych oraz hipotez;
- **strategiczna**, której dorobkiem są wyłonięte cele i wyniki końcowe, do jakich należy zmierzać; można również mówić o intuicji taktycznej (obrazowej i treściowej);
- **empiryczna**, będąca wynikiem doświadczenia, biegłości w postrzeganiu zmysłowym oraz doświadczeń interpersonalnych;
- **koncepcyjna** (obraz - pojmowanie);
- **ejdetyczna** (pojmowanie - spostrzeganie);
- **zawodowo-technologiczna** obejmująca błyskawiczne orientowanie się w zagadnieniach profesjonalnych i zdolność wynajdywania najwłaściwszych rozwiązań, jak również przewidywania błędów w działaniach zawodowych.

Naukowcy zwrócili uwagę na pewien fenomen procesu intuicyjnego. Otóż, działania mające pełne uzasadnienie logiczne niejednokrotnie hamują odkrywców, tworząc bariery, które blokują dopływ nowych idei i rozwiązań. Poznawczo-intelektualny styl myślenia nie zawsze bywa najlepszym stymulatorem procesów innowacyjnych. Równocześnie idea będąca wynikiem intuicji strategicznej niejednokrotnie realizowana jest bardzo sprawnie przez intuicję taktyczną. Te dwa rodzaje intuicji są ze sobą wzajemnie związane i obopólnie się dopełniają.

Interesujące badania w tej dziedzinie przeprowadzili A.S. Karmin oraz J.P. Chajkin. Wyróżnili oni intuicję koncepcyjną oraz ejdetyczną [Karmin, Chajkin 1971].

Intuicja koncepcyjna formułuje nowe pojęcia w oparciu o zaistniałe wcześniej poglądowe obrazy, natomiast intuicja ejdetyczna generuje nowe wyobrażeniowe obrazy na bazie wcześniejszych spostrzeżeń i doznań zmysłowych. W trakcie dojrzewania idei mamy do czynienia z dwoma kierunkami przepływu informacji pomiędzy półkulami mózgu:

- z prawej półkuli mózgu do lewej, czyli z ośrodków emocjonalno-obrazowych do werbalno-logicznych;
- z półkuli lewej do prawej, tzn. w stronę przeciwną.

Zmianom kierunków towarzyszą okresowe zmiany charakteru percepcji. Omawiane procesy mają przebieg swego rodzaju dialektycznej spirali, przez co na coraz wyższych poziomach intuicyjno-logicznych tworzone są nowe, doskonalsze jakości.

R.M. Granowska, autorka opracowań psychologicznych, uważa, że większość opisów rozwiązań intuicyjnych z charakterystyczną dla nich intensywnością i całościowością wyobrażeń zmysłowych oraz słabą reprezentacją świadomości pozwala wysnuć wniosek, że obserwowany skok jakościowy jest wynikiem przesunięcia obróbki informacji z lewej półkuli mózgu do prawej. Według Granowskiej: „[...] mechanizm intuicji pozostaje w łączności z gromadzeniem i obróbką informacji w obrębie jednej z półkul dopóty, dopóki nie zostanie przekroczony pewien próg, po czym następuje przeskok aktywności, w momencie, którego z półkuli dotychczas aktywniejszej przekazywany jest pierwotny wzór rozwiązania, które będzie realizowane, dokończzone albo uświadomione w obrębie drugiej półkuli” [Granowska 1988, s. 321],

Wystąpienie efektu intuicji budzi zdumienie osoby podmiotowej i często rozbudza w niej natchnienie twórcze. Trudności związane z uzyskaniem powtarzalności wyników, zapewnieniem spontaniczności procesu intuicyjnego oraz to, że nie poddaje się on kontroli świadomości, doprowadziły do tego, że dość często można usłyszeć opinie, jakoby rozwijanie intuicji było zagadnieniem skomplikowanym albo wręcz zupełnie niemożliwym. Tak czy inaczej obecność czynników utrudniających (nietypowość sytuacji, znaczne ograniczenia czasowe oraz częsty niedobór informacji o przyczynach określonych zachowań danej osoby) zachęca psychologa, aby odwoływał się do zawodowej intuicji, która częstokroć oferuje mu błyskawicznie wynik całościowy, wieloaspektowy i pod każdym względem optymalny.

Świadoma kontrola dojrzewania idei na każdym etapie jej rozwoju nie jest wskazana. Intelpekt niejednokrotnie odrzuca ideę zrodzoną spontanicznie w wyniku procesu intuicyjnego, zakłócając jej urzeczywistnianie. Aby rozwinęła się intuicja, należy przejawiać maksimum wrażliwości na subtelne sygnały podświadomości. Czynnikiem, który temu sprzyja, może być „oczyszczenie własnych kanałów spostrzegania otaczającego świata”. Intuicja stanowi ważny mechanizm antycypacji, choć to unikalne zjawisko nie zostało do tej pory zbadane w wystarczającym stopniu.

Antycypacja - będąca zdolnością określenia kierunku przyszłego procesu oraz jego dynamiki należy do podstawowych mechanizmów, które działają w nieświadomych procesach twórczych. Przejawem antycypacji jest zdolność wykorzystywania potencjału umysłowego do dynamicznego i kreatywnego określania przyszłej dynamiki rozwoju oraz przewidywania wyników działalności. „Antycypacja to najszerzej pojmowana zdolność do podejmowania w ramach realizowanej dzia-

łałości właściwych decyzji, które wyprzedzają czasowo i przestrzennie przewidywane zdarzenia" [Wiszniakowa 1999, s. 154].

Termin „antycypacja” na określenie trybu działania psychiki oraz kategorii psychologicznej został zaproponowany przez W. Wundta [1912]. Zdaniem tego uczonego antycypacja powstaje w wyniku „syn-tezy twórczych pochodnych”. Należy podkreślić, że termin „antycypacja” jest bardzo wieloznaczny: w przekładzie z łaciny (*anticipatio*) oznacza przedsięwzięcie; w tłumaczeniu z francuskiego (*anticipation*) prześciganie, wyprzedzanie; z angielskiego (*anticipation*) - przeczu-cie, przewidywanie, natomiast w amerykańskiej wersji angielskiego to samo słowo oznacza intuicyjne przewidywanie, wyprzedzanie, wie-dzę aprioryczną - kształtowanie się osądu zanim staną się wiadome wszystkie niezbędne fakty; również kroki prewencyjne uprzedzające działania innych ludzi; przedwczesne zachodzenie zdarzenia, które - zgodnie z obowiązującymi regułami - powinno nastąpić później [Wiszniakowa 1999, s. 155].

Antycypacja jako fenomen psychologiczny ma duże znaczenie w strukturze działalności kreatywnej. Dotyczy to szczególnie perspektywicznego kreowania przyszłości. Fenomeny antycypacji, będące potwierdzeniem występowania procesu twórczego, aktywizują całe zespoły funkcji psychicznych, dzięki czemu staje się możliwe rozpa-trywanie zjawisk kompleksowych towarzyszących kreatywności. Jak podają B.F. Łomow oraz J.N. Surkow „[...] pojęcie antycypacja obejmuje dwa zjawiska o dużym znaczeniu psychologicznym. Po pierw-sze, mamy do czynienia z myślowym uprzedzaniem, przewidywaniem i oczekiwaniem takich lub innych zdarzeń, czyli z przejawami funkcji poznawczych psychiki. Po drugie zaś, obserwujemy nastawienie na uczestnictwo w tych zdarzeniach oraz ich uwzględnianie we własnej działalności, co uznać należy za przejaw regulacyjnych funkcji ludzkiego umysłu. Pojęcie to obejmuje całkiem szeroki krąg zjawisk, będących różnymi formami i poziomami wyprzedzającego odzwiercie-dlenia rzeczywistości w psychice człowieka” [Łomow, Surkow 1980, s. 22].

W.I. Zagwiazinski, który badał procesy przewidywania i progno-zowania w działalności pedagogicznej, wyodrębnił trzy rodzaje prze-widywania.

1. **Przewidywanie merytoryczne** osiągnięcia celu, czyli przewidywa-nie strategiczne, które owocuje radykalną reorientacją działalności jednostki; twórczym jądrem takiego przewidywania jest pojawianie się wizji rozwiązania oraz ogólnych zarysów jego urzeczywistnie-

nia; obecność koncepcji sprawia, że wizja zyskuje konkretne formy oraz zostaje skojarzona z metodami realizacji.

2. **Przewidywanie organizacyjno-metodyczne**, czyli taktyczne; ma miejsce wtedy, gdy istnieje podstawowy model realizacyjny z możliwością stosowania kilku środków w celu osiągnięcia pożądanego wyniku; wybór optymalnych środków dość często dokonywany jest w oparciu o proces antycypacji.
3. **Przewidywanie operacyjne**, które opiera się na wykorzystywaniu posiadanego doświadczenia, kiedy to spośród wielu potencjalnych wariantów działania wybierane jest takie, które cechuje się logiką i intuicyjnym uzasadnieniem; efektem jest bezbłędna improwizacja pedagogiczna [Zagwiazinski 1987],

Do mechanizmów psychologicznych procesu twórczego zalicza się **wyobrażnię i fantazję**. Pomagają one dostrzec cel oraz prześledzić kolejność projektowanych działań, aby zoptymalizować dynamikę rozwojową procesów twórczych. Według T. Ribeau wyobraźnia twórcza stanowi zespolenie trzech czynników: intelektualnego, emocjonalnego oraz nieświadomego [Ribeau 1901, s. 75]. W rozwoju wyobraźni pierwsze stadium wyodrębnione przez Ribeau to przejście od wyobraźni odtwórczej do wyobraźni kreatywnej, gdzie początkową fazę stanowi naśladownictwo.

Drugie stadium to faza animizmu, czyli dostrzegania istoty wyższej (ducha) w otaczających przedmiotach; trzecia faza to zabawa; czwartą jest stadium romantyczne

Potwierdzeniem twórczej wyobraźni oraz bogactwa fantazji są niezwykle kombinacje elementów codziennej rzeczywistości, nowe niespotykane zestawienia. Wyobraźnia jako proces psychiczny jest aktywnością świadomości, która tworzy nowe obrazy w oparciu o całość posiadanego doświadczenia. Budulcem nowych obrazów jest materiał wcześniejszych spostrzeżeń. Przy takim podejściu trudno byłoby zaznaczyć widoczną granicę między wyobraźnią a twórczością.

Tym, co przy ocenie psychologicznej pozwala stwierdzić obecność kreatywności, jest zdolność do wyobrażeniowego tworzenia obrazów, przedmiotów i zjawisk, które nie zaistniały wcześniej w praktyce poznawczej osoby badanej. Jest to specyficzna zdolność psychiczna, cechująca się wysoką efektywnością w tworzeniu nowych, oryginalnych obrazów.

Jedynie te wiadomości, umiejętności oraz nawyki, które zostały opanowane i utrwalone w sposób emocjonalno-kreatywny, są w stanie stworzyć w osobowości mocne przekonania i trwałe poglądy, stając się wyrazistą cechą charakteru. T.P. Jones twierdzi, że wyobraźnię należy

trenować, podobnie jak trenuje się „mózg lub ciało i powinna ona być stale, a nie tylko sporadycznie, wykorzystywana” [Jones 1972],

L.S. Wygotski zakłada istnienie dwustronnych powiązań emocjonalnych między wyobraźnią a rzeczywistością. „Powiązania te przejawiają się dwójako. Z jednej strony, każde uczucie, każda emocja dąży do zyskania określonego obrazu będącego adekwatnym odpowiednikiem danego uczucia. A zatem emocja w pewien sposób zyskuje zdolność zawłaszczania doznań, myśli oraz obrazów, które współbrzmiałyby z nastrojem, w jakim jesteśmy w danej chwili” [Wygotski 1991, s. 13].

Opisywane zjawisko w psychologii określane jest jako prawo podwójnego wyrazu uczuć; odzwierciedla ono zjawisko lokowania własnego nastroju w przejawach zewnętrznych i wewnętrznych. L.S. Wygotski przytacza prawo wspólnego znaku emocjonalnego, które precyzuje wpływ czynnika emocjonalnego na aktywność wyobraźni. Działanie tego prawa przejawia się tym, że doznania albo obrazy posiadające wspólny znak emocjonalny, czyli takie, które wywierają na nas złożone oddziaływanie emocjonalne, mają tendencję do zespalania się, mimo, że nie istnieje między nimi jakakolwiek więź zewnętrzna, polegająca na podobieństwie czy pokrewieństwie. „Powstaje kombinacja będąca wyobrażeniowym iloczynem uzyskanym wskutek istnienia wspólnego uczucia lub wspólnego znaku emocjonalnego, który zespała różnorodne elementy biorące udział w danej relacji” [Wygotski 1991, s. 15].

Niepokojącym zjawiskiem w nauce ostatnich dziesięcioleci jest dążenie niektórych badaczy, aby wyeksponować intelektualne aspekty kreatywności przy równoczesnym pomniejszaniu rangi czynników podświadomych i emocjonalnych. Smutną konsekwencją takich założeń jest racjonalistyczne rozszczepianie obszarów psychiki: sfery intelektualnej, motywacyjnej oraz emocjonalnej. Przedstawiciele tej orientacji pozwalają sobie na, niezgodne ze stanem faktycznym, izolowanie zjawisk związanych ze sobą albo równie nieuzasadnione łączenie w konglomeraty zjawisk merytorycznie różnych, bez stosownego uzasadnienia, wynikającego ze znajomości wewnętrznych, podświadomych procesów kreatywności. Z tego właśnie powodu w strategii postępowania badawczego nacisk kładziemy na to, aby prac badawczych nad kreatywnością nie zawężać do pozycji intelektualnych, ale uwzględniać również procesy podświadome badanych jednostek.

Na współwystępowanie logicznego myślenia i emocjonalności w aktywności twórczej zwracał uwagę A. Maslow. Ten wybitny psycholog w wyszczególniał dwie fazy twórczości: improwizację oraz natchnienie. Osobowość twórcza w stanie natchnienia zatracza przeszłość oraz

przyszłość, aby żyć jedynie chwilą bieżącą; jest całkowicie zagłębiona w przedmiot swych twórczych działań, oczarowana bieżącą sytuacją, tym, co właśnie zachodzi tu i teraz, oraz przedmiotem swych działań (swej wiedzy) [Maslow 1971].

Dopiero w następnym stadium danej realizacji pojawia się weryfikacja logiczna rozwijanej idei.

Istotnym elementem twórczości jest **poczucie humoru** ponieważ humorem i twórczością rządzą podobne psychologiczne mechanizmy: humor pobudza wyobraźnię i oryginalność myślenia., Myślenie dywergentne, wyobrażenia oraz intuicja, będące składowymi twórczego potencjału osobowości, pozostają w ścisłym związku ze sferą emocjonalną i uczuciową.

Podstawowymi mechanizmami emocjonalnymi człowieka o osobowości kreatywnej, nawiązującej kontakty w ramach wspólnych działań twórczych są:

1. **Identyfikacja** będąca mechanizmem poznania samego siebie oraz innych osób poprzez osiągnięcie jedności przeżyć emocjonalnych (przeniesienie się do czasoprzestrzeni partnera oraz utożsamianie się z nim w przeżyciach uczuciowych).
2. **Empatia** jako zdolność dzielenia przeżyć emocjonalnych z inną osobą, przyjmowania uczuć innego człowieka jak swych własnych, współczucia i współodczuwania. Skutkuje to emocjonalnym odzewem na przeżycia drugiego człowieka, co jest niezwykle ważne przy współdziałaniu twórczym.

W procesie współtworzenia mogą mieć miejsce trzy rodzaje empatii:

- **empatia emocjonalna**, której podłożem są mechanizmy wrażliwości, przyjęcia przeżyć drugiego człowieka niczym swoich własnych oraz osobiste przeżywanie tych uczuć, które są udziałem partnera, poprzez utożsamianie się z nim; jest ona możliwa wtedy, gdy osoba podmiotowa w przeszłości sama przeżywała podobne uczucia; owocuje to również współczuciem, czyli osobistym przeżywaniem i dzieleniem uczuć innej osoby bez odnoszenia jej sytuacji bezpośrednio do siebie;
- **empatia intelektualna**, czyli poznawcza, której przejawem są wyobrażenia o tym, czego może doznawać człowiek w procesie tworzenia; bardzo ważnym czynnikiem tej empatii jest współbrzmienie poznawcze czyli dwustronna zgodność wyobrażeń myślowych; przeciwieństwem takiego stanu jest dysonans poznawczy, który przejawia się jako wewnętrzna dysharmonia emocjonalna w trakcie procesów poznawczych;

- **empatia predyktywna**, czyli prognostyczna, będąca zdolnością obrazowego opisanie przyszłych stanów emocjonalnych u siebie oraz u innych osób; można ją traktować jako najwyższy poziom przejawiania się empatii; wyrazem tej empatii jest np. zdolność przewidzenia emocjonalnej atmosfery zajęć, wychwycenia okresu najbardziej przychylnych stosunków wzajemnych oraz określenia perspektyw ich rozwoju. Identyfikacja i empatia stanowią podstawowe mechanizmy emocjonalne osobowości kreatywnej. Na podstawie badań testami E.P. Torrance'a [1974], K.J. Szmidt (2007] doszedł do wniosku, iż twórcze osoby:

- 1) nie boją się ryzyka;
- 2) badają ograniczenia, często pytają o zagadkowe rzeczy, chcą wiedzieć, podejmują trudne zadania, które pochłaniają ich uwagę i energię poznawczą;
- 3) są odważni w swoich przekonaniach, zaciekawione, poszukujące, zdecydowane i pewne siebie;
- 4) są wrażliwe emocjonalnie i świadome swoich emocji, są zdolne do odczuwania i wyrażania silnych uczuć;
- 5) są prężne i uczciwe;
- 6) często zgadują lub stawiają hipotezy;
- 7) wykazują się niezależnością w myśleniu i ocenianiu, są pracowite lub zajęte, intuicyjne lub zdolne do wglądu;
- 8) lubią pracować w samotności, zawsze są zainteresowane, uparte lub wytrzymale, preferują zadania złożone;
- 9) od czasu do czasu ulegają regresji, stając się dziecinni i swawolni;
- 10) mają dobrą pamięć, są asertywne, ufne, podejmują inicjatywę w działaniach, są niezależne;
- 11) mają poczucie piękna i poczucie humoru;
- 12) są serdeczne i szczerze, walczą o odległe cele;
- 13) są sumienne i prawdomówne nawet wtedy, gdy to może ranić, nie są skłonne do akceptacji rzeczy tylko dlatego, że inni tak czynią;
- 14) są wizjonerami i idealistami [Szmidt 2007, s. 49].

Osoby z twórczymi predyspozycjami osiągają mają możliwość osiągnięcia życiowego sukcesu, często na podstawie przysłowiowego „łutu szczęścia”, jakim jest spotkanie mistrza na swojej drodze. Ważnym czynnikiem w rozwoju potencjalnej zdolności jest przypadek, czyli znalezienie się we właściwym miejscu w odpowiednim czasie. Maciej Karwowski wydał w 2006 książkę: *Identyfikacja potencjału twórczego. Teoria - metodologia - diagnostyka i Konstelacje zdolności. Typy inteligencji a kreatywność*, o poszukiwaniu związków pomiędzy różnymi rodzajami zdolności a kreatywnością oraz psychometrycznej próbie

skonstruowania układu zdolności i identyfikacji potencjału twórczego, na podstawie badań statystycznych i oryginalnego programu rozwoju zdolności.

W ramach podsumowania można powiedzieć, że spiralna droga rozwoju osobowości kreatywnej, której początek wyznacza istnienie twórczego potencjału, wiedzie poprzez zdobywanie doświadczenia w działaniach twórczych, przez aktywność twórczą i intelektualną. Czynnikiem wspomagającym są zasoby twórczej inicjatywy oraz istnienie twórczej indywidualności - wyjątkowej i niepowtarzalnej osobowości twórcy, który zmienia się i osiąga kolejne stopnie kreatywnej dojrzałości stosownie do zmian swego wieku. Liniowemu przyrostowi wieku twórcy odpowiada spiralny wzrost dynamiki rozwoju kreatywności w różnych obszarach działań twórczych.

Tak więc wielopoziomowa kategoria kreatywności stanowi gmach, którego fundamentem są wielostronne związki pomiędzy psychologicznymi uwarunkowaniami osobowości twórczej: twórczego myślenia, ciekawości, oryginalności, antycypacji, wyobraźni, intuicji, emocjonalności i empatii, poczucia humoru, twórczego podejścia do zawodu. Dlatego właśnie psychologiczne uwarunkowania twórczości stanowią ważny blok strukturalny wieloaspektowej kategorii kreatywności. Kreatywność jako kategoria całościowa, która charakteryzuje osobowość w procesie jej zmian rozwojowych, uwzględnia obiektywne oddziaływanie zewnętrznych czynników społecznych. Równocześnie, jako kategoria jednostkowa, aktualizuje się poprzez indywidualność konkretnego twórcy. W strukturze osobowości kreatywnej przejście kreatywności z fazy potencjalnej w faktyczną urzeczywistnione zostaje poprzez proces samorealizacji indywidualności twórczej.

3. Psychologiczne metody diagnozowania „Kreatywnego potencjału”

Testy „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” pozwalają **oszacować poziom kreatywności jednostki, jej predyspozycje i potencjał kreatywny**. Ich innowacyjność wyraża się w możliwości diagnozowania nie tylko aktualnego stanu kreatywności i uświadomionych procesów ich rozwoju, ale także nieuświadomionych procesów samorozwoju i potencjału kreatywności. Możliwe jest to po przeprowadzeniu czterech podtestów: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone” i „Koncepcja Ja”. Porównanie czterech wyżej wymienionych obrazów Ja stanowi podstawę oceny rezerw twórczych jednostki oraz jej potencjału w tej dziedzinie.

Współczesne badania dotyczące kategorii „Ja” jako przedmiotu obserwacji, obejmują: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone” jak również „koncepcję Ja” (self-concept) własną tożsamość (self-identity) oraz poczucie własnej wartości (self-esteem). Własne „Ja”, obejmujące pojmowanie siebie (self-concept), własną tożsamość (self-identity) i wartość (self-esteem), stanowią podstawowe pojęcia o stawianiu się osobą [Rogers 2002, s. 141-159],

Koncepcja „ja” pozwala zrozumieć, wyjaśniać i przewidywać zachowanie osoby - zarówno z jej własnej podmiotowej perspektywy, jak i perspektywy zewnętrznego obserwatora [Turopolski 1999],

Przedstawione badanie diagnozuje wpływ „Ja” na ujawnianie się kreatywnego potencjału człowieka dorosłego. Poznanie mechani-

zmów wpływu „Ja” na możliwość diagnozowania kreatywnego potencjału służyć może jako narzędzie lepszego poznania i diagnozowania człowieka dorosłego.

Wiedza na temat diagnozowania kreatywnego potencjału stanowi podstawę do projektowania nowych badań w psychologii stosowanej.

Test „Kreatywny potencjał”

Test „Kreatywny potencjał” (zawiera 48 pytań) pozwala określić stopień potencjału kreatywnego, predyspozycje osobowości dojrzałej od 17. do 33. roku życia. Daje możliwość stworzenia psychologicznego twórczego profilu prognozowania kreatywnego.

Proponujemy samodzielną ocenę swoich cech indywidualnych poprzez udzielenie odpowiedzi w ramach czterech podtestów. Proszę uważnie przeczytać pytania. Przy odpowiedzi twierdzącej należy w ankiecie postawić znak „+”, jeśli natomiast odpowiedź jest przecząca znak „-”. Nie warto zastanawiać się zbyt długo nad odpowiedzią, ponieważ pierwsza odpowiedź jest spontaniczna i zazwyczaj najlepsza. Bądźmy szczerzy!

Formularz kwestionariusza

<u>Nazwisko</u>	
<u>Imię (imiona)</u>	
<u>Data urodzenia</u>	
<u>Płeć</u>	
<u>Wykształcenie</u>	
<u>Rodzaj pracy (zawód)</u>	
<u>Stanowisko</u>	

[illegible]

[illegible]

KWESTIONARIUSZ

Pierwszy podtest „JA REALNE”

„Ja realne” - wyobrażenie o sobie obecnie

1	M	Czy zastanawiasz się, co skłania Cię do tworzenia czegoś nowego?
2	C	Czy odczuwasz nieprzyjemności z powodu swojej ciekawości?
3	O	Czy masz ochotę czasami w oryginalny sposób ulepszyć coś dobrego?
4	W	Czy marzysz o zdobyciu sławy poprzez stworzenie czegoś nowego (w odczuciu społecznym)?
5	I	Czy w sytuacjach zwiększonego ryzyka ufasz własnej intuicji?
6	E	Czy w sytuacjach konfliktowych zawsze panujesz nad emocjami?
7	H	Czy potrafisz dowcipnie odpowiedzieć, gdy sam stajesz się przedmiotem kpin?
8	Z	Czy zgodziłbyś się zmienić pracę na lepiej płatną, ale mniej twórczą?
9	M	Czy zastanawiasz się nad skutkami swoich decyzji?

10	C	Czy wysokie ryzyko może Cię skutecznie zniechęcić do poznania czegoś nowego?
11	O	Czy zdarzało Ci się z dobrym rezultatem wykorzystywać rzeczy niezgodnie z ich konwencjonalnym przeznaczeniem?
12	W	Czy zdarza się, że kiedy opowiadasz o jakimś prawdziwym wydarzeniu, zmyślasz szczegóły?
13	I	Czy w sytuacjach ekstremalnych wolisz słuchać głosu rozsądku niż intuicji?
14	E	Czy proces działania twórczego sprawia Ci przyjemność?
15	H	Czy potrafisz się śmiać ze swoich niepowodzeń?
16	Z	Czy dla zdobycia nowych wiadomości chodzisz na dodatkowe zajęcia nawet wtedy, gdy jest Ci to nie na rękę?
17	M	Czy wystarczy zasygnalizować Ci problem, abyś zainteresował się jego rozwiązaniem?
18	C	Czy pogłębiasz swoją wiedzę o otaczającym Cię świecie?
19	O	Czy rezygnujesz z oryginalnych propozycji Twoich współpracowników, jeśli ich realizacji towarzyszy ryzyko?
20	W	Czy przychodzą Ci czasem do głowy nietypowe warianty rozwiązań realnych wydarzeń?
21	I	Czy miałeś kiedyś proroczy sen, który się spełnił?
22	E	Czy jesteś pełen zapału gdy rozpoczynasz nowe przedsięwzięcie?
23	H	Czy wykorzystujesz Swoje poczucie humoru, aby wybrnąć z trudnych sytuacji?
24	Z	Czy męczą cię niespodziewane sytuacje w pracy zawodowej, które zmuszają do wymyślania nowych rozwiązań?
25	M	Czy miewasz kłopoty z wymyśleniem wielu negatywnych skutków sytuacji konfliktowej?
26	C	Czy zaryzykowałbyś karierę w imię poznania czegoś nowego?
27	O	Czy warto zajmować się stwarzaniem czegoś niezwykłego, jeśli wymaga to pokonywania poważnych trudności?
28	W	Czy trudno Ci wyobrazić sobie nieznanne miejsce, do którego się udajesz?
29	I	Czy zdarza Ci się z jakichś niewyjaśnionych powodów nie dowierzać niektórym ludziom?

30	E	Czy współczujesz ludziom, którzy mimo swych działań twórczych nie osiągnęli upragnionego rezultatu?
31	H	Czy zdarza się, że sam wymyślasz dowcipy i śmieszne historyjki?
32	Z	Czy przy wyborze zawodu brałeś pod uwagę swoje możliwości twórcze?
33	M	Czy zastanawiasz się nad przyczynami powodzeń/niepowodzeń w swojej pracy twórczej?
34	C	Czy sprawdzasz w słowniku znaczenie nowego niezrozumiałego słowa?
35	O	Czy preferujesz kontakty z ludźmi o oryginalnych poglądach?
36	W	Czy wyobrażałeś sobie kiedykolwiek, co można byłoby zrobić, gdybyś dostał spadek?
37	I	Czy czujesz się bezsilny, gdy trzeba przewidzieć, jak potoczy się życie znajomego człowieka, na którego patrzysz?
38	E	Czy współczujesz człowiekowi oszukanemu?
39	H	Czy denerwuje Cię żart przesyceny ironią?
40	Z	Czy jesteś gotów w swojej pracy podjąć ryzyko jeśli sukces nie jest zagwarantowany?
41	M	Czy umiesz odtworzyć całościowy obraz z przypadkowych detali i zjawisk?
42	C	Czy próbowałeś prześledzić swoje drzewo genealogiczne?
43	O	Czy sympatyzujesz z tradycjonalistami, którzy trwają w niezmiennych poglądach na życie?
44	W	Czy wyobrażenie sobie siebie jako starszej osoby sprawia Ci kłopot?
45	I	Czy zdarza się, że nie spieszysz się na spotkanie z kimś nieznanym, bo odczuwasz niepokój?
46	E	Czy obserwując dramatyczne wydarzenia w życiu innych ludzi, wczuwasz się w ich przeżycia?
47	H	Czy dowcipne wyjście z opresji jest dla Ciebie rzeczą trudną?
48	Z	Czy Twoja działalność zawodowa ma charakter twórczy?

Drugi podtest „JA IDEALNE”
„Ja idealne” - wyobrażenie jednostki na temat
jej upragnionych ideałów w oparciu o jej system wartości

1	M	Czy planujesz stworzenie czegoś nowego?
2	C	Czy Twoja ciekawość może w przyszłości stać się źródłem nieprzyjemności?
3	O	Gdyby zaistniała taka możliwość, czy dołożyłbyś starań, aby w sposób oryginalny ulepszyć jakąś dobrą rzecz?
4	W	Czy wyobrażasz sobie, że jesteś sławny bo stworzyłeś coś społecznie nowego?
5	I	Czy w sytuacjach zagrożenia chciałbyś posiadać i kierować się intuicją?
6	E	Czy w przyszłości, w sytuacjach konfliktowych, chciałbyś umieć powściągać swoje emocje?
7	H	Czy chciałbyś w przyszłości rozwinąć umiejętność odpowiadania żartem na ironię?
8	Z	Czy zmienisz pracę na lepiej płatną, choć mniej twórczą, jeśli nadarzy się taka okazja?
9	M	Czy chciałbyś wszechstronnie analizować konsekwencje decyzji, które podejmujesz?
10	C	Czy istnienie ryzyka zdoła Cię powstrzymać przed poznaniem czegoś nowego, co Cię ciekawi?
11	O	Czy chciałbyś umieć wykorzystywać rzeczy w sposób oryginalny, nieprzewidziany w ich przeznaczeniu?
12	W	Czy ubarwisz zmyślonymi szczegółami prawdziwą historię, którą opowiadasz?
13	I	Czy w sytuacjach ekstremalnych wolałbyś ufać głosowi rozsądku niż intuicji?
14	E	Czy proces twórczego działania może w przyszłości być dla Ciebie źródłem satysfakcji i zadowolenia?
15	H	Czy chciałbyś rozwinąć umiejętność śmiania się z własnych wad?
16	Z	Czy chodziłbyś na zajęcia dla zdobycia nowej wiedzy również wtedy, gdyby wiązało się to z niedogodnościami?
17	M	Czy chciałbyś, na sam sygnał o istnieniu problemu podejmować próby jego rozwiązania?

18	C	Czy chciałbyś pogłębiać wiedzę o otaczającym Cię świecie?
19	O	Czy stracisz zainteresowanie oryginalnymi propozycjami Twoich współpracowników, jeżeli będą one wysoce ryzykowne?
20	W	Czy chciałbyś dysponować zdolnością wynajdywania niezwykłych rozwiązań sytuacji codziennych?
21	I	Czy chciałbyś mieć sny, które przepowiadają przyszłość?
22	E	Czy chciałbyś być pełen zapału i energii rozpoczynając nowe przedsięwzięcie?
23	H	Czy chciałbyś rozwinąć Swoje poczucie humoru, by za jego pomocą wychodzić obronną ręką z trudnych sytuacji?
24	Z	Czy w pracy zawodowej mogą Cię zmęczyć niespodziewane sytuacje, które wymagają nowych rozwiązań?
25	M	Czy sprawiłoby Ci kłopot przewidywanie negatywnych skutków możliwych sytuacji konfliktowych?
26	C	Czy zaryzykowałbyś karierę dla poznania czegoś nowego?
27	O	Czy będziesz się zajmować stworzeniem czegoś nowego, jeżeli jest to związane z jakimiś trudnościami?
28	W	Czy sprawia Ci kłopot wyobrażenie sobie nieznanego miejsca, do którego starasz się dotrzeć?
29	I	Czy chciałbyś z jakichś niewyjaśnionych powodów zyskiwać zaufanie do obcych ludzi?
30	E	Czy będziesz w stanie współczuć ludziom, którzy nie osiągnęli oczekiwanych rezultatów swoich działań twórczych?
31	H	Czy chciałbyś umieć wymyślać dowcipy i zabawne historyjki?
32	Z	Gdybyś miał możliwość wyboru zawodu czy brałbyś pod uwagę swoje możliwości twórcze?
33	M	Czy zamierzasz analizować przyczyny sukcesów i porażek w swojej działalności twórczej?
34	C	Czy korzystasz ze słowników, gdy znajdziesz niezrozumiałe słowo?
35	O	Czy chciałbyś obcować z wieloma ludźmi o oryginalnych poglądach?
36	W	Czy lubisz wyobrażać sobie, co mógłbyś zrobić, gdybyś dostał spadek?
37	I	Czy możesz odczuwać bezsilność, próbując przewidzieć przyszły bieg życia znajomego człowieka, z którym się spotykasz?
38	E	Czy pragnąłbyś umieć współczuć ludziom oszukany?

39	H	Czy zgadzasz się, by żarty w ironicznym stylu irytowały Cię ciągle tak samo?
40	Z	Czy chciałbyś podejmować ryzyko zawodowe nawet wtedy, gdy nie ma gwarancji sukcesu?
41	M	Czy będziesz w stanie odtworzyć całościowy obraz z przypadkowych fragmentów i relacji?
42	C	Czy w przyszłości będziesz się interesować swoim drzewem genealogicznym?
43	O	Czy będą Cię intrygowali ludzie, którzy mają niezmiennie, tradycyjne poglądy na życie?
44	W	Czy sprawia Ci kłopot wyrażenie wyobrażenia sobie siebie samego jako starej osoby?
45	I	Czy chciałbyś tak rozwinąć Swoją intuicję, aby być przekonany, na które spotkanie z nieznanym człowiekiem należy się udać, a na które nie?
46	E	Czy w przyszłości będziesz współodczuwać z ludźmi, obserwując dramatyczne wydarzenia w ich życiu?
47	H	Czy wychodzenie z opresji dzięki poczuciu humoru będzie sprawiać Ci kłopot?
48	Z	Czy chciałbyś, aby w przyszłości Twoja działalność zawodowa miała twórczy charakter?

Trzeci podtest „JA ODZWIERCIEDLONE”

„Ja odzwierciedlone” albo „Ja refleksyjne” - to powstające w kontakcie z otoczeniem wyobrażenia innych ludzi o osobowości badanego. Są one lustrzanym odbiciem jego postępowania i zachowania

Wersja 2. Na pytania dotyczące osoby diagnozowanej po krótkim namyśle odpowiada ktoś z jej bliskiego otoczenia

1	M	Czy zdajesz sobie sprawę, dlaczego On/Ona tworzy coś nowego?
2	C	Czy zauważasz, że On/Ona miewa kłopoty z powodu własnej ciekawości?
3	O	Czy zauważasz, że On/Ona miewa ochotę w oryginalny sposób ulepszyć coś dobrego?

4	W	Czy uważasz, że On/Ona marzy o zdobyciu stawy poprzez stworzenie lub ulepszenie czegoś w wymiarze społecznym.
5	I	Czy uważasz, że w sytuacjach ryzyka On/Ona kieruje się intuicją?
6	E	Czy jesteś przekonany, że w sytuacjach konfliktowych On/Ona potrafi nie ulegać emocjom?
7	H	Czy zauważasz, że On/Ona jest w stanie odpowiedzieć w zabawny sposób, gdy sam/sama jest przedmiotem drwin?
8	Z	Czy sądzisz, że On/Ona zmienił(a)by pracę na lepiej płatną, choć mniej twórczą?
9	M	Czy zauważasz, że On/Ona przewiduje skutki podejmowanej decyzji?
10	C	Czy zauważasz, że On/Ona traci ochotę na poznanie rzeczy nowych, gdy wiąże się to z ryzykiem?
11	O	Czy zauważasz, że On/Ona potrafi efektywnie wykorzystywać rzeczy w oryginalny, niezgodny z ich przeznaczeniem sposób?
12	W	Czy zauważasz, że On/Ona ubarwia opowiadaną przez siebie prawdziwą historię?
13	I	Czy uważasz, że On/Ona w sytuacjach ekstremalnych częściej słucha głosu rozsądku niż intuicji?
14	E	Czy zauważasz, że proces twórczego działania sprawia Jemu/Jej przyjemność?
15	H	Czy zauważasz, że On/Ona potrafi śmiać się ze swoich niepowodzeń?
16	Z	Czy zauważasz, że On/Ona jest gotów(a) chodzić na dodatkowe zajęcia, nawet wtedy, gdy wiąże się to z niedogodnościami?
17	M	Czy zauważasz, że wystarczy Jemu/Jej drobiazg, zasygnalizowanie problemu, aby zajął/zajęła się jego rozwiązaniem?
18	C	Czy zauważasz, że On/Ona jest wnikliwy(a)?
19	O	Czy dostrzegasz, że On/Ona traci zainteresowanie oryginalnymi pomysłami swoich współpracowników, jeśli uznaje je za ryzykowne?
20	W	Czy zauważasz, że Jemu/Jej przychodzą do głowy nietypowe rozwiązania codziennych problemów?
21	I	Czy wiesz, że On/Ona miewa prorocze sny, które się później spełniają?
22	E	Czy zauważasz Jego/Jej ożywienie i zapał, gdy rozpoczyna robić coś nowego?

23	H	Czy zauważasz, że On/Ona umie wykorzystać swoje poczucie humoru do wyjścia z trudnych sytuacji?
24	Z	Czy zauważasz, że w miejscu pracy męczą Jego/Ją niespodziewane sytuacje, które wymagają nowych rozwiązań?
25	M	Czy sądzisz, że przewidzenie licznych negatywnych skutków sytuacji konfliktowej sprawia Jemu/Jej kłopoty?
26	C	Czy zauważasz, że On/Ona gotów był(a)by zaryzykować karierę dla poznania czegoś nowego?
27	O	Czy jesteś przekonany(a), że On/Ona będzie zajmować się stworzeniem czegoś nowego, nawet wtedy, gdy będzie się to wiązało z pewnymi trudnościami?
28	W	Czy zauważasz, że On/Ona miewa trudności z wyobrażeniem sobie nieznanego miejsca, do którego zmierza?
29	I	Czy zauważasz, że z jakichś trudnych do wyjaśnienia przyczyn On/Ona nie ufa niektórym ludziom?
30	E	Czy zauważasz, że On/Ona współczuje ludziom, którzy nie osiągnęli zamierzonego celu?
31	H	Czy dostrzegasz, że On/Ona sam(a) wymyśla dowcipy i śmieszne historie?
32	Z	Czy zauważasz, że On/Ona przy wyborze zawodu kierował(a) się swoimi możliwościami twórczymi?
33	M	Czy zauważasz, że On/Ona zastanawia się nad przyczynami swoich sukcesów i porażek?
34	C	Czy wiesz, że On/Ona chętnie korzysta ze słownika, aby sprawdzić znaczenie niezrozumiałego słowa?
35	O	Czy zauważasz, że On/Ona woli obcować z ludźmi o nietuzinkowych poglądach?
36	W	Czy jesteś przekonany(a), że On/Ona ma skłonność do fantazjowania, co można by zrobić w razie odziedziczenia spadku?
37	I	Czy jesteś przekonany(a), że On/Ona patrząc na znajomą osobę, nie jest w stanie zgadnąć, jak potoczy się jej życie?
38	E	Czy zauważasz, że On/Ona współczuje oszukanemu człowiekowi?
39	H	Czy zdajesz sobie sprawę, że denerwuje Jego/Ją żart, wyrażony w formie ironii?

40	Z	Czy zauważyłeś(łaś), że w swojej pracy On/Ona jest skłonny(a) ryzykować, nawet wtedy, gdy szanse na sukces nie są zagwarantowane?
41	M	Czy zauważasz, że On/Ona potrafi dokładnie odtworzyć całościowy obraz, mając do dyspozycji tylko przypadkowe szczegóły i przejawy?
42	C	Czy wiesz o tym, że On/Ona próbuje odtworzyć własne drzewo genealogiczne?
43	O	Czy jesteś przekonany(a), że intrygują Jego/Ją ludzie mający tradycyjne poglądy na życie?
44	W	Czy zauważasz, że On/Ona nie potrafi wyobrazić sobie siebie jako osoby starej?
45	I	Czy dostrzegasz, że On/Ona czasami obawia się pójść na spotkanie z nieznaną osobą z powodu jakiegoś irracjonalnego niepokoju?
46	E	Czy masz świadomość tego, że śledząc z boku jakieś dramatyczne wydarzenie, On/Ona solidaryzuje się z jego uczestnikami?
47	H	Czy zauważasz, że poczucie humoru nie jest w stanie Jemu/Jej pomóc w wychodzeniu z opresji?
48	Z	Czy zauważasz, że Jego/Jej działalność zawodowa ma charakter twórczy?

Wersja 1. Na pytania tej wersji testu odpowiada osoba badana

1	M	Czy Twoje otoczenie zdaje sobie sprawę, dlaczego tworzysz coś nowego?
2	C	Czy otoczenie zauważa, że miewasz kłopoty z powodu własnej ciekawości?
3	O	Czy otoczenie zauważa, że miewasz ochotę w oryginalny sposób ulepszyć coś dobrego?
4	W	Czy otoczenie uważa, że marzysz o zdobyciu sławy przez jakąś ważną społecznie innowację?
5	I	Czy otoczenie uważa, że w sytuacjach ryzyka kierujesz się intuicją?
6	E	Czy otoczenie jest przekonane, że w sytuacjach konfliktowych potrafisz zachować zimną krew?
7	H	Czy otoczenie zauważa, że jesteś w stanie odpowiedzieć w zabawny sposób, gdy sam jesteś przedmiotem drwin?
8	Z	Czy otoczenie sądzi, że zmieniłbyś pracę na lepiej płatną, choć mniej twórczą?

9	M	Czy otoczenie zauważa, że przewidujesz skutki podejmowanej decyzji?
10	C	Czy otoczenie zauważa, że tracisz ochotę na poznanie rzeczy nowych, gdy wiąże się to z ryzykiem?
U	O	Czy otoczenie zauważa, że potrafisz z dobrym skutkiem wykorzystywać rzeczy w oryginalny, niezgodny z ich przeznaczeniem sposób?
12	W	Czy otoczenie zauważa, że do opowiadanej prawdziwej historii dorabiasz wymyślone szczegóły?
13	I	Czy otoczenie uważa, że w sytuacjach ekstremalnych częściej słuchasz głosu rozsądku niż intuicji?
14	E	Czy otoczenie zauważa, że proces twórczego działania sprawia Ci przyjemność?
15	H	Czy otoczenie zauważa, że śmiejesz się ze swoich niepowodzeń?
16	Z	Czy otoczenie zauważa, że jesteś gotów chodzić na dodatkowe zajęcia, nawet wtedy, gdy wiąże się to z niedogodnościami?
17	M	Czy otoczenie zauważa, że wystarczy Ci drobiazg, zasygnalizowanie problemu, abyś zajął się jego rozwiązaniem?
18	C	Czy otoczenie zauważa, że jesteś wnikliwy?
19	O	Czy otoczenie dostrzegło, że tracisz zainteresowanie oryginalnymi pomysłami swoich współpracowników, jeśli uznasz je za ryzykowne?
20	W	Czy otoczenie zauważa, że przychodzą Ci do głowy nietypowe rozwiązania codziennych problemów?
21	I	Czy otoczenie wie, że miewasz prorocze sny, które później się spełniają?
22	E	Czy otoczenie zauważa Twoje ożywienie i zapał, gdy rozpoczynasz robić coś nowego?
23	H	Czy otoczenie zauważa, że umiesz wykorzystać swoje poczucie humoru do wyjścia z trudnych sytuacji?
24	Z	Czy otoczenie zauważa, że w miejscu pracy męczą Cię niespodziewane sytuacje, które wymagają nowych rozwiązań?
25	M	Czy otoczenie sądzi, że przewidzenie licznych negatywnych skutków sytuacji konfliktowej sprawia Ci kłopoty?
26	C	Czy otoczenie zauważa, że gotów byłbyś zaryzykować karierę dla poznania czegoś nowego?

27	O	Czy otoczenie jest przekonane, że będziesz zajmować się stworzeniem czegoś nowego, nawet wtedy, gdy wiąże się to z pewnymi trudnościami?
28	W	Czy otoczenie zauważa, że miewasz trudności z wyobrażeniem sobie nieznanego miejsca, do którego zmierzasz?
29	I	Czy otoczenie zauważa, że z jakichś trudnych do wyjaśnienia przyczyn nie ufasz niektórym ludziom?
30	E	Czy otoczenie zauważa, że współczujesz ludziom, którym nie udało się osiągnąć zamierzonego celu?
31	H	Czy otoczenie dostrzega, że sam wymyślasz dowcipy i śmieszne historie?
32	Z	Czy otoczenie zauważa, że przy wyborze zawodu kierowałeś się swoimi możliwościami twórczymi?
33	M	Czy otoczenie zauważa, że zastanawiasz się nad przyczynami swoich sukcesów i porażek?
34	C	Czy otoczenie wie, że chętnie sięgasz po słowniki, aby sprawdzić znaczenie niezrozumiałego słowa?
35	O	Czy otoczenie zauważa, że wolisz obcować z ludźmi o oryginalnych poglądach?
36	W	Czy otoczenie jest przekonane, że masz skłonność do fantazjowania, co można by zrobić w razie odziedziczenia spadku?
37	I	Czy otoczenie jest przekonane, że patrząc na znajomą osobę, nie jesteś w stanie zgadnąć, jak potoczy się jej życie?
38	E	Czy otoczenie zauważa, że współczujesz oszukanemu człowiekowi?
39	H	Czy otoczenie zdaje sobie sprawę, że denerwuje Cię żart, wyrażony w formie ironii?
40	Z	Czy otoczenie zauważyło, że w swojej pracy jesteś skłonny zaryzykować, nawet wtedy, gdy szanse na sukces nie są zagwarantowane?
41	M	Czy otoczenie zauważa, że potrafisz dokładnie odtworzyć całościowy obraz, mając do dyspozycji tylko przypadkowe szczegóły i przejawy?
42	C	Czy otoczenie wie o tym, że próbujesz odtworzyć własne drzewo genealogiczne?
43	O	Czy otoczenie jest przekonane, że intrygują Cię ludzie mający tradycyjne poglądy na życie?

44	W	Czy otoczenie zauważa, że nie potrafisz wyobrazić sobie siebie jako osoby starej?
45	I	Czy otoczenie dostrzega, że czasami obawiasz się pójść na spotkanie z nieznaną osobą z powodu jakiegoś intuicyjnego niepokoju?
46	E	Czy otoczenie ma świadomość tego, że śledząc z boku jakieś dramatyczne wydarzenie, przeżywasz je razem z jego uczestnikami?
47	H	Czy otoczenie zauważa, że poczucie humoru nie jest w stanie Ci pomóc w wychodzeniu z opresji?
48	Z	Czy otoczenie zauważa, że Twoja działalność zawodowa ma charakter twórczy?

Czwarty podtest „KONCEPCJA JA” („Self-concept”)

„Koncepcja Ja” („Self-concept”) - to kompleksowe wyobrażenie jednostki o świecie, środowisku społecznym i o sobie na podstawie swojego systemu wartości i doświadczenia życiowego

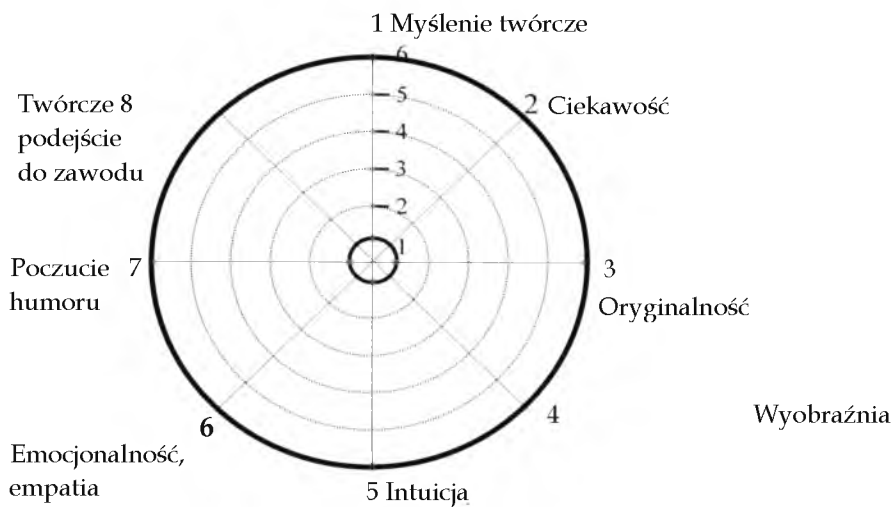
1	M	Czy ma głębszy sens rozpatrywanie, jakie powody skłaniają Cię do tworzenia czegoś nowego?
2	C	Czy własna ciekawość może być przyczyną poważnych nieprzyjemności?
3	O	Czy powinniśmy dążyć do poprawiania rzeczy dobrych w oryginalny sposób?
4	W	Czy powinniśmy urzeczywistniać marzenie o zdobyciu sławy?
5	I	Czy w sytuacji zwiększonego ryzyka warto kierować się intuicją?
6	E	Czy tłumienie emocji w sytuacjach konfliktowych jest właściwe?
7	H	Czy należałoby odpowiadać żartem, kiedy się z nas naśmiewają?
8	Z	Czy należy zmieniać pracę na lepiej płatną, ale mniej twórczą?
9	M	Czy zastanawianie się nad skutkami podejmowanych decyzji jest konieczne?
10	C	Czy należy wycofywać się z poznania rzeczy nowych, jeśli wiąże się to ze zwiększonym ryzykiem?
11	O	Czy warto wyszukiwać nowe zastosowania przedmiotów przeznaczonych do czegoś innego?

12	W	Czy opowiadając jakąś prawdziwą historię, warto ją ubarwiać zmyślo- nymi szczegółami?
13	I	Czy w sytuacjach ekstremalnych lepiej zaufać rozsądkowi niż intuicji?
14	E	Czy proces działania twórczego powinien przynosić satysfakcję emo- cjonalną?
15	H	Czy zdolność do śmiania się z własnych niepowodzeń jest cechą po- zytywną?
16	Z	Czy dla zdobycia nowej wiedzy należy uczęszczać na dodatkowe zaję- cia, nawet kosztem niedogodności?
17	M	Czy należy podejmować próbę rozwiązywania każdego problemu, gdy tylko jakiś się pojawi?
18	C	Czy człowiek powinien pogłębiać swoją wiedzę na temat otaczającego go świata?
19	O	Czy należy rezygnować z oryginalnych pomysłów swoich współpra- cowników, jeśli okazują się ryzykowne?
20	W	Czy rozwiązując codzienne problemy warto robić to w nietypowy sposób?
21	I	Czy proroctwa sny są możliwe?
22	E	Czy ożywienie i zapal są potrzebne, aby dobrze rozpocząć nowe przedsięwzięcie?
23	H	Czy warto wykorzystywać poczucie humoru, żeby uniknąć nieprzy- jemnych sytuacji?
24	Z	Czy niespodziewane sytuacje w pracy, które wymuszają nowe rozwią- zania, należy traktować negatywnie?
25	M	Czy wyklucasz rozpatrywanie negatywnych skutków sytuacji kon- fliktowych?
26	C	Czy dla poznania rzeczy nowych warto ryzykować karierą?
27	O	Czy należy przejawiać twórczość i oryginalność nawet wtedy, gdy wiąże się to z jakimiś trudnościami?
28	W	Czy będziesz miał kłopoty z wyobrażeniem sobie obcych miejsc, do których się udajemy?
29	I	Czy niedowierzanie pewnym osobom z jakichś niewyjaśnionych po- wodów może mieć głębsze uzasadnienie?
30	E	Czy należy współczuć ludziom, których działania twórcze zakończyły się niepowodzeniem?

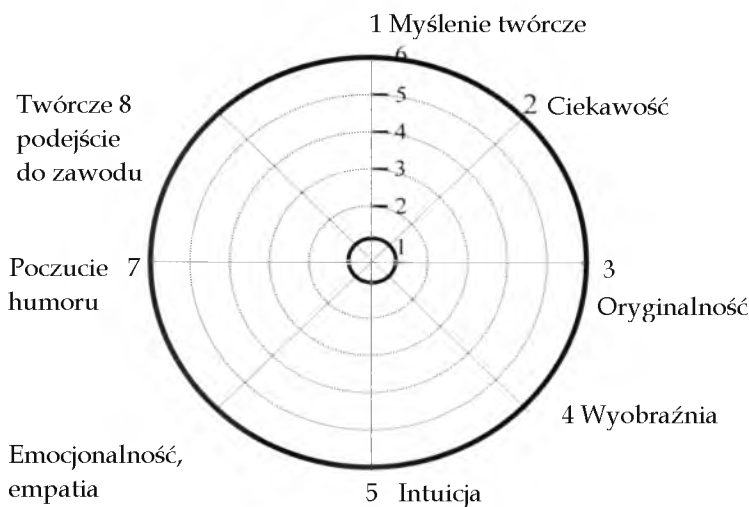
31	H	Czy dobrze jest umieć wymyślać kawały i śmieszne historie?
32	Z	Czy przy wyborze zawodu należy brać pod uwagę swoje możliwości twórcze?
33	M	Czy ważne są przyczyny sukcesów i porażek w działalności twórczej?
34	C	Czy należy poznawać znaczenie niezrozumiałych słów?
35	O	Czy warto zabiegać o to, aby w naszym otoczeniu byli ludzie o oryginalnych poglądach?
36	W	Czy powinniśmy wyobrażać sobie, co by było, gdybyśmy odziedziczyli spadek?
37	I	Czy należy uciekać od myślenia, co los przyniesie znajomemu, którego właśnie obserwujemy?
38	E	Czy człowiek oszukany zasługuje na współczucie?
39	H	Czy żart pełen ironii powinien wzbudzać irytację?
40	Z	Czy warto podejmować ryzyko, gdy nie ma gwarancji, że działania skończą się sukcesem?
41	M	Czy warto zadawać sobie trud tworzenia całościowego obrazu rzeczywistości na podstawie przypadkowych śladów i szczegółów?
42	C	Czy warto podejmować trud zbadania drzewa genealogicznego?
43	O	Czy ludzie z tradycyjnymi poglądami na życie są bardziej interesujący?
44	W	Czy przewidujesz kłopoty z wyobrażeniem sobie siebie samego jako osoby starej?
45	I	Czy warto obawiać się spotkania z nieznaną osobą, jeśli jest to spowodowane tylko złymi przecuciami?
46	E	Czy współodczuwanie z uczestnikami tragicznych wydarzeń ma jakiś głębszy sens?
47	H	Czy uważasz, że w wychodzeniu z trudnych sytuacji humor może być przeszkodą?
48	Z	Czy działalność zawodowa powinna cechować się kreatywnością?

Psychologiczne profile „JA” Kreatywnego

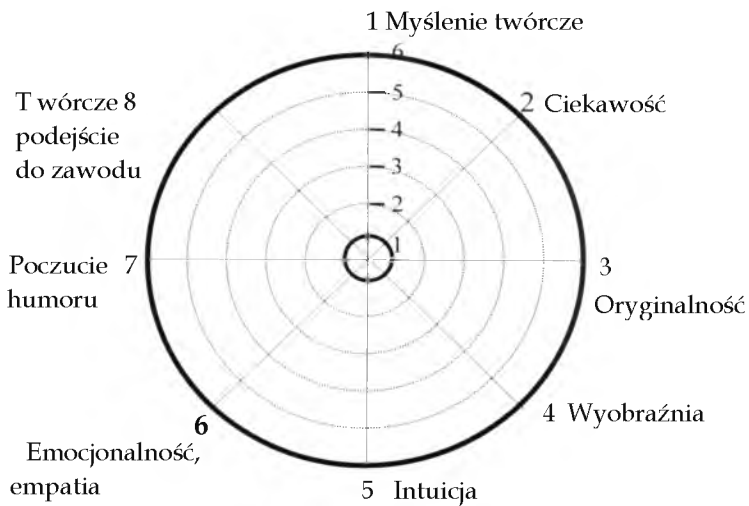
„Ja realne”

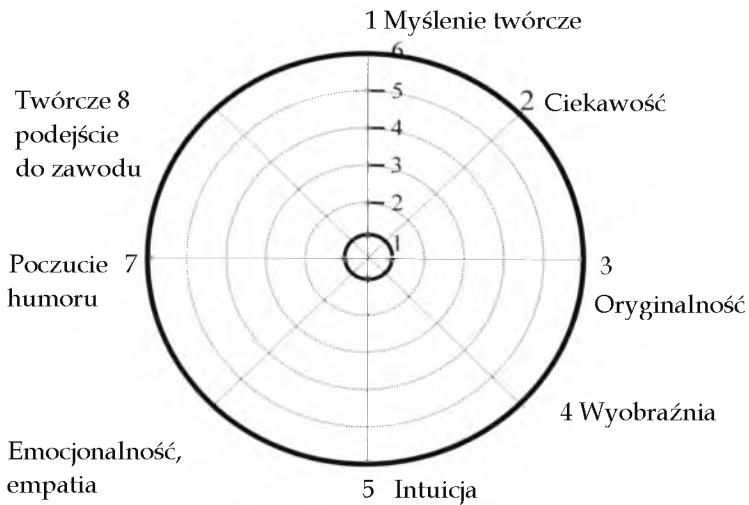
„Ja idealne”

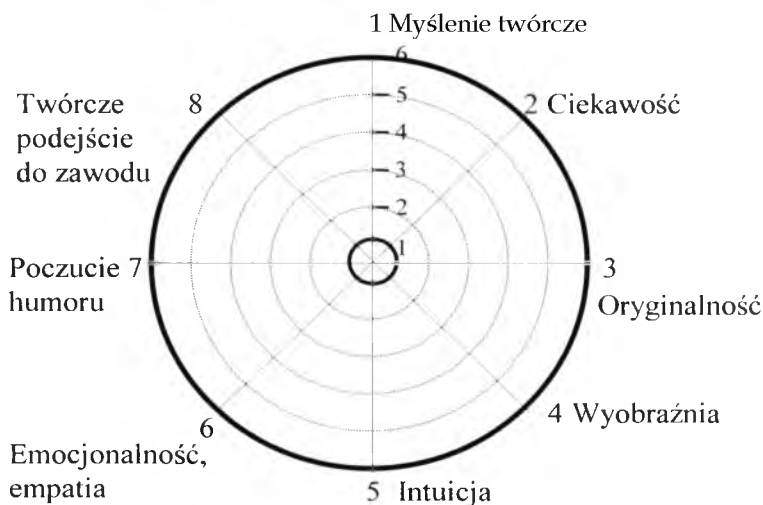
„Ja odzwierciedlone”

„Koncepcja Ja”

Zestawienie wyników wszystkich podtestów

Opracowanie tablicy wyników w punktach zgodnie z kluczem testu

Liczbę punktów z każdego indeksu kreatywności określa się według klucza testu, sumując otrzymane punkty. Jeżeli odpowiedź na pytanie pokrywa się z kluczem, badany otrzymuje jeden punkt zgodnie z wyznacznikiem indeksu: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja”, jeżeli przecząco, nie otrzymuje punktu.

Na przykład - jeżeli na pytanie badany odpowiedział twierdząco (+) w schemacie „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja” i klucz odpowiedzi +, to według pierwszego indeksu M (Myślenie twórcze) otrzymuje po jednym punkcie, jeżeli przecząco (-), to nie otrzymuje punktu.

Należy pamiętać, że klucz do testu w każdej z cech odnosi się do wszystkich czterech podtestów: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja”.

Tworzenie profili psychologicznych kreatywności „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja”

Dla zbudowania psychologicznych profilów kreatywności należy uwzględnić poziomy wszystkich ośmiu cech twórczych:

1. Myślenie twórcze
2. Ciekawość
3. Oryginalność
4. Wyobraźnia
5. Intuicja
6. Emocjonalność, empatia
7. Poczucie humoru
8. Twórcze podejście do zawodu - w czterech kręgach:
 - „Ja realne” - czerwona
 - „Ja idealne” - zielona
 - „Ja odzwierciedlone” - czarna
 - „Koncepcja Ja” - niebieska zgodnie z wynikami testu w punktach.

Zaznacza się je kropkami na osi każdego z wyznaczników kreatywności. Następnie kropki łączy się prostymi kolorowymi liniami: „Ja realne” czerwoną, „Ja idealny” zieloną, „Ja odzwierciedlone” czarną, „Koncepcja Ja” niebieską. Świadczą one o poziomie ośmiu cech twórczych, które przy połączeniu kropek tworzą psychologiczny profil kreatywności.

Interpretacja wyników testowania osobowości dojrzałej

W celu określenie rezerw i potencjału twórczego jednostki należy połączyć te kręgi, zaznaczywszy kontury psychologicznego profilu kreatywności „Ja realne” - czerwoną, „Ja idealne” - zieloną, „Ja odzwierciedlone” - czarną i „Koncepcja Ja” - niebieską łączącą linią.

Poziom rozwoju kreatywności osobowości dojrzałej jako integralnego wskaźnika procesu tworzenia określa się na podstawie kompozycyjnej interpretacji psychologicznych profili kreatywności dla wszystkich czterech subtestów: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja”.

Cechy kreatywności z górnej części kręgu 1, 2, 8 odpowiadają świadomym, a z dolnej 4, 5, 6 podświadomym procesom osobowości twórczej, cechy 3 i 7 odnoszą się do pośrednich świadome - podświadomych procesów psychologicznych.

Prawidłowość interpretacji treści ilościowego i jakościowego wskaźników kreatywności jest prosta i wyraźna: im bliżej centrum znajduje się poziom wskaźnika kreatywności, tym jest on bardziej wyrażony w strukturze osobowości kreatywnej.

Interpretacja psychologicznego profilu kreatywności odbywa się na podstawie nałożenia się dwóch lub kilku profili:

1. „**Ja realne**” < > „**Ja idealne**” przedstawia możliwość wyróżnienia nie tylko ilościowego, lecz również i jakościowego poziomu potencjału twórczego i rezerw kreatywności dorosłej osobowości.
2. „**Ja realne**” < > „**Ja odzwierciedlone**” określa poziom samooceny (zanizony lub zawyżony) w porównaniu do wyobrażeń człowieka oraz refleksyjną ocenę, przedstawioną przez ekspertów odnośnie osobowości badanego, bazującej na ocenie jego postępowania.
3. **Należy pamiętać**, że przy diagnozowaniu trzeciego subtestu „Ja refleksyjne” wskazana jest zamiana testu z partnerem i odpowiadanie na pytania z pozycji oceny kreatywnych cech osobowości partnera. Często efekt niewłaściwej samooceny na podstawie wyników „Ja realne” i obiektywnej oceny innych osób jest konstrukcyjny.
4. „**Ja realne**” < > „**Koncepcja Ja**” pozwala określić poziom potencjalnych rezerw samoaktualizacji; konceptualne upodobania osoby badanej na podstawie jej kompleksowego wyobrażenia o świecie, społeczeństwie i o sobie, bazując na swoich wartościowych profilach, doświadczeniu życiowym niezrealizowanego w „ja realnym” poziomie samoaktualizacji osobowości dojrzałej.
5. „**Ja idealne**” < > „**Ja odzwierciedlone**” pomaga określić rezerwy kreatywności i poziom wyobrażenia innych osób o możliwościach i realnych perspektywach ich samorealizacji. Zbieżność lub brak zbieżności poziomu wskaźników cech kreatywności daje możliwość zrobienia indywidualnego planu kreatywnego samorozwoju.
6. „**Ja idealne**” < > „**Koncepcja Ja**” pozwala uświadomić kreatywny potencjał w samoaktualizacji osobowości dojrzałej i na podstawie określonych orientacji aksjologicznych i doświadczenia życiowego opracować indywidualny program osiągnięcia oczekiwanych bliskich i dalekich ideałów, bazując na aksjologiczno-duchowej orientacji osobowości dojrzałej.
7. „**Ja odzwierciedlone**” < > „**Koncepcja Ja**” stymuluje osobowość do uświadomienia **perspektyw samodoskonalenia** się osobowości dojrzałej na podstawie oceny ekspertów, dotyczącej doświadczenia kreatywnego. Daje to możliwość stworzenia **perspektywicznego programu etapowej samoaktualizacji** w zawodowej i kreatywnej sferze, działalności na podstawie kompleksowej wyobraźni o sobie, o społeczeństwie i o świecie.

Przy interpretacji wyników czterech subtestów i określeniu korelacyjnych zależności między nimi, szczególną uwagę należy zwrócić na tendencję górnego-dolnego profilu prawego lub lewego przesunięcia psychologicznych profili kreatywności.

Wskaźniki **górnej** części koła profilu psychologicznego: 1 - myślenia twórczego, 2 - ciekawości i 8 - twórczego podejścia do zawodu - odpowiadają **uświadomionym przejawom** osobowości.

Wskaźniki **dolnej** części koła profilu psychologicznego: 4 - wyobraźnia, 5 - intuicja, 6 - emocjonalność i empatia - odpowiadają **nieuświadomionym przejawom** osobowości.

Wskaźniki: 3 - oryginalność i 7 - poczucie humoru odnoszą się do granicznych uświadomionych i nieuświadomionych procesów psychicznych, ponieważ przebiegają na podstawie świadomych i podświadomych procesów psychicznych kreatywnej osobowości.

Potrzebne jest interpretowanie tendencji przesuwania się w prawo - do bardziej wysokiego poziomu oryginalności lub w lewo - do przejawu bogatego poczucia humoru w kreatywnej strukturze osobowości dojrzałej.

Na podstawie tej interpretacji można zrobić program indywidualnej korekty psychologicznej w celu samorozwoju osobowości.

4. Diagnostyczna meloda „Kreatywnego potencjału - wersja rozszerzona”

Test „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” pozwala oszacować poziom kreatywnego potencjału jednostki od 34 do 59 lat, jej predyspozycje i rezerwy twórcze.

Stworzenie psychologicznej sylwetki twórczej jest możliwe dzięki czterem podtestom. Porównanie czterech wyżej wymienionych obrazów Ja stanowi podstawę oceny rezerw twórczych jednostki oraz jej potencjału w tej dziedzinie.

FORMULARZ KWESTIONARIUSZA

Nazwisko

Imię (imiona)

Data urodzenia

Płeć (właściwe zakreslić)

☐ M ☐ K

Wykształcenie (ew. tytuł naukowy)

Rodzaj pracy i stanowisko (zawód, zajęcie)

Miejsce pracy

„Kreatywny potencjał”. Tabela wyników

Nr pytania	Ja realne	Ja idealne	Ja odzwierciedlone	Konceptcja Ja	Wskaźnik nasilenia cechy twórczej (liczba punktów)
1					MYŚLENIE TWÓRCZE
9					
17					
25					
33					
41					
49					
57					
65					
73					
2					CIEKAWOŚĆ
10					
18					
26					
34					
42					
50					
58					
66					
74					
3					ORYGINALNOŚĆ
11					
19					
27					
37					
43					
51					
59					
67					
75					
4					WYOBRAŹNIA
12					
20					
28					
36					
44					
52					
60					
68					
76					

5					INTUICJA
13					
21					
29					
37					
45					
53					
61					
69					
77					
6					EMOCJONALNOŚĆ, EMPATIA
14					
22					
30					
38					
46					
54					
62					
70					
78					
7					POCZUCIE HUMORU
15					
23					
31					
39					
47					
55					
63					
71					
79					
8					TWÓRCZE PODEJŚCIE DO ZAWODU
16					
24					
32					
40					
48					
56					
64					
72					
80					

KWESTIONARIUSZ

Podtest pierwszy „JA REALNE”

„Ja realne” - aktualne wyobrażenie o sobie

1	M	Czy zastanawiasz się, co skłania Cię do tworzenia czegoś nowego?
2	C	Czy odczuwasz nieprzyjemności z powodu swojej ciekawości?
3	O	Czy masz ochotę czasami w oryginalny sposób ulepszyć coś dobrego?
4	W	Czy marzysz o zdobyciu sławy poprzez stworzenie czegoś nowego (w odczuciu społecznym)?
5	I	Czy w sytuacjach zwiększonego ryzyka ufasz własnej intuicji?
6	E	Czy w sytuacjach konfliktowych zawsze panujesz nad emocjami?
7	H	Czy potrafisz dowcipnie odpowiedzieć, gdy sam stajesz się przedmiotem kpin?
8	Z	Czy zgodziłbyś się zmienić pracę na lepiej płatną, ale mniej twórczą?
9	M	Czy zastanawiasz się nad skutkami swoich decyzji?
10	C	Czy wysokie ryzyko może Cię skutecznie zniechęcić do poznania czegoś nowego?
11	O	Czy zdarzało Ci się z dobrym rezultatem wykorzystywać rzeczy niezgodnie z ich przeznaczeniem?
12	W	Czy zdarza się, że kiedy odpowiadasz o jakimś prawdziwym wydarzeniu, to zmyślasz szczegóły?
13	I	Czy w sytuacjach ekstremalnych wolisz słuchać głosu rozsądku niż intuicji?
14	E	Czy proces działania twórczego sprawia Ci przyjemność?
15	H	Czy lubisz żartować i śmiać się z siebie?
16	Z	Czy wymyśliłeś/stworzyłeś coś nowego w dziedzinie, która Cię interesuje?
17	M	Czy męczy Cię praca, która wymaga twórczego myślenia w sytuacjach niestandardowych?
18	C	Czy pogłębiasz wiedzę na temat wszystkiego, co Cię otacza?
19	O	Czy Twoja pasja jest unikalna?
20	W	Czy czasem przychodzą Ci do głowy nietypowe rozwiązania codziennych problemów?

21	I	Czy czasem przeczuwasz, kto do Ciebie dzwoni, zanim podniesiesz słuchawkę?
22	E	Czy jesteś obojętny, choć cudze dzieci zachowują się bardzo niegrzecznie?
23	H	Czy śmiejiesz się ze swoich niepowodzeń?
24	Z	Czy dla nowych wiadomości uczęszczasz na dodatkowe zajęcia nawet wtedy, gdy jest Ci to nie na rękę?
25	M	Czy wystarczy zasygnalizować Ci problem, abyś zainteresował się jego rozwiązaniem?
26	C	Czy, będąc dorosłym, znalazłeś odpowiedzi na swoje pytania filozoficzne z okresu dziecięcego?
27	O	Czy rezygnujesz z oryginalnych propozycji Twoich współpracowników, jeśli ich realizacji towarzyszy ryzyko?
28	W	Czy wyobrażasz sobie, że żyjesz w innym mieście albo w innym stuleciu?
29	I	Czy przewidzenie skutków nadchodzącego wydarzenia sprawia Ci trudność?
30	E	Czy odczuwasz ożywienie i zapal, gdy rozpoczynasz nowe przedsięwzięcie?
31.	H	Czy musisz zawczasu przygotowywać dowcip lub śmieszną sytuację, aby rozbawić towarzystwo?
32	Z	Czy męczą Cię niespodziewane sytuacje w pracy, które zmuszają do wymyślania nowych rozwiązań?
33	M	Czy analizujesz różne rozwiązania trudnych problemów, aby Twój wybór był najlepszy?
34	C	Czy bywasz mocno niezadowolony, kiedy długo nie doświadczasz czegoś nowego?
35	O	Czy lubisz pracę, która wymaga zmyślności i sprytu nawet wtedy, gdy wykonanie zadań jest naprawdę trudne?
36	W	Czy stając wobec niecodziennych problemów, przewidujesz możliwości ich rozwiązania?
37	I	Czy miałeś kiedyś sen przewidujący wydarzenie, które potem miało miejsce?
38	E	Czy współczujesz ludziom, którzy mimo swych działań twórczych nie osiągnęli upragnionego rezultatu?

39	H	Czy sięgasz po humor, aby wybrnąć z trudnych sytuacji?
40	Z	Czy przy wyborze zawodu brałeś pod uwagę swoje możliwości twórcze?
41	M	Czy miewasz kłopoty z wymyśleniem wielu negatywnych skutków sytuacji konfliktowej?
42	C	Czy zaryzykowałbyś karierę, żeby poznać coś nowego?
43	O	Czy warto zajmować się stwarzaniem czegoś niezwykłego, jeśli wymaga to pokonywania poważnych trudności?
44	W	Czy trudno Ci wyobrazić sobie nieznane miejsce, do którego się udajesz?
45	I	Czy zdarzyło Ci się, że dopiero co pomyślałeś o kimś, z kim dawno się nie widziałeś, a ten ktoś nagle i nieoczekiwanie zadzwonił albo napisał do Ciebie list?
46	E	Czy współczujesz człowiekowi oszukanemu?
47	H	Czy zdarza się, że sam wymyślasz dowcipy i śmieszne historyjki?
48	Z	Czy Twoje życie straci sens i urok, jeżeli zostaniesz pozbawiony możliwości pracy twórczej?
49	M	Czy szczegółowo analizujesz wszystkie etapy swojej twórczej działalności?
50	C	Czy masz czasami ochotę zdemontować jakąś rzecz, żeby zobaczyć jak to działa?
51	O	Czy improwizujesz podczas realizacji opracowanego wcześniej planu działania?
52	W	Czy wymyślasz bajki dla dzieci?
53	I	Czy zdarza Ci się z jakichś niewyjaśnionych powodów niedowierzać niektórym ludziom?
54	E	Czy jesteś porywczy, gdy ktoś Cię oszuka?
55	H	Czy denerwuje Cię żart przesycony ironią?
56	Z	Czy masz wrażenie, że Twój zawód pozwoli ulepszyć cały otaczający świat?
57	M	Czy zastanawiasz się, jakie ukryte mechanizmy wpływają na twórczą działalność człowieka?
58	C	Czy interesuje Cię, jak żyją sąsiedzi?
59	O	Czy preferujesz kontakty z ludźmi o nietypowych poglądach?

60	W	Czy wyobrażałeś sobie kiedykolwiek, co mógłbyś zrobić, gdybyś dostał spadek?
61	I	Czy określenie charakteru człowieka na pierwszy rzut oka jest dla Ciebie rzeczą trudną?
62	E	Czy współczujesz ubogim?
63	H	Czy jesteś bystry (błyskotliwy)?
64	Z	Czy w Twoich twórczych działaniach zawodowych było dużo niepowodzeń?
65	M	Czy zastanawiasz się nad przyczynami powodzeń/niepowodzeń w swojej pracy twórczej?
66	C	Czy sprawdzasz w słowniku znaczenie nowego niezrozumiałego słowa?
67	O	Czy intrygują Cię tradycjonaści, którzy trwają w niezmiennych poglądach na życie?
68	W	Czy piszesz wiersze?
69	I	Czy czujesz się bezsilny, gdy trzeba przewidzieć, jak potoczy się życie znajomego człowieka, na którego patrzysz?
70	E	Czy utrzymujesz w ryzach swoje emocje, gdy obserwujesz uliczne awantury?
71	H	Czy dowcipne wyjście z opresji jest dla Ciebie rzeczą trudną?
72	Z	Czy jesteś gotów w swojej pracy podjąć ryzyko, jeśli sukces nie jest zagwarantowany?
73	M	Czy umiesz odtworzyć całościowy obraz z przypadkowych detali i zjawisk?
74	C	Czy próbowałeś prześledzić swoje drzewo genealogiczne?
75	O	Czy jesteś osobowością niezwykłą?
76	W	Czy wyobrażenie sobie siebie jako osoby starszej sprawia Ci kłopot?
77	I	Czy bywa tak, że niechętnie wybierasz się na spotkanie z kimś nieznanym, bo intuicyjnie wyczuwasz niepokój?
78	E	Czy obserwując dramatyczne wydarzenia w życiu innych ludzi, wczuwasz się w ich przeżycia?
79	H	Czy komedia jest Twoim ulubionym gatunkiem?
80	Z	Czy Twoja działalność zawodowa ma charakter twórczy?

Podtest drugi „JA IDEALNE”

„Ja idealne” - wyobrażenie jednostki związane z upragnionymi ideałami, tworzone w oparciu o jej system wartości

1	M	Czy planujesz stworzenie czegoś nowego?
2	C	Czy Twoja ciekawość może w przyszłości stać się źródłem nieprzyjemności?
3	O	Gdyby zaistniała taka możliwość, czy dołożyłbyś starań, aby w sposób oryginalny ulepszyć jakąś dobrą rzecz?
4	W	Czy wyobrażasz sobie, że jesteś sławny, bo stworzyłeś coś społecznie nowego?
5	I	Czy w sytuacjach zagrożenia chciałbyś posiadać i kierować się intuicją?
6	E	Czy w przyszłości, w sytuacjach konfliktowych, chciałbyś umieć powściągać swoje emocje?
7	H	Czy chciałbyś w przyszłości rozwinąć umiejętność odpowiadania żartem na ironię?
8	Z	Czy zmienisz pracę na lepiej płatną, choć mniej twórczą, jeśli nadarzy się taka okazja?
9	M	Czy chciałbyś wszechstronnie analizować konsekwencje decyzji, które podejmujesz?
10	C	Czy istnienie ryzyka zdoła Cię powstrzymać przed poznaniem czegoś nowego, co Cię intryguje?
11	O	Czy chciałbyś umieć wykorzystywać rzeczy w sposób oryginalny, nieprzewidziany w ich przeznaczeniu?
12	W	Czy ubarwisz zmyślonymi szczegółami prawdziwą historię, którą opowiadasz?
13	I	Czy w sytuacjach ekstremalnych wolałbyś ufać głosowi rozsądku niż intuicji?
14	E	Czy proces twórczego działania może w przyszłości być dla Ciebie źródłem satysfakcji i zadowolenia?
15	H	Czy chciałbyś rozwinąć umiejętność żartowania i śmiania się z siebie?
16	Z	Czy potrafiłbyś wynaleźć coś zupełnie nowego w tej sferze działalności, która cię interesuje?
17	M	Czy praca, która wymaga myślenia twórczego w sytuacjach nietypowych, mogłaby Cię znudzić, zmęczyć?

18	C	Czy chciałbyś pogłębiać wiedzę na temat wszystkiego, co cię otacza?
19	O	Czy chciałbyś mieć rzadkie i nietypowe hobby?
20	W	Czy chciałbyś dysponować zdolnością wynajdywania niezwykłych rozwiązań codziennych sytuacji?
21	I	Czy chciałbyś rozwinąć umiejętność przeczuwania, kto dzwoni, zanim jeszcze podniesiesz słuchawkę?
22	E	Czy chciałbyś umieć zachowywać równowagę, widząc skandaliczne zachowanie cudzych dzieci?
23	H	Czy chciałbyś rozwinąć umiejętność śmiania się z własnych wad?
24	Z	Czy chodziłbyś na zajęcia dla zdobycia nowej wiedzy również wtedy, gdyby wiązało się to z niedogodnościami?
25	M	Czy chciałbyś, na sam sygnał o istnieniu problemu, podejmować próby jego rozwiązania?
26	C	Czy marzysz o tym, by w okresie pełnej dojrzałości znaleźć odpowiedzi na wszystkie dziecięce pytania filozoficzne?
27	O	Czy stracisz zainteresowanie oryginalnymi propozycjami Twoich współpracowników, jeżeli będą one wysoce ryzykowne?
28	W	Czy chciałbyś rozwinąć swoją wyobraźnię na tyle, by swobodnie wyobrażać sobie życie w innym mieście lub stuleciu?
29	I	Czy rozpatrywanie skutków przyszłego wydarzenia może sprawić Ci kłopot?
30	E	Czy chciałbyś odczuwać ożywienie i zapał, gdy będziesz rozpoczynać nowe przedsięwzięcie?
31	H	Czy musisz zawczasu obmyślać dowcip lub żartobliwą historyjkę, aby rozbawić towarzystwo?
32	Z	Czy w pracy zawodowej mogą cię zmęczyć niespodziewane sytuacje, które wymagają nowych rozwiązań?
33	M	Czy będziesz analizować różne rozwiązania trudnego problemu?
34	C	Czy będziesz odczuwał niezadowolenie, jeśli przez długi czas nie poznasz niczego nowego?
35	O	Czy podoba Ci się praca wymagająca zmyślności/sprytu, nawet jeśli jest ona związana z trudnościami w realizacji?
36	W	Czy byłbyś w stanie przewidzieć właściwe rozwiązania niecodziennych problemów?

37	I	Czy chciałbyś mieć sny, które przepowiadają przyszłość?
38	E	Czy będziesz w stanie współczuć ludziom, którzy nie osiągnęli oczekiwanych rezultatów swych działań twórczych?
39	H	Czy chciałbyś rozwinąć poczucie humoru, by za jego pomocą wychodzić obronną ręką z trudnych sytuacji?
40	Z	Gdybyś miał możliwość wyboru zawodu, czy brałbyś pod uwagę swoje możliwości twórcze?
41	M	Czy sprawiłoby Ci kłopot przewidzenie negatywnych skutków możliwych sytuacji konfliktowych?
42	C	Czy zaryzykowałbyś karierę dla poznania czegoś nowego?
43	O	Czy będziesz się zajmować stworzeniem czegoś nowego, jeżeli jest to związane z jakimiś trudnościami?
44	W	Czy sprawia Ci kłopot wyobrażenie sobie nieznanego miejsca, do którego starasz się dotrzeć?
45	I	Czy chciałbyś, aby otrzymanie od kogoś listu lub telefonu było spełnieniem niedawnego procesu przypominania sobie danej osoby?
46	E	Czy chciałbyś umieć współczuć wszystkim oszukany?
47	H	Czy chciałbyś umieć wymyślać dowcipy i zabawne historyjki?
48	Z	Czy życie straciłoby cały urok, gdybyś został pozbawiony możliwości pracy twórczej?
49	M	Czy będziesz gruntownie obmyślać etapy swojej działalności twórczej?
50	C	Czy zdemontujesz jakąś rzecz, żeby przekonać się jak ona działa?
51	O	Czy podczas realizacji już opracowanego planu działania ciągle jeszcze będziesz improwizować?
52	W	Czy chciałbyś wymyślać ciekawe bajki dla dzieci?
53	I	Czy chciałbyś z jakichś niewyjaśnionych powodów zyskiwać zaufanie do obcych ludzi?
54	E	Czy będziesz mocno przeżywać, gdy zostaniesz oszukany?
55	H	Czy zgadzasz się, by żarty w ironicznym stylu irytowały Cię ciągle tak samo?
56	Z	Czy pragniesz, aby Twoja działalność ulepszyła otaczający nas świat?
57	M	Czy będziesz rozpatrywać tajemne powody twórczych działań człowieka?

58	C	Czy sądzisz, że należy interesować się życiem sąsiada?
59	O	Czy chciałbyś obcować z wieloma ludźmi o nietypowych poglądach?
60	W	Czy lubisz wyobrażać sobie, co mógłbyś zrobić, gdybyś dostał spadtek?
61	I	Czy określenie charakteru człowieka na pierwszy rzut oka jest dla Ciebie rzeczą trudną?
62	E	Czy chciałbyś być pełen współczucia wobec wszystkich ubogich?
63	H	Czy rozwijanie bystrości i błyskotliwości ma dla Ciebie duże znaczenie?
64	Z	Czy niepowodzenia w Twojej twórczości zawodowej również w przyszłości będą nieuniknione?
65	M	Czy zamierzasz analizować przyczyny sukcesów i porażek w Twojej działalności twórczej?
66	C	Czy korzystasz ze słowników, gdy znajdziesz niezrozumiałe słowo?
67	O	Czy będą Cię interesowali ludzie, którzy mają niezmiennie, tradycyjne poglądy na życie?
68	W	Czy marzysz o tym, by pisać wiersze?
69	I	Czy możesz odczuwać bezsilność, próbując przewidzieć przyszły bieg życia znajomego człowieka, z którym się spotykasz?
70	E	Czy mógłbyś nie zareagować, będąc świadkiem trwającej obok awantury ulicznej?
71	H	Czy wychodzenie z opresji dzięki uruchomieniu humoru będzie sprawiać Ci kłopot?
72	Z	Czy chciałbyś podejmować ryzyko zawodowe nawet wtedy, gdy nie ma gwarancji sukcesu?
73	M	Czy będziesz w stanie odtworzyć całościowy obraz z przypadkowych fragmentów i relacji?
74	C	Czy w przyszłości będziesz się interesować swoim drzewem genealogicznym?
75	O	Czy faktycznie dążysz do tego, by stać się niezwykłą osobowością?
76	W	Czy sprawia Ci kłopot wyrażenie sobie siebie samego w starszym wieku?
77	I	Czy chciałbyś tak rozwinąć intuicję, aby być przekonany, na które spotkanie z nieznanym człowiekiem należy się udać, a na które nie?

78	E	Czy w przyszłości będziesz współodczuwać z ludźmi, obserwując dramatyczne wydarzenia w ich życiu?
79	H	Czy będziesz przedkładać komedię nad wszystkie inne gatunki?
80	Z	Czy chciałbyś, aby w przyszłości Twoja działalność zawodowa miała twórczy charakter?

Podtest trzeci: „JA ODZWIERCIEDLONE”

„Ja odzwierciedlone” to powstające w kontakcie z otoczeniem wyobrażenia innych ludzi o osobowości badanego. Stają się one swoistym odzwierciedleniem jego postępowania i zachowania

1	M	Czy Twoje otoczenie zdaje sobie sprawę, czemu tworzysz coś nowego?
2	C	Czy otoczenie zauważa, że miewasz kłopoty z powodu własnej ciekawości?
3	O	Czy otoczenie zauważa, że miewasz ochotę w oryginalny sposób ulepszyć coś dobrego?
4	W	Czy otoczenie uważa, że marzysz o zdobyciu sławy przez jakąś ważną społecznie innowację?
5	1	Czy otoczenie uważa, że w sytuacjach ryzyka kierujesz się intuicją?
6	E	Czy otoczenie jest przekonane, że w sytuacjach konfliktowych potrafisz nie ulegać emocjom?
7	H	Czy otoczenie zauważa, że jesteś w stanie odpowiedzieć dowcipem, gdy sam jesteś przedmiotem drwin?
8	Z	Czy otoczenie sądzi, że zmieniłbyś pracę na lepiej płatną, choć mniej twórczą?
9	M	Czy otoczenie zauważa, że przewidujesz skutki podejmowanej decyzji?
10	C	Czy otoczenie zauważa, że tracisz ochotę na poznanie rzeczy nowych, gdy wiąże się to z ryzykiem?
11	O	Czy otoczenie zauważa, że potrafisz z dobrym skutkiem wykorzystywać rzeczy niezgodnie z ich przeznaczeniem?
12	W	Czy otoczenie zauważa, że do opowiadanej prawdziwej historii dodajesz wymyślone szczegóły?

13	I	Czy otoczenie uważa, że w sytuacjach ekstremalnych częściej słuchasz głosu rozsądku niż intuicji?
14	E	Czy otoczenie zauważa, że proces twórczego działania sprawia Ci przyjemność?
15	H	Czy otoczenie zauważa, że lubisz śmiać się i żartować z siebie?
16	Z	Czy otoczenie zauważa, że jesteś zdolny wynaleźć coś nowego w interesującej Cię sferze działalności?
17	M	Czy otoczenie zauważa, że męczy Cię praca, która wymaga myślenia twórczego w nietypowych sytuacjach?
18	C	Czy otoczenie zauważa, że jesteś wnikliwy?
19	O	Czy otoczenie zauważa, że masz unikalne hobby?
20	W	Czy otoczenie zauważa, że przychodzą Ci do głowy niezwykle warianty rozwiązania rzeczywistych zdarzeń?
21	I	Czy otoczenie zauważa, że czasami przeczuwasz, kto zadzwoni, zanim podniesiesz słuchawkę telefonu?
22	E	Czy otoczenie jest przekonane, że niegrzeczne zachowania cudzych dzieci wcale na Ciebie nie działają?
23	H	Czy otoczenie zauważa, że śmiesz się ze swoich niepowodzeń?
24	Z	Czy otoczenie zauważa, że jesteś gotów chodzić na dodatkowe zajęcia, nawet wtedy, gdy wiąże się to z niedogodnościami?
25	M	Czy otoczenie zauważa, że wystarczy Ci zasygnalizowanie problemu, abyś zajął się jego rozwiązaniem?
26	C	Czy otoczenie wie, że jako człowiek dojrzały znalazłeś odpowiedzi na swoje dziecięce pytania filozoficzne?
27	O	Czy otoczenie dostrzegło, że tracisz zainteresowanie oryginalnymi pomysłami swoich współpracowników, jeśli uznasz je za ryzykowne?
28	W	Czy otoczenie zauważyło, że potrafisz snuć fantazje na temat życia w innym mieście lub w innym stuleciu?
29	I	Czy otoczenie dostrzega, że przewidywanie skutków nadchodzącego wydarzenia sprawia Ci kłopot?
30	E	Czy otoczenie zauważa Twoje ożywienie i zapał, gdy rozpoczynasz nowe przedsięwzięcie?
31	H	Czy otoczenie dostrzega, że aby rozbawić towarzystwo, musisz zawczasu przygotować zabawną historijkę?

32	Z	Czy otoczenie zauważa, że w miejscu pracy męczą Cię niespodziewane sytuacje, które wymagają nowych rozwiązań?
33	M	Czy otoczenie zauważa, że zawczasu obmyślasz różne wyjścia z trudnych sytuacji?
34	C	Czy otoczenie zauważa, że nie masz humoru, gdy długo nie dzieje się u Ciebie nic nowego?
35	O	Czy otoczenie zauważa, że lubisz pracę wymagającą sprytu, nawet wtedy, gdy zadania są naprawdę trudne?
36	W	Czy otoczenie zauważa, że umiesz przewidzieć możliwe rozwiązania nietypowych problemów?
37	I	Czy otoczenie wie, że miewasz prorocze sny, które później się sprawdzają?
38	E	Czy otoczenie zauważa, że współczujesz ludziom, którzy nie osiągnęli oczekiwanych wyników w swoich działaniach twórczych?
39	H	Czy otoczenie zauważa, że umiesz wykorzystać humor, żeby wyjść z trudnych sytuacji?
40	Z	Czy otoczenie zauważa, że przy wyborze zawodu kierowałeś się swoimi możliwościami twórczymi?
41	M	Czy otoczenie sądzi, że przewidzenie licznych negatywnych skutków sytuacji konfliktowej sprawia Ci kłopoty?
42	C	Czy otoczenie zauważa, że gotów byłbyś zaryzykować karierę dla poznania czegoś nowego?
43	O	Czy otoczenie jest przekonane, że będziesz zajmować się stworzeniem czegoś nowego, nawet wtedy, gdy wiąże się to z pewnymi trudnościami?
44	W	Czy otoczenie zauważa, że miewasz trudności z wyobrażeniem sobie nieznanego miejsca, do którego zmierzasz?
45	I	Czy otoczenie spostrzegło, że czasami, kiedy wspomnisz o kimś, z kim dawno się nie widziałeś, nieoczekiwanie dostajesz od tej osoby list lub wiadomość?
46	E	Czy otoczenie zauważa, że współczujesz oszukanemu człowiekowi?
47	H	Czy otoczenie dostrzega, że sam wymyślasz dowcipy i śmieszne historie?
48	Z	Czy otoczenie zdaje sobie sprawę, że życie straciłoby dla Ciebie wartość, gdybyś został pozbawiony możliwości tworzenia?

49	M	Czy otoczenie zauważa, że gruntownie analizujesz wszystkie etapy swojej działalności twórczej?
50	C	Czy otoczenie dostrzega, że czasami masz ochotę zdemontować jakąś rzecz, aby zobaczyć, jak ona działa?
51	O	Czy otoczenie zauważa, że w trakcie realizacji już opracowanego planu działania potrafisz improwizować?
52	W	Czy otoczenie wie, że potrafisz wymyślać bajki dla dzieci?
53	I	Czy otoczenie zauważa, że z jakichś trudnych do wyjaśnienia przyczyn nie ufasz niektórym ludziom?
54	E	Czy otoczenie dostrzega jak mocno przeżywasz, gdy zostaniesz oszukany?
55	H	Czy otoczenie zdaje sobie sprawę, że denerwuje Cię żart, wyrażony w formie ironii?
56	Z	Czy otoczenie wie, że masz świadomość ważności Twojego zawodu w ulepszaniu otaczającego nas świata?
57	M	Czy otoczenie zauważa, że często zastanawiasz się, jakie tajemnicze siły napędzają twórczą działalność człowieka?
58	C	Czy otoczenie zauważa, że interesujesz się tym, jak żyją sąsiedzi?
59	O	Czy otoczenie zauważa, że wolisz obcować z ludźmi o nietypowych poglądach?
60	W	Czy otoczenie jest przekonane, że masz skłonność do fantazjowania co można by zrobić, w razie odziedziczenia spadku?
61	I	Czy otoczenie jest przekonane, że określenie charakteru człowieka na pierwszy rzut oka sprawia Ci kłopot?
62	E	Czy otoczenie dostrzegło, że współczujesz ubogim?
63	H	Czy otoczenie uważa, że jesteś osobą bystrą?
64	Z	Czy otoczenie uważa, że w Twojej twórczości zawodowej było wiele niepowodzeń?
65	M	Czy otoczenie zauważa, że zastanawiasz się nad przyczynami swoich twórczych sukcesów i porażek?
66	C	Czy otoczenie wie, że chętnie sięgasz po słowniki, aby sprawdzić znaczenie niezrozumiałego słowa?
67	O	Czy otoczenie jest przekonane, że intrygują Cię ludzie mający tradycyjne poglądy na życie?

68	W	Czy otoczenie zauważyło, że lubisz pisać wiersze?
69	I	Czy otoczenie jest przekonane, że patrząc na znajomą osobę, nie jesteś w stanie zgadnąć, jak potoczy się jej życie?
70	E	Czy otoczenie zauważyło, że w obliczu ulicznych awantur, powściągasz swoje emocje?
71	H	Czy otoczenie zauważa, że poczcie humoru nie jest w stanie Ci pomóc w wychodzeniu z opresji?
72	Z	Czy otoczenie zauważyło, że w swojej pracy jesteś skłonny zaryzykować, nawet wtedy, gdy szanse na sukces nie są zagwarantowane?
73	M	Czy otoczenie zauważa, że potrafisz dokładnie odtworzyć całościowy obraz, mając do dyspozycji tylko przypadkowe szczegóły i przejawy?
74	C	Czy otoczenie wie o tym, że próbujesz odtworzyć własne drzewo genealogiczne?
75	O	Czy Twój znajomi, którzy wiedzą, o czym marzysz, uważają Cię za kogoś niezwykłego?
76	W	Czy otoczenie zauważa, że nie potrafisz wyobrazić sobie siebie jako starszej osoby?
77	I	Czy otoczenie dostrzega, że czasami obawiasz się pójść na spotkanie z nieznaną osobą z powodu jakiegoś intuicyjnego niepokoju?
78	E	Czy otoczenie ma świadomość tego, że śledząc z boku jakieś dramatyczne wydarzenie, współodczuwasz z jego uczestnikami?
79	H	Czy otoczenie zauważa, że przedkładasz komedię nad wszystkie pozostałe gatunki?
80	Z	Czy otoczenie zauważa, że Twoja działalność zawodowa ma charakter twórczy?

Podtest czwarty: „KONCEPCJA JA”

„Koncepcja Ja” - wyobrażenie własnego „Ja”. To całość wyobrażeń jednostki o sobie, przy czym wyobrażenia te stanowią odzwierciedlenie własnego systemu wartości oraz życiowego doświadczenia

1	M	Czy ma głębszy sens rozpatrywanie, jakie powody skłaniają Cię do tworzenia czegoś nowego? ^
2	C	Czy własna ciekawość mógłby przyczynić ^, ważnych nieprzyjemności?

* BIBLIOTEKA n

1/

3	O	Czy powinniśmy dążyć do poprawiania rzeczy dobrych w oryginalny sposób?
4	W	Czy powinniśmy urzeczywistniać marzenie o zyskaniu sławy?
5	I	Czy w sytuacji zwiększonego ryzyka warto zdawać się na intuicję?
6	E	Czy tłumienie emocji w sytuacjach konfliktowych jest właściwe?
7	H	Czy należałoby odpowiadać żartem, kiedy się z nas naśmiewają?
8	Z	Czy należy zmieniać pracę na lepiej płatną, ale mniej twórczą?
9	M	Czy zastanawianie się nad skutkami podejmowanych decyzji jest konieczne?
10	C	Czy należy wycofywać się z poznania rzeczy nowych, jeśli wiąże się to ze zwiększonym ryzykiem?
11	O	Czy warto wyszukiwać nowe zastosowania przedmiotów przeznaczonych do czegoś innego?
12	W	Czy opowiadając jakąś prawdziwą historię, warto ją ubarwiać zmyślonymi szczegółami?
13	I	Czy w sytuacjach ekstremalnych lepiej jest zawierzyć rozsądkowi niż intuicji?
14	E	Czy proces działania twórczego powinien przynosić satysfakcję emocjonalną?
15	H	Czy śmianie się z samego siebie jest czymś dobrym?
16	Z	Czy konieczne jest tworzenie rzeczy nowych w tej sferze działalności, która Cię interesuje?
17	M	Czy można uznać za męczącą pracę, która wymaga twórczego myślenia w sytuacjach nietypowych?
18	C	Czy człowiek powinien pogłębiać wiedzę na temat wszystkiego, co go otacza?
19	O	Czy osobiste hobby powinno być unikalne?
20	W	Czy rozwijając codzienne problemy warto dążyć do niezwykłych wariantów?
21	I	Czy przeczuwanie przyszłych wydarzeń ma głębszy sens?
22	E	Czy zachowywanie obojętności wobec przejawów niegrzeczności cudzych dzieci jest najlepszym sposobem postępowania?
23	H	Czy zdolność do śmiania się z własnych niepowodzeń jest cechą pozytywną?

24	Z	Czy dla zdobycia nowej wiedzy należy uczęszczać na dodatkowe zajęcia, nawet kosztem niedogodności?
25	M	Czy dobre jest rozwiązywanie każdego problemu, jaki się pojawi?
26	C	Czy człowiek w wieku dojrzałym powinien szukać odpowiedzi na swoje dziecięce pytania filozoficzne?
27	O	Czy należy rezygnować z oryginalnych pomysłów swoich współpracowników, jeśli okazują się ryzykowne?
28	W	Czy należy cenić tych, którzy marzą o życiu w krainie przyszłości?
29	I	Czy mają rację ludzie przekonani, że nie da się przewidywać skutków przyszłych wydarzeń?
30	E	Czy ożywienie i zapał są potrzebne, aby dobrze rozpocząć nowe przedsięwzięcie?
31	H	Czy należy zawczasu przygotowywać żart lub dowcipną historyjkę, aby rozweselić towarzystwo?
32	Z	Czy takie niespodziewane sytuacje zawodowe, które wymuszają nowe rozwiązania, należy zaliczać do uciążliwych?
33	M	Czy należy obmyślać warianty rozwiązań trudnych problemów, zanim dokona się optymalnego wyboru?
34	C	Czy niezadowolenie, że długo nie poznajmy niczego nowego, jest uzasadnione?
35	O	Czy można lubić pracę, która wymaga sprytu (bystrości), nawet wtedy, gdy jej wykonywanie wiąże się z trudnościami?
36	W	Czy warto zajmować się przewidywaniem najróżniejszych rozwiązań niecodziennych problemów?
37	I	Czy prorocze sny są możliwe?
38	E	Czy należy współczuć ludziom, którzy w twórczości nie osiągnęli spodziewanych rezultatów?
39	H	Czy warto wykorzystywać poczucie humoru, aby wyjść z trudnych sytuacji?
40	Z	Czy przy wyborze zawodu należy brać pod uwagę swoje możliwości twórcze?
41	M	Czy wykluczasz rozpatrywanie negatywnych skutków sytuacji konfliktowych?
42	C	Czy dla poznania rzeczy nowych warto ryzykować karierą?

43	O	Czy należy przejawiać twórczość i oryginalność nawet wtedy, gdy wiąże się to z jakimiś trudnościami?
44	W	Czy będziesz miał kłopoty z wyobrażeniem sobie obcych miejsc, do których się udajemy?
45.	I	Czy myślenie o osobie, z którą dawno nie mieliśmy kontaktu, może mieć związek z tym, że otrzymamy od niej wiadomość?
46	E	Czy człowiek oszukany zasługuje na współczucie?
47	H	Czy dobrze jest umieć wymyślać kawały i śmieszne historie?
48	Z	Czy życie może stracić sens, jeśli człowiek zostaje pozbawiony możliwości tworzenia?
49	M	Czy należy obmyślać wszystkie etapy swojej działalności twórczej?
50	C	Czy pochwalasz demontowanie rzeczy tylko po to, aby przekonać się, jak ona działa?
51	O	Czy w trakcie realizacji opracowanego planu działania nadal warto improwizować?
52	W	Czy warto poświęcać czas na układanie bajek dla dzieci?
53	I	Czy niedowierzanie pewnym osobom z jakichś niewyjaśnionych powodów może mieć głębsze uzasadnienie?
54	E	Czy należy wczuwać się w sytuację człowieka, który został oszukany?
55	H	Czy żart pełen ironii powinien wzbudzać irytację?
56	Z	Czy w działaniach zawodowych warto poszukiwać takich form, które zmieniają świat na lepsze?
57	M	Czy należy rozpatrywać ukryte motywy działań twórczych człowieka?
58	C	Czy powinno się popierać wzmożone zainteresowanie tym, jak żyją sąsiedzi?
59	O	Czy warto zabiegać o to, aby w naszym otoczeniu byli ludzie o nietypowych poglądach?
60	W	Czy powinniśmy wyobrażać sobie, co by było, gdybyśmy odziedziczyli spadek?
61	I	Czy jest Ci trudno określić charakter człowieka na pierwszy rzut oka?
62	E	Czy współczucie ubogim jest rzeczą godną pochwały?

63	H	Czy osoba błyskotliwa jest w stanie nadać kontaktom dodatkowy walor?
64	Z	Czy jakaś porcja niepowodzeń w pracy twórczej jest nieunikniona?
65	M	Czy należy rozpatrywać przyczyny sukcesów i porażek w działalności twórczej?
66	C	Czy należy poznawać znaczenie niezrozumiałych słów?
67	O	Czy ludzie z tradycyjnymi poglądami na życie, są bardziej intrygujący?
68	W	Czy pisanie wierszy ma jakiś sens?
69	I	Czy należy uciekać od myślenia, co los przyniesie znajomemu, którego właśnie obserwujemy?
70	E	Czy skrywanie swoich emocji w sytuacji awantury ulicznej jest optymalnym rodzajem zachowania?
71	H	Czy uważasz, że w wychodzeniu z trudnych sytuacji humor jest nie na miejscu?
72	Z	Czy warto podejmować ryzyko, gdy nie ma gwarancji, że działania skończą się sukcesem?
73	M	Czy warto zadawać sobie trud tworzenia całościowego obrazu rzeczywistości na podstawie przypadkowych śladów i szczegółów?
74	C	Czy warto podejmować trud zbadania drzewa genealogicznego?
75	O	Czy marzenia człowieka mogą czynić go kimś szczególnym?
76	W	Czy przewidujesz kłopoty z wyobrażeniem sobie siebie samego, jako osoby starej?
77	I	Czy warto obawiać się spotkania z nieznaną osobą, jeśli jest to spowodowane intuicyjnym niepokojem?
78	E	Czy współodczuwanie z uczestnikami tragicznych wydarzeń ma jakiś głębszy sens?
79	H	Czy mają rację ci, którzy twierdzą, że komedia jest lepsza od wszystkich innych gatunków?
80	Z	Czy działalność zawodowa powinna cechować się kreatywnością?

Opracowywanie tablicy wyników

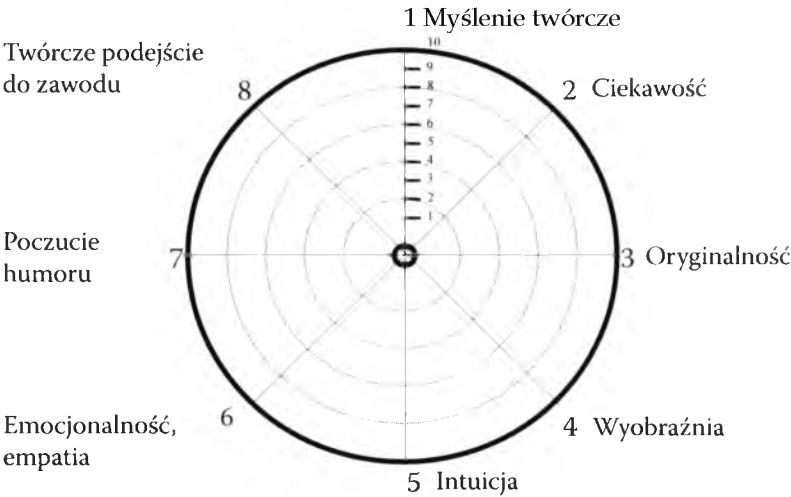
Liczbę punktów z każdego indeksu kreatywności określa się według klucza testu sumując otrzymane punkty. Jeżeli odpowiedź na pytanie pokrywa się z kluczem, badany otrzymuje jeden punkt zgodnie z wyznacznikiem indeksu: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja”, jeżeli przecząco, nie otrzymuje punktu. Należy pamiętać, że klucz do testu w każdej z cech odnosi się do wszystkich czterech podtestów: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja”.

Wyznaczniki kreatywnego potencjału

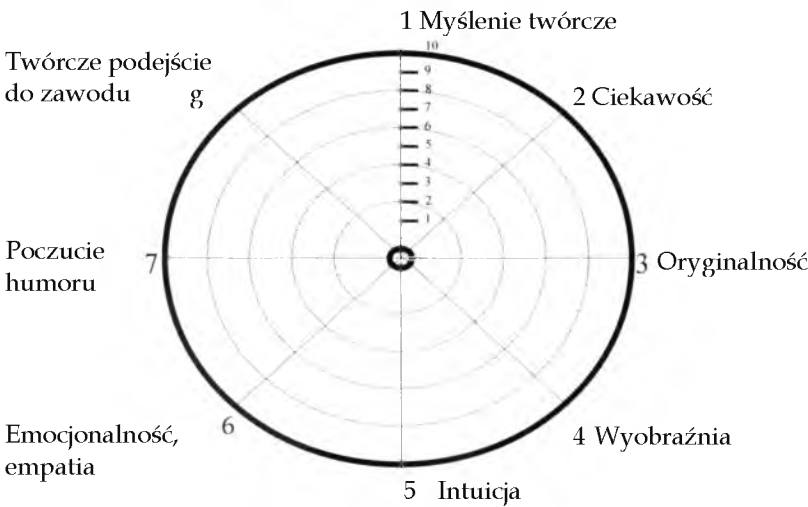
Nr	Indeks	Nazwa	Ja realne	Ja idealne	Ja odzwierciedlone	Koncepcja Ja
1.	M	Myślenie twórcze				
2.	C	Ciekawość				
3.	O	Oryginalność				
4.	W	Wyobraźnia				
5.	I	Intuicja				
6.	E	Emocjonalność, empatia				
7.	H	Poczucie humoru				
8.	Z	Twórcze podejście do zawodu				

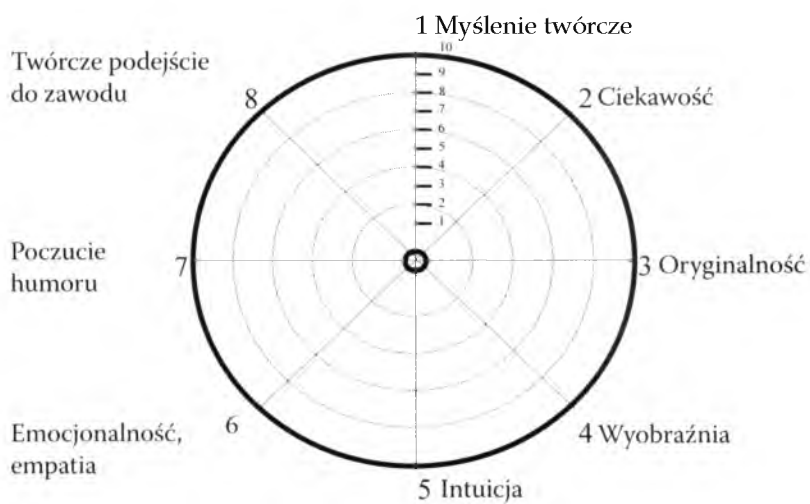
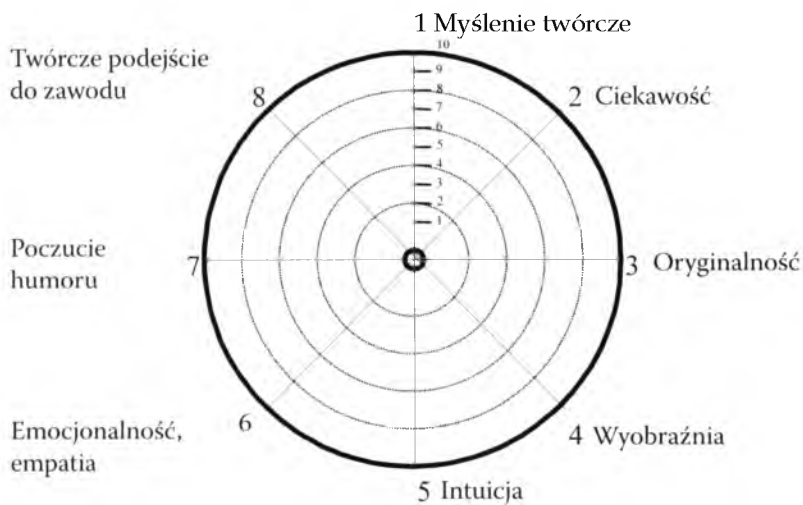
Psychologiczne sylwetki osobowości

„Ja realne”

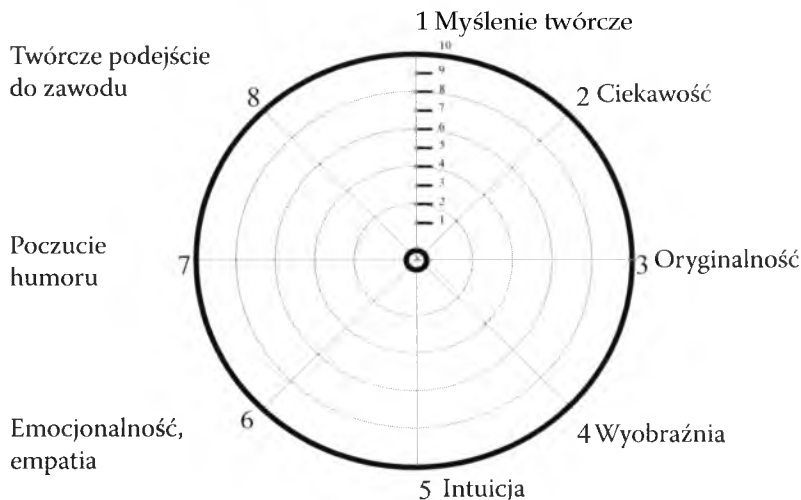

„Ja idealne”

„Ja odzwierciedlone”*„Koncepcja Ja”*

Zestawienie wyników wszystkich podtestów

Tworzenie psychologicznych sylwetek Konrzaiości kreatywnej

„Ja realne” „Ja idealne” „Ja odzwierciedlone” „Koncepcja Ja”

Przy tworzeniu psychologicznych sylwetek kreatywności należałoby uwzględnić natężenie wszystkich ośmiu cech twórczych, tj.

1. Myślenia twórczego,	5. Intuicji,
2. Ciekawości,	6. Emocjonalności, empatii,
3. Oryginalności,	7. Poczucia humoru,
4. Wyobraźni,	8. Twórczego podejścia do zawodu.

Wartości punktowe tych wyznaczników uzyskane w ramach czterech podtestów (od 1 do 10) należy umieścić w odpowiednich kręgach („Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone” i „Koncepcja Ja”), zaznaczając je kropkami na osiach poszczególnych wyznaczników kreatywności. Następnie, kolejne kropki należy połączyć prostymi, kolorowymi kreskami stosując przy tym następujące barwy:

- ♦ „Ja realne” - kolor czerwony;
- ♦ „Ja idealne” - kolor zielony;
- ♦ „Ja odzwierciedlone” - kolor czarny;
- ♦ „Koncepcja Ja” - kolor niebieski.

Uzyskane linie łamane wyznaczają zarys psychologicznej sylwetki kreatywności stworzony przy uwzględnieniu 8 twórczych cech osobowości. Cechy z górnych części kręgów (1, 2, 8) odpowiadają świadomym, natomiast cechy umiejscowione na dole (4, 5, 6) nieświadomym procesom osobowości twórczej. Cechy 3 - oryginalność i 7 - poczucie humoru odnoszą się do granicznych uświadomionych i nieświadomych procesów psychicznych, ponieważ przebiegają na podstawie świadomych i podświadomych procesów psychicznych kreatywnej osobowości.

W celu określenia ogółu zasobów twórczych i całości potencjału jednostki w tej dziedzinie należy zestawiać te sylwetki na jednym kręgu, rysując je wskazanymi wyżej kolorami.

Uzyskane zarysy w kategoriach „Ja realne” (czerwony), „Ja idealne” (zielony), „Ja odzwierciedlone” (czarny) i „Koncepcja Ja” (niebieski) mogą pełnić funkcję wyznaczników samooceny. Należy jednak brać pod uwagę, że każdy człowiek posiada inne wyobrażenie o swoich możliwościach twórczych i niejednokrotnie jest ono zawyżone lub zaniżone. Stanowi to przedmiot analizy psychologa i klienta podczas konsultacji psychologicznych mających na celu korygowanie cech osobowości.

Interpretacja profili kreatywności w teście „Kreatywny potencjał – wersja rozszerzona”

Test „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” przedstawia możliwość określenia nie tylko ilościowego wskaźnika kreatywności, ale także interpretuje jakościową charakterystykę każdego wskaźnika profilu psychologicznego.

1. Na podstawie psychologicznej analizy dwóch podtestów „Ja realny” i „Ja idealny” pojawia się możliwość jakościowej charakterystyki potencjalnych możliwości samorozwoju kreatywności albo oddzielnych jej wskaźników twórczego myślenia: oryginalności, wyobraźni, intuicji, empatii i poczucia humoru oraz twórczego podejścia do działalności zawodowej. Dzięki temu możliwe jest określenie wewnętrznych świadomych i podświadomych mechanizmów wyboru odpowiedzi na pytania testowe.
2. Przy połączeniu następujących kreatywnych profili „Ja realny” - czerwony i „Ja odzwierciedlone” - czarny, pojawia się możliwość porównywalnej charakterystyki socjalnie adekwatnej/nieadekwat-

nej, zawyżonej/zaniżonej kreatywnej samooceny danej osoby. Następnie w procesie indywidualnej psychologicznej korekcji przy psychologicznej czy grupowej konsultacji można zaproponować indywidualny psychologiczny program samorozwoju człowieka.

3. W procesie połączenia dwóch kreatywnych profili „Ja idealny” (zielony) i „Koncepcja ja” (niebieski), ukazuje się możliwość ilościowej charakterystyki o potencjalnych rezerwach samoaktualizacji osobowości kreatywnej.

Samoaktualizacja jest ważnym motywacyjnym i weryfikacyjnym mechanizmem działalności kreatywnej. Stymuluje ona samorozwój kreatywności zarówno w zawodowej jak i osobowościowo socjalnej sferze życia dorosłego człowieka.

W takim przypadku test pomaga rozszerzyć ilościowe i jakościowe diagnostyczne możliwości interpretacji.

Proponujemy następujące etapy jakościowej interpretacji wskaźników testu „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona”:

1. Interpretacja uświadomionych procesów i świadomej sfery kreatywności na podstawie psychologicznej analizy pierwszego, drugiego i ósmego wskaźnika twórczego myślenia, ciekawości i twórczego podejścia do zawodu znajdują się w górnej części koła psychologicznego wskaźnika.
2. Interpretacja nieuświadomionych procesów i podświadomej sfery kreatywności jest możliwa przez połączenie czwartego, piątego i szóstego wskaźnika wyobraźni, intuicji, emocjonalności i empatii znajdujących się w dolnej części koła psychologicznego wskaźnika kreatywności.
3. Interpretacja świadomej - podświadomej sfery kreatywności 3 - oryginalności i 7 - poczucia humoru, które znajdują się na pograniczu między uświadomioną i nieuświadomioną częścią koła psychologicznego wskaźnika.

Każdy etap najlepiej interpretować na bazie porównywalnych charakterystyk połączonych psychologicznych wskaźników:

1. Ja realny i ja idealny,
2. Ja realny i ja odzwierciedlony,
3. Ja realny i Koncepcje Ja,
4. Ja idealny i ja odzwierciedlony,
5. Ja idealny i Koncepcja Ja,
6. Ja odzwierciedlony i Koncepcja Ja.

Jakościowa interpretacja testu

1. Jeżeli wskaźnik „ja realny” jest mniejszy od wskaźnika „ja idealnego”, tzn. że charakteryzuje poziom potencjalnych możliwości i perspektyw kreatywnego samorozwoju osobowości.
2. W wypadku, kiedy wskaźniki albo jeden z nich znajdują się na wyższym poziomie koła w pełnym 10 (w zmniejszonym 6, albo na niższym poziomie koła bliżej centrum to najlepiej w kontakcie z badanym zadać następujące pytanie: „Jak ta jakość przejawia się w życiu codziennym, w jakich sytuacjach życiowych, działalności zawodowej, systemie wzajemnych stosunków w życiu i rodzinie. Jakie problemy najczęściej pojawiają się w procesie samoaktualizacji tej jakości kreatywności?”, „Czy ujawnianie kreatywności jest oceniane pozytywnie przez otoczenie?” albo odwrotnie: „Czy istnieją wady ujawniania kreatywności w zawodowej działalności i wzajemnych stosunkach?”.
3. W przypadku, kiedy jeden ze wskaźników w porównaniu z drugim jest mniejszy, np. „ja idealne” mniejsze od „ja realnego” świadczy to o kryzysie rozwoju kreatywności u badanego. Może oznaczać również to, że u osoby badanej zmieniły się motywacje życiowych perspektyw. Niekiedy te wskaźniki mogą występować jako kompensacyjne możliwości osobowości, mogą być kompensatorami i należy je traktować jako ważne motywacyjne potencjały i rezerwy samorozwoju kreatywności.
4. Jeżeli wskaźniki „ja realny” twórczego myślenia albo oryginalności są wyżej niż w „ja idealnym”, może to oznaczać, że w danej sytuacji życiowej, zawodowej albo rodzinnej ujawnienie tych cech osobowości wiąże się z niekorzystną reakcją społeczeństwa.
5. Podczas porównania dwóch psychologicznych profili możemy zauważyć skrzyżowanie się „ja realnego” i „ja idealnego”. Przy zmniejszonym „ja idealnym” wskazuje to na możliwość istnienia kryzysu rozwojowego, a przy zwiększeniu – kompensacyjne rezerwy.
6. Zmniejszenie wskaźników emocjonalności na pierwszym i drugim poziomie w „ja idealnym” można oceniać jako normalne przejawy osobowości, a nawet jako możliwości kierowania i regulowania swoimi emocjami w procesie kreatywnego samorozwoju. Oczywiście, nieuregulowane emocjonalne przejawy przynosiłyby osobie nie tylko problemy, ale również nieefektywne wyniki zachowania.

7. Zwiększenie wskaźnika „ja idealny” na poziomie poczucia humoru albo oryginalności może świadczyć o świadomych i nieświadomych kompensacyjnych mechanizmach oraz o rezerwach rozwoju kreatywności i samorozwoju osobowości.
8. Jeżeli wskaźnik „ja realny” jest większy niż „ja odzwierciedlony”, mamy do czynienia z osobowością socjalnie nie otwartą, nie adekwatną albo bezskutecznie ujawniającą w relacjach i działaniach swoją kreatywność. Staje się tak wtedy, kiedy osoba badana ujawnia siebie nie pewnie albo nie naturalnie w społecznych sytuacjach. W takim wypadku badanemu należy zaproponować trening społeczno-psychologiczny oraz trening kreatywności.

5. Konceptyjne podstawy badań trafności i rzetelności testów „Kreatywnego potencjału”

Spoleczne zapotrzebowanie na badanie mechanizmów określenia potencjału kreatywności i zdolności twórczych osoby dorosłej warunkuje szczególną aktualność problemu diagnozowania kreatywności. Truizmem jest to, że diagnozowanie kreatywności, mimo wieloletnich badań empirycznych, jest jednym z najbardziej złożonych problemów w psychologii.

Kreatywność (*creativity* - proces tworzenia) często jest utożsamiana z twórczością. Jednak proces tworzenia jest bardziej szerokim pojęciem niż kreatywność i zawiera w sobie nie tylko proces kreatywny, jako kategorię osobowościowo-konstrukcyjną, określającą tworzenie subiektywnie nowego produktu, doniosłego dla osoby, lecz także tworzenie obiektywnie nowego produktu, znaczącego dla społeczeństwa. Osobowościowo-odkrywcza charakterystyka wartości twórczości wyraża się w kreatywności i jej podstawowych wskaźnikach.

Etapy opracowanie testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał – wersja rozszerzona”

Test „Kreatywny potencjał” opracowany został w 1993 roku. Pozwala mierzyć ogólny poziom kreatywności i kreatywnego potencjału, który jest traktowany jako stosunkowo stała cecha, a nie chwilowy stan. Ze względu na prostotę i łatwość użycia narzędzie to jest przydatne

zwłaszcza w tych projektach badawczych, w których stosuje się wiele metod oraz w badaniach eksperymentalnych.

Prezentowane testy są metodą pomiaru kreatywności i kreatywnego potencjału człowieka dorosłego. Badanie testów składało się z następujących etapów.

Etapy opracowania testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona”

1. W latach 1988-1993 badanie podstawowe na makropoziomowym 1 etapie eksperymentu.
Przeprowadzono badania na próbie 1193 osób, w tym 690 studentów od 17 do 33 lat Uniwersytetu Mińskiego i 503 nauczycieli od 34 do 59 lat szkół Mińska.
2. W latach 1993-1996 przeprowadzono badanie kontrolne na mikropoziomowym 2 etapie eksperymentu.
3. W latach 1996-2006 - weryfikacja testów w diagnostycznej praktyce w krajach na Łotwie i w Polsce.
4. W latach 1999-2006 - polska adaptacja testów „Kreatywny potencjał” człowieka dorosłego. Przeprowadzono badania na próbie 1139 osób – w tym 697 badanych w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, a także w latach 2002-2003 wśród 49 studentów Uniwersytetu Wrocławskiego (Instytut Pedagogiki) i w latach 2004-2006 wśród 393 studentów i magistrów Uniwersytetu Opolskiego (Instytut Psychologii).

Do celów badania korelacji testu „Kreatywny potencjał” wykorzystano następujące standaryzowane testy:

1. „Test twórczego myślenia TTCT” E. Paul Torrance („Tests of Creative Thinking (TTCT)” (1974). Cel testu: werbalne i figuralne wymiary twórczego myślenia. Kreatywność wg E.P. Torrance’a polega na płynność, elastyczność, oryginalność i opracowania.
2. Test „Kreatywność” J.P. Guilford („Creativity” test) (1950). J.P. Guilford zidentyfikował trzy elementy myślenia rozbieżnego: płynność (zdolność do szybkiego znalezienia wielu rozwiązań problemu), elastyczność (jest w stanie jednocześnie rozważyć różne alternatywy); i oryginalność (odnosząc się do pomysłów, które różnią się od innych ludzi) [Guilford 1968].

3. Test „Czynniki osobowości 16PF” R.B. Cattell (1966). Test zawiera 16-czynnikowy kwestionariusz osobowości R.B. Cattella [Horn, Cattell 1966, s. 253-270].
4. MMPI „Test osobowości i innych cech psychiki” (Minnesota Multiphasic Personality Inventory). Wynik daje skalę i podskalę osobowości, jaki normalizowany.
5. „Test struktury intelektu.” R. Amthauera.
6. „Kwestionariusz EPQ-R H.J. Eysenck (1985) Personality Questionnaire-Revised. Kwestionariusz ten oparty jest na koncepcji osobowości H.J. Eysencka.
7. „Test POI: Personal Orientation Inventory” E. Shostrom, 1974. „Test POI” mierzy kreatywność, postawy i wartości, które odnoszą się do samorealizacji jednostki.

Robocza hipoteza, którą należało sprawdzić celem ustanowienia

konstruktywnej trafności i rzetelności, zawierała następujące pozycje:

1. Wskaźniki kreatywne, wyróżnione w teście: **oryginalność, ciekawość, myślenie twórcze, wyobrażenia, intuicja, emocjonalność i empatia, poczucie humoru i twórcze podejście do zawodu** powinny korelować dodatnio, lecz umiarkowanie, ze względu na ich niską identyczność z innymi standaryzowanymi przejawami i testami projekcyjnymi, mającymi analogiczne zmienne, ukierunkowane na określenie twórczych zdolności osobowości i kreatywnego potencjału.
2. Spośród wymienionych wskaźników test „Kreatywny potencjał” najbardziej koreluje z testem E.P. Torrancea i J.P. Guilforda wg czynników: oryginalność, intuicja, giętkość myślenia oraz umiarkowanie; koreluje z testem R.B. Cattella wg. następujących czynników: wyobrażenia, oryginalność i twórcze podejście do zawodu; koreluje z testem MMPI takimi czynnikami kreatywnymi, jak wyobrażenia i twórcze podejście do zawodu.
3. Ponieważ standaryzowany test R.Amthauera i H.J.Eysencka nie jest przeznaczony do pomiaru parametrów myślenia twórczego, to z tym kwestionariuszem nie powinno być wiele korelacji dodatnich, częściej powinny pojawiać się ujemne powiązania korelacyjne.

Niniejsza hipoteza otrzymała potwierdzenie prawidłowości (rzetelność i trafność) wysuniętych założeń w sposób następujący: grupy badanych otrzymały wysokie dodatnie wyniki w teście J.P. Guilforda (0,651 po r Pearsona), E.P. Torrancea (0,673), R.B. Cattella (0,463), MMPI (0,380) oraz ujemne w teście R. Amthauera (-0,304).

Na **makropoziomowym** etapie eksperymentu, na podstawie danych z poprzednich etapów, badano i uogólniano oznaki kreatywności. W tym celu na podstawie badania różnych grup uogólniano wspólne wskaźniki kreatywności według opisanych ośmiu czynników oraz określano ich znaczącą korelację ze wskaźnikami osobowościowymi według standaryzowanych metod stosowanych w badaniu.

Kompleksowość testów pozwala stworzyć profil osobowości kreatywnej. Test daje możliwość interpretacji ukrytych mechanizmów psychicznych na podstawie dokonywanych przez badanego wyborów sytuacji życiowych. Badanie pozwoliło znaleźć poszukiwane parametry w procesie rozwiązywania zadań na podstawie ustalonych prawidłowości oraz udowodnić wiarygodność tworzonego testu. Każde badanie eksperymentalne przedstawia proces twórczy zarówno przy projektowaniu sposobów sprawdzenia hipotez, jak i przy analizie konkretnego badanego problemu.

Według końcowych wyników badania testem „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” przeprowadzono analizę rozrzutu dla oceny dyskryminatywności pytań i ich informacyjności. Analiza częstotliwościowa 80 pytań pokazała, iż w grupie składającej się ze 132 badanych 56% wszystkich odpowiedzi ma równomierny rozrzut odpowiedzi „tak” i „nie”, a u pozostałych obserwowane są znaczne odchylenia (w granicach 10% od równomiernego).

Korelacyjna analiza odpowiedzi badanych w teście „Kreatywny potencjał” wykryła stabilną zgodność wewnętrzną - wskaźnik **rzetelności** testu, co potwierdza jego **niezawodność**. Analiza macierzy korelacyjnej pokazała brak znaczących korelacji wewnątrz bloku pytań, odnoszących się do tej samej właściwości. Nieznaczne pojedyncze korelacje (na poziomie od 0,2 do 0,3) istnieją pomiędzy poszczególnymi pytaniami testu, co jest całkiem naturalne. Brak korelacji pomiędzy pytaniami pokazuje również ich wysoką informacyjność - nie powielają się, lecz mierzą różne strony tej samej cechy.

Analiza korelacyjna wskaźników testu „Kreatywny potencjał” dla wspólnej próby pokazała obecność znaczącej korelacji pomiędzy wszystkimi wskaźnikami, co potwierdza, że wszystkie one ukierunkowane są na pomiar jednej właściwości - kreatywnego potencjału.

Na zakończenie pracy eksperymentalnej nad testem przekonstruowano schemat psychologicznego profilu w celu lepszego unaocznienia dominacji uświadomionej lub nieuświadomionej sfery osobowości badanego. W górnej części koła profilu psychologicznego umieszczono indeksy: myślenie twórcze, ciekawość, twórcze podejście do zawodu; na horyzontalnej osiowej linii - oryginalność i poczucie humoru, po-

nieważ zawierają one zarówno uświadomione, jak i nieuświadomione procesy i trudno jest odnieść je do jednej ze sfer. W głębi, w dolnej części kręgu znajdują się wyobrażenia i intuicja, emocjonalność i empatia. W ten sposób na osi pionowej są rozmieszczone centralne wskaźniki uświadomionej sfery - twórcze myślenie oraz nieuświadomionej - intuicja. Pozwala to psychologowi eksperymentatorowi określić dominowanie uświadomionej lub nieuświadomionej sfery osobowości.

6. Badanie trafności testów „Kreatywny potencjał”

Aspekt kryterialny trafności teoretycznej określono na podstawie analizy związków testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” z narzędziami mierzącymi zmienne ze względu na podobieństwo treściowe lub też z racji zakładanych w teorii funkcji kreatywności. Kreatywny potencjał z samej swej natury jest konstruktem subiektywnym; odnosi się do tego, jak osoba dywergentnie myśli o sobie i ocenia swój kreatywny potencjał.

Trafność zbieżną i różnicową określano na podstawie związków testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” z innymi testami mierzącymi w założeniu poziom kreatywności. Trudność sprawia ustalenie trafności różnicowej traktowania kategorii kreatywności.

Wedle koncepcji trafność obejmuje zarówno trafność czynnikową, jak i trafność zbieżną i różnicową, trafność treściową oraz trafność kryterialną [Brzeziński 2008].

Badanie trafności testów wyznaczano na podstawie analizy korelacyjnej czynników kreatywności testów standaryzowanych. Grafiki korelacji zostały przedstawione na schematach poniżej.

Istotne korelacje czynników kreatywności z czynnikami osobowościowymi dla całej próby

Przytoczymy najbardziej znaczące korelacje dla każdego z czynników kreatywności.

Czynniki kreatywności	Znaczące korelacje
1. Oryginalność	oryginalność (E.P. Torrance, J.P. Guilford 0,667) sztywność afektywna (MMPI 0,382) niepokój (MMPI 0,306) ekstrawersja - introwersja (H.J. Eysenck 0,309) prostoduszność - cwaniactwo (R.B. Cattell -0,338) klasyfikacja (R. Amthauer -0,304)
2. Ciekawość	zaniepokojenie - lekkomyślność (R.B. Cattell 0,369)
3. Wyobraźnia	ekstrawersja - introwersja (H.J. Eysenck 0,260) neurotyzm (H.J. Eysenck 0,280)
4. Intuicja	impulsywność (MMPI 0,280) konserwatyzm - radykalizm (R.B. Cattell 0,303)
5. Myślenie twórcze	dywergencja myślenia (J.P. Guilford 0,651) giętkość myślenia (E.P. Torrance 0,673) konserwatyzm - radykalizm (R.B. Cattell 0,547) zamkniętość - towarzyskość (R.B. Cattell 0,363) zaniepokojenie - lekkomyślność (R.B. Cattell 0,334) okrutność - wrażliwość (R.B. Cattell 0,342) niepokój - przystosowawczość (R.B. Cattell 0,304)
6. Emocjonalność, empatia	introwersja - ekstrawersja (MMPI 0,361) neurotyzm (H.J. Eysenck 0,367) stabilność emocjonalna - niepokój (R.B. Cattell 0,344)
7. Poczucie humoru	kobiecość - męskość (MMPI -0,285) introwersja - ekstrawersja (MMPI 0,375) określenie powiązań logicznych (R. Amthauer -0,264)
8. Twórcze podejście do zawodu	zamkniętość - towarzyskość (R.B. Cattell 0,474) wrażliwość - świadomość (R.B. Cattell 0,359) twardość - miękkość (R.B. Cattell 0,302)

Jak wynika z badań, istnieje pozytywna korelacja czynników kreatywności ze wskaźnikami osobowościowymi.

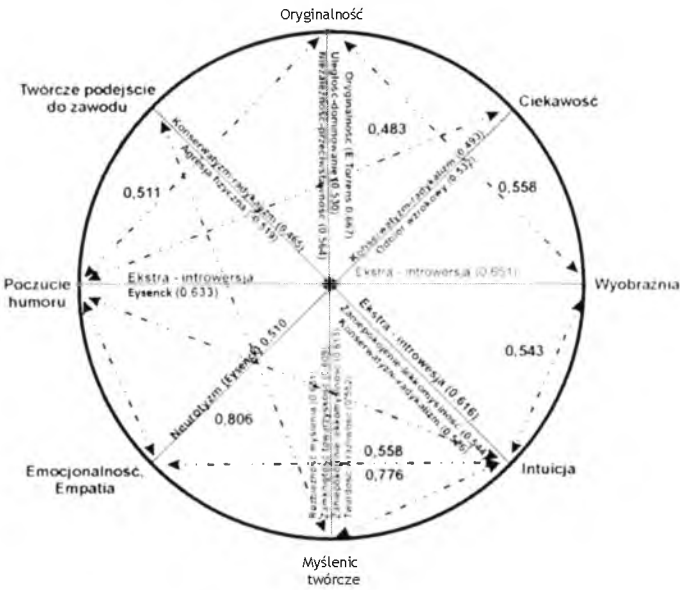
Wyniki analizy korelacyjnej i znaczące korelacje czynników kreatywności dla grup osób dorosłych:

Korelacja czynników kreatywności	współczynnik korelacji
1 - 2 - 1	0,512
1 - 3 - 1	0,424
1 - 4 - 1	0,470
1 - 5 - 1	0,638
1 - 7 - 1	0,452
1 - 8 - 1	0,558

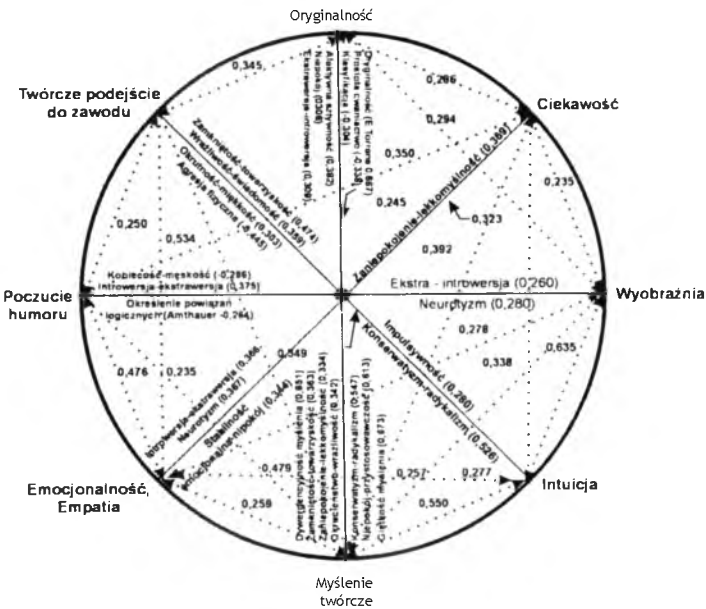
Korelacja czynników kreatywności	współczynnik korelacji
3 - 4 - 3	0,269
3 - 5 - 3	0,384
3 - 6 - 3	0,393
3 - 8 - 3	0,293
4 - 5 - 4	0,397
4 - 6 - 4	0,427
4 - 7 - 4	0,347
4 - 8 - 4	0,710
5 - 6 - 5	0,216
5 - 7 - 5	0,325
5 - 8 - 5	0,504
6 - 8 - 6	0,436

Tego samego typu związki obserwuje się w odniesieniu do czynników kreatywności i wskaźników osobowościowych:

Korelacja czynników kreatywności ze wskaźnikami osobowościowymi dla eksperymentalnej próby psychologów praktyków

Korelacja czynników kreatywności ze wskaźnikami osobowościowymi dla całej próby

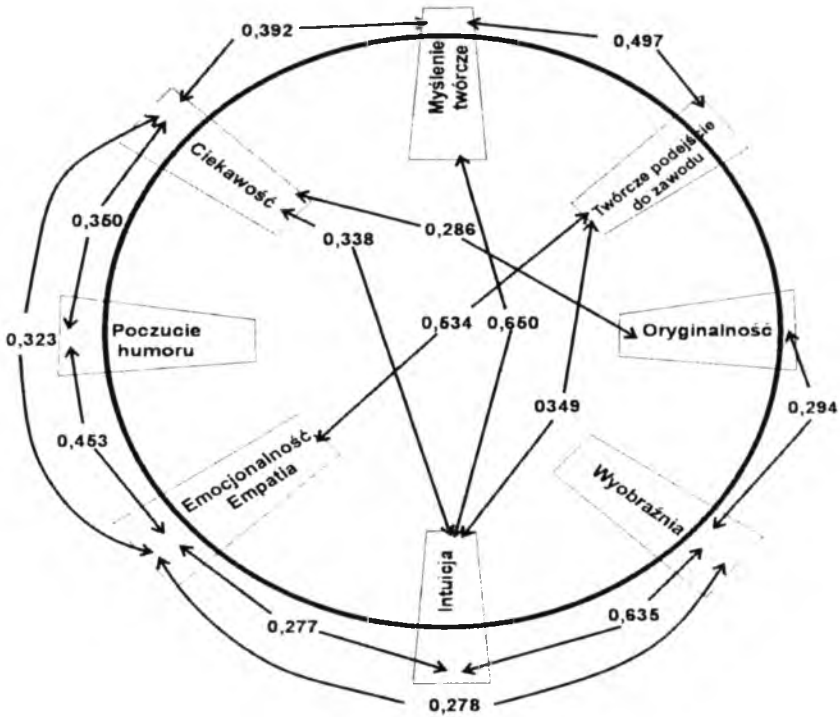

Dla udowodnienia wiarygodności znaczących korelacji proponuje się wynik badania monitoringowego.

Znaczące korelacje czynników kreatywności pomiędzy sobą dla całej grupy - próg znaczeniowy (0,232)

Czynniki kreatywności	Znaczące korelacje
1. Oryginalność	Wyobraźnia (0,294) Ciekawość (0,286) Myślenie twórcze (0,245) Oryginalność (0,345)
2. Ciekawość	Twórcze myślenie (0,392) Poczucie humoru (0,350) Intuicja (0,338) Emocjonalność, empatia (0,323) Wyobraźnia (0,235)
3. Wyobraźnia	Intuicja (0,635) Emocjonalność, empatia (0,278) Myślenie twórcze (0,257)
4. Intuicja	Myślenie twórcze (0,550) Twórcze podejście do zawodu (0,349) Emocjonalność, empatia (0,277)
5. Myślenie twórcze	Twórcze podejście do zawodu (0,497) Emocjonalność, empatia (0,259) Poczucie humoru (0,253)
6. Emocjonalność, empatia	Twórcze podejście do zawodu (0,534) Poczucie humoru (0,476)
7. Poczucie humoru	Twórcze podejście do zawodu (0,250)
8. Twórcze podejście do zawodu	Intuicja (0,349) Twórcze myślenie (0,497) Emocjonalność, empatia (0,534) Oryginalność (0,345) Poczucie humoru (0,250)

Korelacja podstawowych czynników kreatywności dla całej próby

Test w całości jest wewnętrznie zgodny ponieważ większość korelacji wewnątrz testu jest znaczących.

Badania nad powiązaniem kreatywnego potencjału człowieka dorosłego ze zmiennymi osobowościowymi wykazały, że wiąże się ona z następnymi czynnikami kreatywności.

1. Trafność czynnika „Myślenie twórcze” potwierdza się znaczącymi dodatnimi korelacjami z giętkością myślenia (E.P. Torrance 0,673), dywergencyjnością myślenia (J.P. Guilford 0,651), czynnikami osobowościowymi „Impulsywność” (MMPI 0,608), „twardość - wrażliwość” (R.B. Cattell 0,552), „niepokój - przystosowawczość” (R.B. Cattell 0,613, ponieważ myślenie twórcze zakłada giętkość i przystosowawczość.
2. Trafność czynnika „Ciekawość” potwierdza się znaczącymi dodatnimi korelacjami z czynnikami osobowościowymi „konserwatyzm - radykalizm” (R.B. Cattell 0,493), „wyobraźnia wzrokowa” (R. Amthauer 0,532), ekstrawersja - introwersja (H.J. Eysenck

- 0,609) i ujemną korelacją z czynnikami „ruchliwość uczuć - skrajne przestrzeganie norm” (R.B. Cattell -0,755), „test arytmetyczny” (R. Amthauer -0,456), co świadczy o niewłaściwej ciekawości, skrajnym przestrzeganiu norm i stereotypowości myślenia, a ona przejawia się w wysokim poziomie radykalizmu, myśleniu twórczym, introwersji i wyobraźni wzrokowej.
3. Jak pokazało badanie, czynnik „Oryginalność” ma pozytywną korelację z diagnozowaniem projekcyjnym (E.R. Torrance 0,667), z „indywidualnością” (MMPI 0,622), „uległością - dominowaniem” (R.B. Cattell 0,487), co potwierdza wiarygodność czynnika „Oryginalność”. Ujemnie znaczący współczynnik korelacji (-0,304) z czynnikiem „Klasyfikacja” wg testu R. Amthauera. Świadczy to o tym, iż badanych cechuje duża oryginalność, niestandardowe klasyfikowanie obiektów przy otrzymaniu niskich ocen danego subtestu Amthauera.
 4. Trafność czynnika „Wyobraźnia” potwierdza się znaczącymi dodatnimi korelacjami „twardość - wrażliwość” (R.B. Cattell 0,597), „ekstrawersja - introwersja” (R.B. Cattell 0,457) i (H.J. Eysenck 0,651), razem z tym wyróżniono ujemne korelacje z czynnikami „pesymizm” (MMPI -0,435), „emocjonalna niestabilność - stabilność” (R.B. Cattell -0,464), „zamkniętość - towarzyskość” (R.B. Cattell -0,656), co świadczy o niewłaściwych dla wyobraźni przejawach: pesymizmie, emocjonalnej stabilności (w przeciwieństwie do dodatniej korelacji z wysoką wrażliwością); towarzyskości, która nie zgadza się z ujawnioną introwersją, właściwą dla przejawów wyobraźni. Te wykryte pozytywne i negatywne korelacje udowadniają wysoką wiarygodność czynnika „Wyobraźnia”.
 5. Trafność czynnika „Intuicja” potwierdza się znaczącymi dodatnimi korelacjami pomiędzy czynnikami osobowościowymi „ekstrawersja - introwersja” (H.J. Eysenck 0,616), „zaniepokojenie - lekkomyślność” (R.B. Cattell 0,544), „konserwatyzm - radykalizm” (R.B. Cattell 0,526), „twardość - wrażliwość” (R.B. Cattell 0,502), co świadczy o wysokim poziomie osobowościowych przejawów intuicji: introwersji, lekkomyślności, myśleniu twórczym i wrażliwości.
 6. Trafność czynnika „Emocjonalność. Empatia” potwierdza się znaczącymi dodatnimi współczynnikami korelacji z czynnikami osobowościowymi „neurotyzm” (H.J. Eysenck 0,510), „Emocjonalna stabilność - niepokój” (R.B. Cattell 0,599), „okrutność - wrażliwość” (R.B. Cattell 0,302) i ujemnymi korelacjami „nadmierne kontrolowanie” (R.B. Cattell -0,437), co świadczy o wysokiej wrażliwości, niepokoju i braku wysokiego poziomu samokontroli nad reakcjami w postępowaniu osobowości.

7. Trafność czynnika „**Poczucie humoru**” potwierdza się znaczącymi dodatnimi korelacjami z czynnikiem „niska samokontrola - wysoka samokontrola” (R.B. Cattell 0,565), „ekstrawersja - introwersja” (H.J. Eysenck 0,633) i „wyobraźnia wzrokowa” (R. Amthauer 0,589), ponieważ przejawianie poczucia humoru wymaga wysokiej samokontroli w wyrazach werbalnych, gdyż humor przejawia się u osób z wysokim priorytetem intelektualnym i nawet z przewagą w niestereotypowym rozumieniu wydarzeń i sytuacji; humor przewiduje przekształcenie wewnętrzne i przemyślenie, co przejawia się w wyrazistej introwersji, i razem z tym, humor pozwala stworzyć niezwykle związki skojarzeniowe pomiędzy zwykłymi pojęciami lub przedmiotami, co wpływa na rozwój wyobraźni wzrokowej.
8. Trafność czynnika „**Twórcze podejście do zawodu**” potwierdza się znaczącymi dodatnimi korelacjami pomiędzy czynnikami osobowościowymi „inteligencja” (R.B. Cattell 0,475), „impulsywność” (MMPI 0,554), „konserwatyzm - radykalizm” (R.B. Cattell 0,465), „zamkniętość - towarzyskość” (R.B. Cattell 0,617), ujemną korelacją pomiędzy czynnikami „test arytmetyczny” (R. Amthauer -0,609), co podkreśla niecharakterystyczne przejawy dla danego czynnika kreatywnego: stereotypowość i konkretność myślenia, wyraziste przejawy osobowościowe, takie jak impulsywność, inteligencja, świadomość, twórcze myślenie (radykalizm), towarzyskość, ponieważ przewiduje umiejętność pracy w kontaktach z ludźmi, co udowadnia wiarygodność wyróżnionego czynnika kreatywności.

W ten sposób, według wszystkich wyróżnionych wskaźników kreatywności, test jest wiarygodny według kryterium kategorialnej (bieżącej) wiarygodności.

Trafność testów wyznaczano na podstawie analizy korelacyjnej wyróżnionych w metodzie kreatywnych cech osobowości wg testów projekcyjnych J.R. Guilforda i E.R. Torrance'a oraz wg standaryzowanych metod osobowościowych (testy MMPI, R.B. Cattella, H.J. Eysencka, R. Amthauera, E. Shostrema).

Trafność treści (*content validity*) sprawdzano na podstawie pytań, zadawanych ekspertom psychologom, których proszono, aby określili stopień zgodności pytań w materiale zakresowym z cechami pojedynczymi. Eksperti mieli za zadanie ocenić na ile logicznie zostały sformułowane pytania zgodnie z indeksami oraz na ile proponowany zestaw indeksów odpowiada pojęciu kreatywności. Wszystkie pytania odpowiadały oznaczonym w materiale testowym wskaźnikom indeksowym we wszystkich czterech subtestach. Te pytania, które powo-

dowały trudności przy odniesieniu do jakiegokolwiek wyróżnionego indeksu były wyłączone lub zmieniane.

Trafność treści podliczano także poprzez porównanie wyników wyboru społeczno-metrycznego „CTG (chwilowej twórczości grupy) do opracowania nowego projektu”. Każda eksperymentalna grupa dostawała następujące zadanie: „Proponuje się Panu/Pani stworzenie CTG dla rozwiązywania ważnego problemu naukowego na poziomie odkrycia. Jest Pan/Pani kierownikiem tematu. W grupie trzeba wybrać 5 osób dla CTG”. Każdy respondent, obejmując rolę kierownika projektu, wybierał 5 osób z grupy, które - jego zdaniem, mają zdolności twórcze. W badaniu czynnik studenta okazał się być znaczącym na poziomie 0,1 % jak wg wspólnej oceny, tak i wg różnicy pomiędzy znaczeniami indeksów kreatywności. Ta metoda jest bliska kryterium „ocen eksperymentalnych”.

Trafność konkurencyjna (*concurrent validity* - trafność diagnostyczna) była oceniana wg korelacji wyników danego testu z wynikami testów projekcyjnych i standaryzowanych, których trafność jest ustalona. Tworzony test posiada określoną charakterystykę znaczącą, której nie miały inne testy wiarygodne, był prosty do obróbki i wykorzystania. Pomiar trafności konkurencyjnej stosowano celem ulepszenia jakości pomiaru, wygody obróbki i wykorzystania stworzonego testu dla określenia kreatywności porównywalnej z testami projekcyjnymi.

Dla określenia trafności konkurencyjnej wyznaczono następujące pozycje:

1. Wybrani badani odzwierciedlali tę kategorię populacji, dla której test „Kreatywny potencjał” był przeznaczony wiekowo: od 17. do 33. roku, a test „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” od 34. do 59. roku życia. Według poziomu wykształcenia - badani mieli średnie i wyższe specjalistyczne wykształcenie, niezależnie od płci i poziomu społecznego.
2. Próba była wystarczającą dla otrzymania statystycznie znaczących korelacji 1193 wszystkich badanych. Z nich 132 osoby - w specjalności „psychologia praktyczna”, która była wykorzystywana w analizie czynnikowej. Próba, w stosunku do tak ograniczonej populacji, jak psychologowie praktycy, może być nawet mniejsza. Paul Kline twierdzi, że „...nie można zrobić żadnego stwierdzenia odnośnie wielkości próby, nie ustosunkowując się do tej populacji (kategorii osób), z której się ją wybiera. I tutaj wyjaśnia się ten moment, iż reprezentatywność doboru jest bardziej ważna niż rozmiar. Mała, ale reprezentatywna próba będzie lepsza niż większa, ale reprezentowana równomiernie” [Kline 2000].

3. W eksperymencie wykorzystano szeroką różnorodność standaryzowanych testów ze zmiennymi osobowościowymi, po to, aby upewnić się w otrzymaniu znaczącej korelacji dzięki bliskości czynników grupowych, a nie cech specyficznych.
4. Analizując wyniki eksperymentu, otrzymano następujący średni wskaźnik korelacji 0,457, co pozwala uznać test za trafny indeksy i wewnętrzną korelacją odpowiadają znaczącym kryteriom konkurencyjnej trafności.

7. Klapy badań rzetelności testów „Kreatywny potencjał”

Standardy poprawności metody badawczej zawierają wysokie wymagania co do rzetelności i trafności, skuteczności i niezbędnej łatwości w zastosowaniu. Badanie metody pod względem rzetelności przeprowadzono w kilku etapach. Sprawdzenie rozrzutu według alternatyw odpowiedzi odbywało się na pierwszym etapie pilotażowym. Oddzielnie sprawdzano zdolność rozróżniania i zrównoważenie czynników na wszystkich badanych różniących się wiekiem i płcią. Sprawdzano ją wg stabilności wskaźników dla każdego badanego przy powtórnych testowaniu po określonym czasie. Pozwoliło to określić retestową niezawodność metody.

Retestową (stabilną) rzetelność mierzono przy pomocy powtórnego przeprowadzenia testu na stałej grupie badanych w ciągu siedmiu lat. Wewnętrzna zgodność testu określała niezawodność metody. Współczynnik niezawodności (0,87) w większości odpowiadał współczynnikowi statystycznej korelacji zależności pomiędzy wynikami badań i wyznaczał się według wzoru Pearsona. Ostateczny wariant na niezawodność metody sprawdzano na grupie 132 osób wg kryteriów powtórnego testowania. Obliczenia prowadzono dla każdego kreatywnego wskaźnika oddzielnie.

Dane przytoczone są w tabeli:

Czynniki kreatywności	1	2	3	4	5	6	7	8
Kryterium stabilności	0,90	0,96	0,82	0,75	0,78	0,83	0,64	0,74

Homogeniczność (jednorodność) metody obliczono według kryteriów RH rzetelności w grupie 132 badanych. Test rozdzielono na dwie

części i przeprowadzono jednokrotne testowanie grup. Niezawodność oceniano poprzez wyliczenie interkorelacyjnych części metody, które były rozpatrywane jako poszczególne dychotomiczne zadania testu.

Kryterium stabilności rzetelności obliczano wg wzoru Koudera-Richardsona [Kuder, Richardson 1937: 151-160]:

$$P_{\sim 1} = \frac{\sum_{i=1}^n Z(r_{i2}^*)^2}{2 n \sigma^2}$$

Kryterium homogeniczności rzetelności obliczano na podstawie wzoru:

$$P_T = \frac{\sum_{i=1}^n a_i^2 - \frac{(\sum_{i=1}^n a_i)^2}{n}}{n - 1}$$

Kryterium HR rzetelności obliczano w sposób następujący:

$$a_{\sim k} = \frac{\sum_{t=1}^n (c_t - 1)^2}{n - 1} \cdot \frac{1}{\sigma^2}$$

gdzie c_t - ogólnego punktu,
 σ_i - wariancja odpowiedzi na każde z pytań.

Dane kryteria, znane i łatwe przy podliczaniu, często były wykorzystywane w praktyce przy opracowaniu i adaptacji nowych metod [Rubin 1976, il]. Otrzymane korelacje zastosowano dla wyliczenia rzetelności całego testu.

Dane są przytoczone w poniższej tabeli:

Czynniki kreatywności		1	2	3	4	5	6	7	8
Kryteria homogeniczności	RH a	0,79	0,80	0,81	0,89	0,80	0,82	0,85	0,8
		0,78	0,79	0,71	0,8	0,7	0,78	0,80	0,79

Ogólna rzetelność zgodności wewnętrznej wyniosła $RH=0,83$.

Wartość współczynnika podziału połówkowego Guttmana, określającego rzetelność połówkową (dla twierdzeń parzystych i nieparzystych), wyniosła $\alpha = 0,71$, a współczynnika korelacji międzypołówkowej $\alpha = 0,67$.

Wskaźniki te pokazują, że testy „Kreatywny potencjał” i jego wersja rozszerzona są rzetelnym narzędziem do wykorzystywania w badaniach naukowych, wyniki pozwalają na klasyfikację badanych pod kątem ich cech kreatywnych.

8. Wyniki badań trafności i rzetelności testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona”

W wyniku potwierdzenia hipotezy zademonstrowano konstruktywną trafność testu „Kreatywny potencjał” jako środka pomiaru sumy ośmiu wskaźników kreatywności, określających kreatywność osobowości za pomocą czterech subtestów.

Jak wykazało badanie, konstruktywna trafność jest reprezentatywną demonstracją rzetelności testu, dla którego ustanowienie jedynego kryterium jego uzasadnienia jest utrudnione. Przejawia się to w tym, że zamiast jednego wyniku w teście „Kreatywny potencjał” uwzględnia się osiem wskaźników po czterech subtestach i poziomach ich przejawów u badanej osoby

Analiza rozrzutu wskaźników testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” i sprawdzenie hipotezy teoretycznej zgodności otrzymanego empirycznie (zgodnie z rzeczywistością) rozrzutu normalnego wg kryterium zgodności χ^2 na poziomie znaczenia 0,05 pokazała, iż w rozrzutach wartość minimalna równa się 0, a maksymalna - 10, tj. całkowicie działa cała skala pomiaru cech.

Hipoteza o zgodności rozrzutu empirycznego wskaźników testu z normalnym rozrzutem potwierdza się pełnomocnym prawdopodobieństwem 95%. Zgodność między pytaniami materiału stymulującego i indeksami-czynnikami świadczy o tym, że pytania testu opracowano poprawnie we wszystkich czterech subtestach.

W wyniku wspólnej faktoryzacji przy pomocy głównego składnika dwóch metod wyróżniono 8 czynników. W kompleksowy czynnik po-

łączono 7 wskaźników testu „Kreatywny potencjał”, z wyjątkiem siódmego - poczucia humoru, który wyodrębnił się w oddzielny czynnik. Czynnik kompleksowy z całkowitym uzasadnieniem można nazwać kreatywnością, jest on nowym wskaźnikiem integralnym. Czynnik kompleksowy wg znaczenia rozdzieliły się w sposób następujący (wg kolejności malejącej):

Kolejność czynników kreatywności i wskaźniki ich obciążenia

Nr indeksu-czynnika testu „Kreatywność”	Obciążenia jako wkład indeksu w nową integralną charakterystykę
8 - twórcze podejście do zawodu	0,802
2 - ciekawość	0,798
5 - intuicja	0,756
1 - myślenie twórcze	0,719
6 - emocjonalność, empatia	0,660
3 - oryginalność	0,633
4 - wyobraźnia	0,563

Tak więc można mówić o integralnym wskaźniku kreatywności, który można obliczyć w sposób następujący:

$$\begin{aligned} & \frac{-6,760}{8 - \text{twórcze podejście do zawodu}} \\ \text{KREATYWNOŚĆ} = & \left(\frac{\dots\dots\dots}{1,951} \right) \times 0,802 \\ & + \left(\frac{-6,413}{2,087} \right) \times 0,798 + \left(\frac{-6,600}{1,966} \right) \times 0,756 \\ & + \left(\frac{-6,667}{1,905} \right) \times 0,719 \\ & + \left(\frac{-7,520}{1,720} \right) \times 0,660 \end{aligned}$$

$$\begin{array}{rcl}
 & -6,547 & -7,160 \\
 & 3 - \text{oryginalność} & 4 - \text{wyobraźnia} \\
 + \left(\frac{\quad}{1,765} \right) \times 0,633 & + & \left(\frac{\quad}{1,677} \right) \times 0,563
 \end{array}$$

gdzie:

6,760 - średnia wielkość wg czynnika „twórcze podejście do zawodu”;

0,802 - obciążenie jako wkład indeksu w nową integralną charakterystykę;

1,951 - standardowe odchylenie wg ósmego indeksu.

Badanie pokazuje, że dana prawidłowość będzie obserwowana stale.

Kreatywność jest nowym integralnym wskaźnikiem i może być obliczona wg następującego wzoru:

$$K = \frac{X_1}{Y_1} \cdot Z_1 + \frac{X_2}{Y_2} \cdot Z_2 + \frac{X_3}{Y_3} \cdot Z_3 + \frac{X_4}{Y_4} \cdot Z_4 + \frac{X_5}{Y_5} \cdot Z_5 + \frac{X_6}{Y_6} \cdot Z_6 + \frac{X_7}{Y_7} \cdot Z_7$$

gdzie:

K - kreatywność;

X_j - średnia wielkość wg czynnika „twórcze podejście do zawodu”;

X_2 - średnia wielkość wg czynnika „ciekawość”;

X_3 - średnia wielkość wg czynnika „intuicja”;

X_4 - średnia wielkość wg czynnika „myślenie twórcze”;

X_5 - średnia wielkość wg czynnika „emocjonalność, empatia”;

X_6 - średnia wielkość wg czynnika „oryginalność”;

X_7 - średnia wielkość wg czynnika „wyobraźnia”;

Y_1 - standardowe odchylenie wg czynnika „twórcze podejście do zawodu”;

Y_2 - standardowe odchylenie wg czynnika „ciekawość”;

Y_3 - standardowe odchylenie wg czynnika „intuicja”;

Y_4 - standardowe odchylenie wg czynnika „myślenie twórcze”;

Y_5 - standardowe odchylenie wg czynnika „emocjonalność, empatia”;

Y_6 - standardowe odchylenie wg czynnika „oryginalność”;

Y_7 - standardowe odchylenie wg czynnika „wyobraźnia”;

Z_j - wkład czynnika „twórcze podejście do zawodu” w nową integralną charakterystykę;

Z_2 - wkład czynnika „ciekawość” w nową integralną charakterystykę;

Z_3 - wkład czynnika „intuicja” w nową integralną charakterystykę;

- Z_4 - wkład czynnika „myślenie twórcze” w nową integralną charakterystykę;
 Z_{tj} - wkład czynnika „emocjonalność, empatia” w nową integralną charakterystykę;
 Z_6 - wkład czynnika „oryginalność” w nową integralną charakterystykę;
 Z_7 - wkład czynnika „wyobraźnia” w nową integralną charakterystykę.

Średnie znaczenie wg czynnika

$$x = \frac{\sum_{j=1}^N t_j}{N}$$

Wkład

$$Y_i = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{j=1}^N (t_j - x_i)^2}$$

gdzie:

N - liczba badanych w ogólnej próbie,

t_j - wynik badanego wg czynnika,

$\bar{Z}$ - suma wskaźników dla całej próby,

Y_i - standardowe odchylenie wg indeksu-wskaźnika,

X_i - średnie znaczenie wg indeksu-wskaźnika,

Z_i - wkład indeksu-wskaźnika.

Przeprowadzone badania wykazały, że test „Kreatywny potencjał” jest wiarygodną efektywną metodą diagnozowania kreatywnego potencjału dojrzałej osobowości, a mianowicie:

1. Procedura przeprowadzenia testu jest prosta i szybka. Pozwala w ciągu mniej niż godziny zebrać informację diagnostyczną;
2. Informacja otrzymana w wyniku eksperymentu pozwala zakwalifikować osobę badaną według cechy relewantnej, tj. pozwala na ilościowe i jakościowe porównanie otrzymanych wyników;
3. Na podstawie stworzonego psychologicznego profilu kreatywności można dobrze określić nie tylko poziom jednej z charakterystyk twórczych, lecz także ich wzajemną zależność.

Kwestionariusze testów „Kreatywny potencjał” i jego wersja rozszerzona mogą być wykorzystane jako metody diagnozowania w ramach eksperymentalnego badania wspólnie z innymi testami. Mogą być także zastosowane w indywidualnych diagnozach, konsultacjach psychologicznych, w celu określenia rezerw kreatywności, poziomu samooceny i potencjału twórczego osobowości oraz dla celów badawczych. Kwestionariusz może być wykorzystany do testowania mężczyzn i kobiet w wieku od 17 do 59 roku życia.

W ten sposób metodologiczna zasada badania polegała na niezbędności połączenia podejścia jakościowego i ilościowego przy poznawaniu procesów kreatywnych. Trudność postawienia takiego pytania na współczesnym etapie badań polega na odmienności podejść do problemu nie tylko ze strony badania jakościowego i problematyczności zastosowania go w praktyce, ale i ilościowego badania z pozycji eksperymentalnej diagnostyki kreatywności osobowości dojrzałej.

Na zakończenie należy zauważyć, że do diagnozowania kreatywności należy podchodzić jak do „miniaturowego modelu aktu twórczego” (E.P. Torrance 1974, s. 19). Test przedstawia możliwość orientacji w stworzeniu indywidualnego twórczego programu rozwoju kreatywności osobowości dojrzałej. Test „Kreatywność” należy stosować równolegle z testami projekcyjnymi i standaryzowanymi oraz z profesjonalnie prowadzoną obserwacją procesu rozwoju kreatywności człowieka dorosłego.

1 Polska adaptacja i badanie rzetelności i trafności testów „Kreatywny potencjał”

Testy „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” służą oszacowaniu poziomu kreatywności badanego, jego predyspozycji, dojrzałości, rzetelności i prognozowaniu potencjału twórczego.

Opracowanie polskiej wersji językowej

Prace nad polską wersją trwały w latach 1999-2006.

W 1999 roku M. Łypa rozpoczął pracę nad przetłumaczeniem pytań testowych na język polski. Wersją tą przebadano 79 osób dwujęzycznych, studentów III, IV i V roku pedagogiki i psychologii.

Po przetłumaczeniu pytań z wersji oryginalnej, przeprowadzono badania na próbie 1139 osób - w tym 697 osób w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, a także w latach 2002-2003 wśród 63 studentów Uniwersytetu Wrocławskiego (Instytut Pedagogiki) i 2004-2006 wśród 379 studentów i magistrów Uniwersytetu Opolskiego (Instytut Psychologii).

Współczynniki korelacji między wynikami wersji polskiej i rosyjskiej dla poszczególnych twierdzeń były bardzo wysokie - wahały się od 0,79 do 1. Rozkłady wyników dla poszczególnych twierdzeń w obu wersjach były podobne. W przypadku żadnego z twierdzeń nie odnotowano istotnych statystycznie różnic między wynikami uzyskanymi poprzez obie wersje testów.

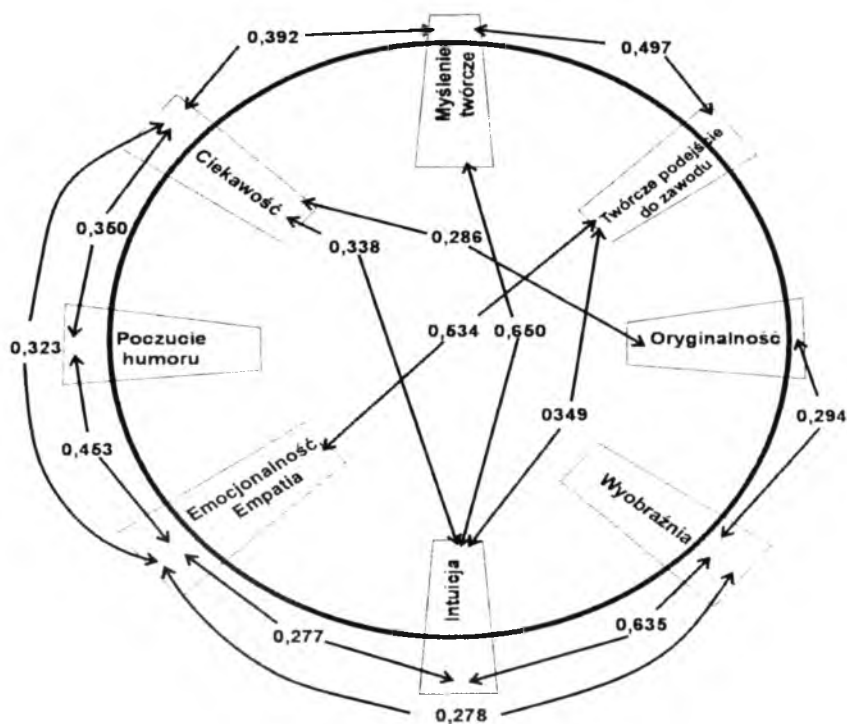
Rzetelność i trafność testu

Rzetelność testu

Wartość współczynnika rzetelności polskiej wersji metody (AVE a L. Cronbacha, 1951) w różnych badanych grupach wahała się od 0,81 do 0,83. Wynosiła odpowiednio: 0,81 dla grup młodzieży w wieku od 17 do 33 lat (N=307; 173 kobiety, 134 mężczyzn); 0,83 dla grup osób dorosłych w wieku od 34 do 59 lat (N= 432; 275 kobiet, 157 mężczyzn).

Informacje o rzetelności i trafności uzyskanej w poniższych badaniach zostaną przedstawione w dalszych częściach opisu metody badawczej.

Korelacja podstawowych czynników kreatywności dla całej próby

Analiza korelacyjna wskaźników testu „Kreatywny potencjał” dla wspólnej próby pokazała obecność znaczącej korelacji pomiędzy wszystkimi wskaźnikami, co potwierdza, że wszystkie one ukierunkowane są na pomiar jednej właściwości – kreatywnego potencjału.

Ogólna rzetelność zgodności wewnętrznej wyniosła $RH=0,83$.

Wartość współczynnika podziału połówkowego (skala L. Guttmana), określającego rzetelność połówkową (dla twierdzeń parzystych i nieparzystych), wyniosła $a = 0,71$, a współczynnika korelacji między-połówkowej - $a = 0,67$.

Stwierdzono również dość satysfakcjonującą stabilność narzędzia.

Wskaźniki te pokazują, że testy „Kreatywny potencjał” i jego wersja rozszerzona są rzetelnym narzędziem do wykorzystywania w badaniach naukowych, wyniki pozwalają na klasyfikację badanych pod kątem ich cech kreatywnych.

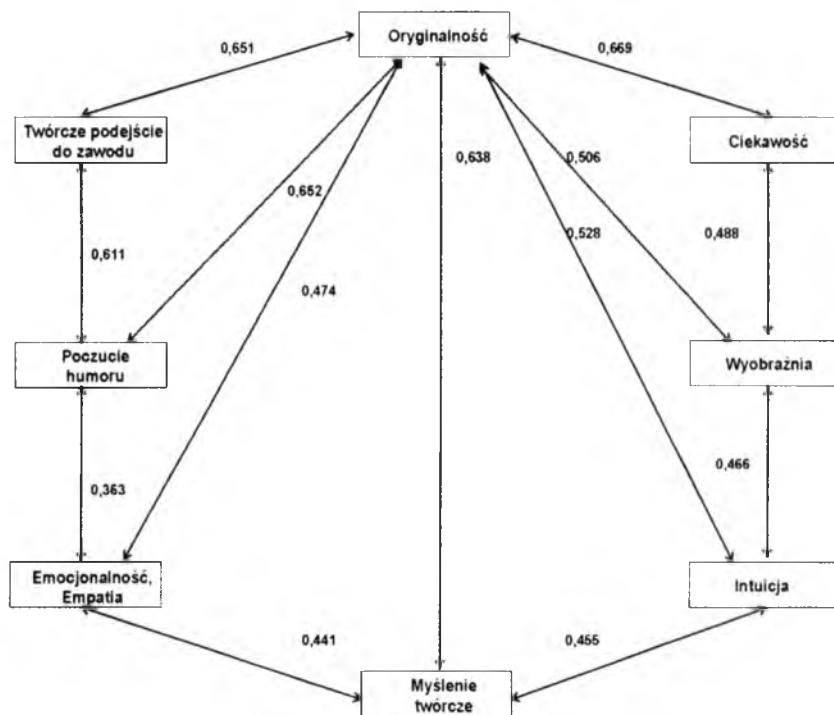
Trafność testu

W ramach adaptacji testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” była sprawdzona ich trafność teoretyczna [Cronbach 1951; Meehl 1955; Brzeziński 2008]. Wedle ich koncepcji trafność obejmuje zarówno trafność czynnikową, jak i trafność zbieżną i różnicową, trafność treściową oraz trafność kryterialną [Cronbach 1951; Meehl 1955; Brzeziński 2008].

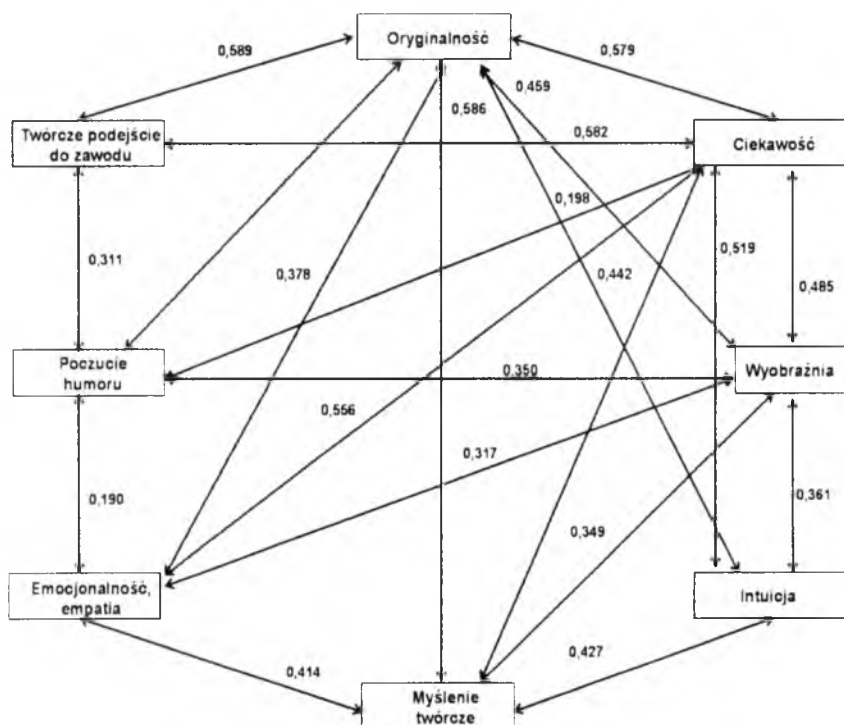
W celu ustalenia wewnętrznej struktury polskiej wersji, testy „Kreatywny potencjał” i jego wersja rozszerzona przeprowadzono dwa rodzaje analiz czynnikowych: eksploracyjną oraz confirmacyjną. Obu analiz dokonano na dwóch oddzielnych grupach, które losowo wybrano z całej próby osób.

Aby zweryfikować trafność uzyskanej struktury czynnikowej na drugiej z wylosowanych części danych, przeprowadzono confirmacyjną analizę czynnikową.

Korelacja eksperymentalnej próby grup studentów

Korelacja testu kreatywności dla wspólnej próby na końcowym etapie badania

Trafność kryterialna

Aspekt kryterialny trafności teoretycznej określono na podstawie analizy związków testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” z narzędziami mierzącymi zmienne ze względu na podobieństwo treściowe lub też z racji zakładanych w teorii funkcji kreatywności. Nie ma, niestety, żadnego kryterium obiektywnego, z którym można by porównać wyniki kreatywnego potencjału. Kreatywny potencjał z samej swej natury jest konstruktem subiektywnym; odnosi się do tego, jak osoba dywergentnie myśli o sobie i ocenia swój kreatywny potencjał.

Trafność zbieżna i różnicowa

Trafność zbieżną określano na podstawie związków testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” z innymi testami mierzącymi w założeniu poziom kreatywności. Trudność sprawia ustalenie trafności różnicowej traktowania kategorii kreatywności.

Macierz korelacji badanych grup

Czynniki kreatywności	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1.0000							
2	0.66900	1.00000						
3	0.50633	0.48611	1.00000					
4	0.52822	0.59603	0.46618	1.00000				
5	0.63802	0.57552	0.35440	0.45579	1.00000			
6	0.47489	0.61458	0.25292	0.55914	0.44112	1.00000		
7	0.65294	0.36248	0.48845	0.45750	0.57766	0.36310	1.00000	
8	0.65169	0.58434	0.48475	0.35828	0.55161	0.42031	0.61142	1.00000

Dla potwierdzenia hipotezy badania w eksperymencie kontrolnym wykorzystano test - E. Shostrom „Personal Orientation Inventory POI”, jaki mierzy kreatywność, postawy i wartości, które odnoszą się do samorealizacji jednostki.

Według testu „POI” E. Shostroma „skala 5 sensytywności” i „skala 6 spontaniczności” w teście POI są bliskie indeksowi „Emocjonalność i empatia” w teście „Kreatywny potencjał”. Skala 9 analizuje „Wyobrażenia o przyrodzie człowieka”, a „skala 10 synergiczności” stanowi blok koncepcji człowieka. Są one w określonym stopniu identyczne do indeksu „Twórcze podejście do zawodu” w testu „Kreatywny potencjał”.

Dla testów „Kreatywny potencjał” i „POI” przeprowadzono wspólną analizę korelacyjną i czynnikową.

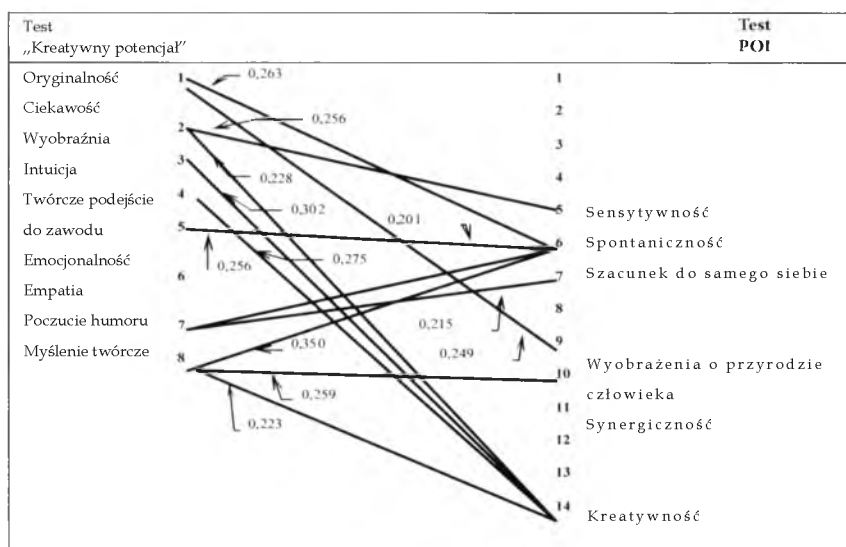
Analiza korelacyjna testu „POI” i testu „Kreatywny potencjał” pokazuje obecność znaczących korelacji zgodnie z zasadą szeregowania według następujących wskaźników:

1. Najbardziej pozytywnie koreluje czynnik 14 „skali kreatywność” wg testu POI: z ciekawością 0,228, z wyobraźnią 0,302, z intuicją 0,275 i z twórczym podejściem do zawodu 0,223;
2. Czynnik 6 „skali spontaniczność” koreluje z oryginalnością 0,263, myśleniem twórczym 0,256, poczuciem humoru 0,201, twórczym podejściem do zawodu 0,350;

3. Czynn timer 5 „skali sensytywność” koreluje z ciekawością 0,256;
4. Czynn timer 7 „skali szacunek do samego siebie” koreluje z poczu-
ciem humoru 0,215;
5. Czynn timer 9 „skali wyobrażenia o przyrodzie człowieka” koreluje
z oryginalnością 0,249;
6. Czynn timer 10 „skali synergiczność” koreluje z twórczym podej-
ściem do zawodu 0,259.

Znaczące korelacje standaryzowanego testu „POI” z testem „Kreatywny potencjał” potwierdzają trafność treściową badanego testu.

Korelacja testów: „Kreatywny Potencjał” i POI”

W efekcie otrzymano wielkości dla każdego uogólnionego wskaźnika, które mogą być wykorzystane do porównywalnej charakterystyki badanych. Skala pomiarów tego wskaźnika - od -3 do +3, wg zasady trzech sigm od -3 do +3, które oznaczają, iż 99,5% wszystkich wielkości wskaźników są wiarygodne (przy 5% możliwego błędu). Analiza matrycy obciążeń czynnikowych pokazuje, że w skład kompleksowego czynn timer kreatywności z niedużymi obciążeniami wchodzą także wskaźniki testu POI: - 14. skala „kreatywności”, 6. skala „spontaniczności”, 5. skala „sensytywności” 7. skala „szacunku do samego siebie”, 9. skala „wyobrażenia o przyrodzie człowieka”. Porównywalna charakterystyka dyskryminacyjności testów „POI” i „Kreatywny potencjał”

wykazała, iż zdolność do oceny cech w teście „Kreatywny potencjał” przejawia się bardziej niż w teście „POI”. W teście „Kreatywny potencjał” w stosunku procentowym pracuje większy zakres skali pomiaru: 87% testu, w porównaniu do 67% dla poszczególnych wskaźników testu „POI” E. Shostrom.

Podsumowanie

Stwierdzono również dość satysfakcjonującą stabilność narzędzia.

Rzetelność testu po ogólnym kryterium $RH = 0,83$, $a = 0,81$, optymalne znaczenie tego kryterium mieści się w zakresie od 0,4 do 0,3. Ponieważ otrzymane przez nas wyniki mieszczą się w tym przedziale, uważamy, iż test jest homogeniczny. W badaniu wyznaczano nie tylko korelację jednej części testu względem drugiej, lecz także i dodatnią korelację względem kryteriów i standaryzowanych metod wg wyróżnionych czynników kreatywności.

Generalnie wyniki badań polskiej adaptacji testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” potwierdzają ich wysoką trafność zbieżną. Trafność kryterialna była określona na podstawie związków między wynikami osób badanych uzyskanymi w polskiej wersji testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” i w skalach mierzących funkcjonowanie kreatywne, emocjonalne, społeczne i zawodowe.

Generalnie można stwierdzić, że testy „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał” wykazują przewidywane związki z aspektami funkcjonowania kreatywnego potencjału, a więc są trafnymi narzędziami diagnozowania.

W Polsce eksperymentalna wersja metody była stosowana w badaniach prowadzonych wśród młodzieży, studentów, osób dorosłych z różnych grup zawodowych. Analiza wyników badań z wykorzystaniem polskiej wersji testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” prowadzi do wniosku, że dobrze mierzy ona siłę przekonania o własnej kreatywności i diagnozuje ważny aspekt osobowości - „Kreatywny potencjał”.

Badania walidacyjne wykazały, że polska wersja testów „Kreatywny potencjał” i „Kreatywny potencjał - wersja rozszerzona” jest narzędziem rzetelnym, o potwierdzonej trafności testów. Udowodniono ponadto, że wystarczająco wysoko koreluje z innymi testami, mierzącymi poziom kreatywności.

Staje się również możliwe porównanie otrzymanych wyników nie tylko według kryteriów ilościowych, ale również jakościowych. Pozwala to najlepiej kształtować strategię stymulacji rozwoju oraz opracowywać indywidualne programy twórczego rozwoju i dojrzałości dorosłej osobowości.

Program komputerowy testu „Kreatywny potencjał”

Programowe zabezpieczenie diagnostyki

Program komputerowy testu „Kreatywny potencjał” został stworzony na podstawie materiału zakresowego czterech subtestów: „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja” oraz klucza tworzenia profili psychologicznych kreatywności.

Program komputerowy testu pozwala na:

- 1) Przeprowadzanie naukowego, eksperymentalnego badania poziomu rzeczywistej i potencjalnej kreatywności badanych, określanie poziomu ich samooceny (zaniżonej lub zawyżonej) kreatywnych cech oraz określanie poziomu i perspektyw samoaktualizacji dorosłej osobowości;
- 2) Diagnozowanie kreatywnych cech osobowości dojrzałej w praktycznej pracy psychologa w trakcie indywidualnych konsultacji, tworzenie kreatywnych profili według wszystkich czterech subtestów lub wg jednego z nich w zależności od celów korekty psychologicznej i opracowanie indywidualnego programu etapowego kreatywnego samorozwoju osobowości dojrzałej;
- 3) Skomponowanie czterowymiarowych konstrukcyjnych i destrukcyjnych psychologicznych profili kreatywności celem określenia ilościowych i jakościowych wskaźników uświadomionego i nie-uświadomionego potencjału kreatywnego osobowości dojrzałej.

Program komputerowy testu „Kreatywny potencjał” jest napisany w językach rosyjskim, angielskim, niemieckim, polskim i łotewskim.

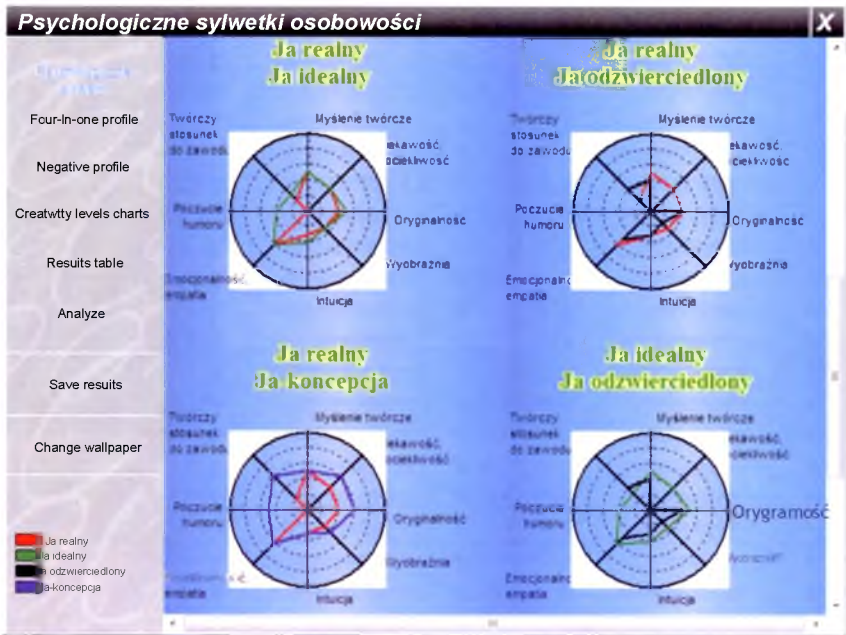
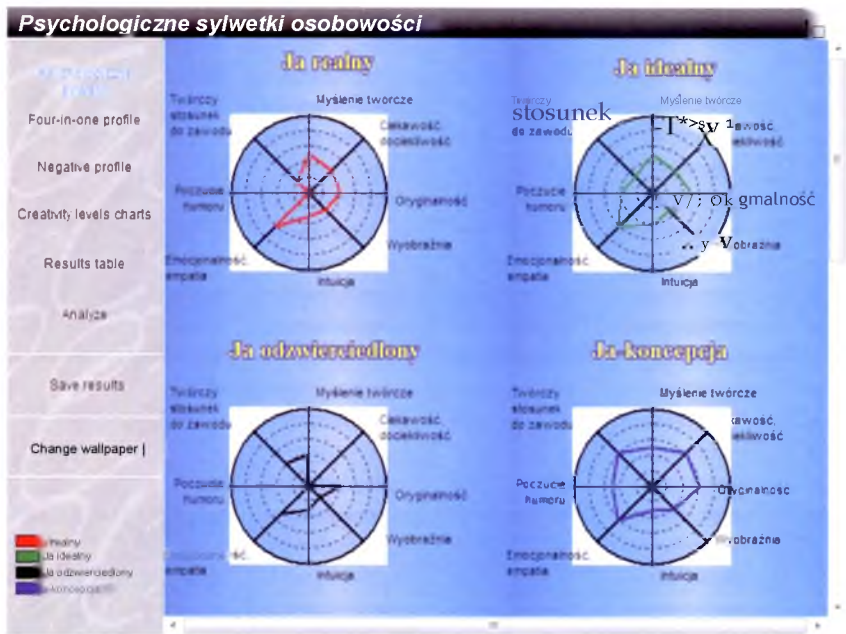
To stwarza możliwości międzynarodowej współpracy naukowej w sferze psychologicznych metod diagnozowania następujących parametrów:

- 1) Cech kreatywności osobowości i określenia kreatywnych rezerw kadry kierowniczej i personelu we wszystkich strukturach społecznych;
- 2) Określenia zawodowych kreatywnych możliwości i poziomu samoaktualizacji osobowości dojrzałej na podstawie jej kreatywnego doświadczenia;

- 3) Określenia potencjalnych możliwości w indywidualnym konsultowaniu i w praktycznej pracy psychologów, psychoterapeutów, nauczycieli i rodziców;
- 4) Określenia aktualizowanego i ukrytego kreatywnego uzdolnienia i talentu dorosłej osobowości we wszystkich sferach jej działalności.

Przygotowywana jest również zakresowa komputerowa wersja testu „Kreatywny potencjał” dla nastolatków i dzieci w wieku szkolnym.

CRMIST- wyniki w języku polskim

Psychologiczne sylwetki osobowości

B

Psychologiczne sylwetki

Four-in-one profile

Negative profile

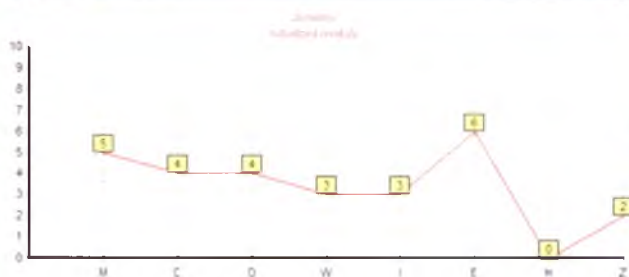
Results table

Analyze

Save results

Change wallpaper

☒ Ja realny
☒ Ja idealny
☒ Ja -> 2 wiersze 3 lony
☒ Ja - koncepcja

Psychologiczne sylwetki osobowości

X

Psychologiczne sylwetki

Four-in-one profile

Negative profile

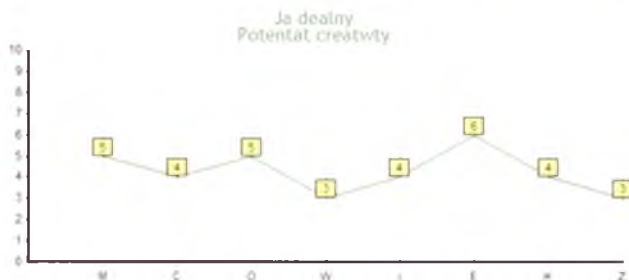
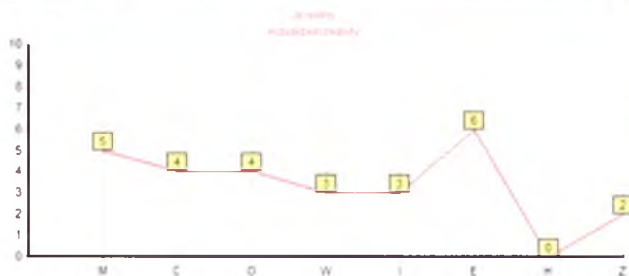
Results table

Analyze

Save results

Change wallpaper

☒ Ja realny
☒ Ja idealny
☒ Ja -> 2 wiersze 3 lony
☒ Ja - koncepcja

Psychologiczne sylwetki osobowości

X

Psychologiczne sylwetki

Four-in-one profile

NegatNe profile

CHRM2-y6|CHWE

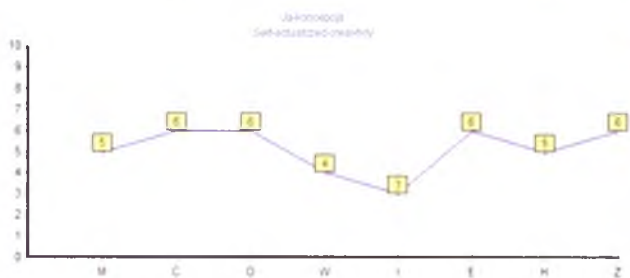
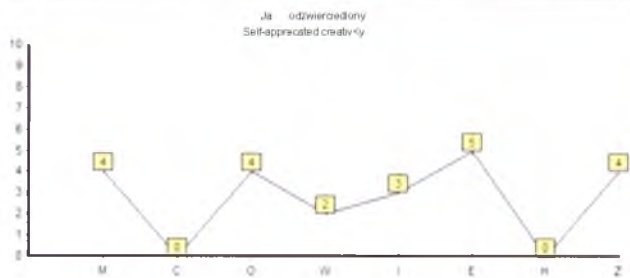
Results taDla

Analyze

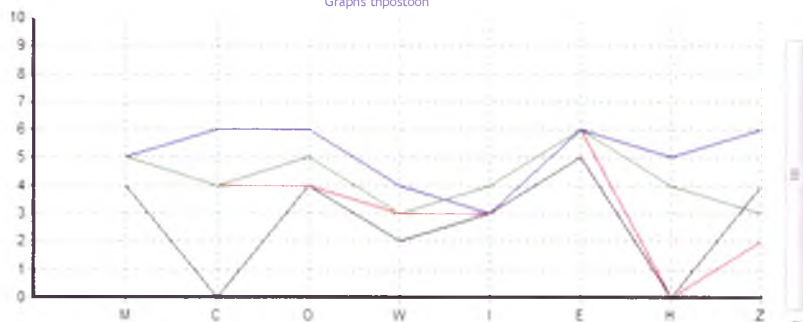
Save results

Change wallpaper

Ja realny
Ja idealny
Ja odzwierciedlony
Ja-koncepcja

Graphs tnpostoon

Psychologiczne sylwetki osobowości

m

Psychologiczne sylwetki	Nr	Ja realny - points	Ja idealny + points	Ja odpowiedzialny - points	Ja-koncepcja + points	Index of creative feature
Four-in-one profile	1	1	1	0	1	Mylenie twórcze M
Negative profile	9	1	1	1	1	
	17	1	1	1	1	
	25	1	1	1	1	
	33	1	1	1	1	
Creativity levels charts	41	0	0	0	0	Ciekawość, dociekliwość C
	48					
	57					
	65					
	73					
Analyze	2	0	0	0	1	Oryginalność O
	10	1	1	0	1	
	18	1	1	0	1	
	26	1	1	0	1	
	34	1	1	0	1	
Save results	42	0	0	0	1	
	50					
	58					
	66					
	74					
Change wallpaper	3	1	1	0	1	
	11	0	1	1	1	
	19	1	1	1	1	
	27	1	1	1	1	
	35	1	1	1	1	
	43	0	0	0	1	

■ Ja realny
■ Ja idealny
■ Ja odpowiedzialny
■ Ja-koncepcja

Psychologiczne sylwetki osobowości

n

Psychologiczne sylwetki	Nr	Ja realny - points	Ja idealny + points	Ja odpowiedzialny - points	Ja-koncepcja + points	Index of creative feature
Four-in-one profile	4	0	0	0	1	Wyobraźnia W
Negative profile	12	0	0	0	0	
	20	1	1	0	1	
	28	1	1	1	1	
	36	0	0	0	0	
Creativity levels charts	44	1	1	1	1	Intuicja I
	52					
	60					
	68					
	76					
Analyze	5	0	0	0	1	Emocjonalność, empatia E
	13	0	1	0	0	
	21	1	0	1	1	
	29	0	1	1	1	
	37	1	1	1	0	
Save results	45					
	53					
	61					
	69					
	77					
Change wallpaper	6	1	1	1	1	
	14	1	1	1	1	
	22	1	1	0	1	
	30	1	1	1	1	
	38	1	1	1	1	

■ Ja realny
■ Ja idealny
■ Ja odpowiedzialny
■ Ja-koncepcja

Psychologiczne sylwetki osobowosci

Psychologiczne sylwetki

Four-In-one profile

Negative profile

	M	C	O	SL	I	E	Z
X	0.433	3.5	4.75	3	325	575	375
X	0.433	2.18	0.829	0707	0.433	0.433	1.48
I	0633	0798	0.563	0756	0.719	0.66	0802
Z'XY	6.944	1.282	3.225	3207	5396	8764	2033

KREAT1YN0SC * 30.852

Results table

	Ja realny	Ja idealny	Ja odpowiedzialny	Ja konceptualny
2	0		0.0	
4.5	2		2	
8.5	3.3	3.3	3	3
16	4.4	4.4.4	4.4.4	4
23.4	5	5.5	5	5.5
29.4	6	6		6.6.6.6
Konc	109	142	88.5	190
Avr	13.6	17.7	11.1	23.7

H = 8.3

Groups differ by the feature. there re correlated differences

Save results

Change wallpaper

Ja realny

Ja idealny

Ja odpowiedzialny

Ja konceptualny

Aneks

1. Swobodny wywiad „Twórczy potencjał” jako metoda badania osobowości twórczej

Wywiad przeprowadzany jest w tzw. kreatywnej formie, w ocenie twórczej działalności i to zakłada schemat „wolnych odpowiedzi”, które pozwalają w swobodny sposób wyrazić swój pogląd na wiele ważnych osobowościowych problemów.

Metoda ta jest formą rozmowy. Posługiwanie się nią ma służyć uzyskaniu określonego zbioru informacji osobowości, które posłużą w badaniu oceny potencjału osobowego. Przeprowadzanie wywiadu powinno odbywać się w atmosferze rozmowy. Przewagą wywiadu w porównaniu z rozmową jest większa obiektywność.

Dane metodyki pozwalają odkryć twórczy potencjał osobowości. Jednak wysokie współczynniki testów kreatywności nie gwarantują ich twórczego osiągnięcia, a tylko świadczą o wysokim prawdopodobieństwie ich przejawów.

IMIĘ I NAZWISKO _____
 STANOWISKO _____
 MIEJSCE PRACY _____

Podstawowe pytania	W profesyjnej działalności	We wzajemnych relacjach interpersonalnych	W interpersonalnym życiu osobistym	W zajęciach się swoimi pasjami
Czy uważasz, że jesteś twórczą osobowością?				
Co stymuluje Cię do tworzenia?				
Co przeszkadza Ci w tworzeniu?				
Krótko opisz, jak wygląda według Ciebie idealny wzór mistrza - twórcy?				

2. Test niedokończonych zdań „Kreatywna osobowość”

Ankietowanym dyktuje się początek zdania i daje się 15 sekund na jego dokończenie, a potem czyta się następne zdanie.

1. Przyszłość wydaje mi się...
2. Mój nauczyciel...
3. Jeśli byłbym twórcą...
4. Jeśli najpierw pomyślałbym o twórczości...
5. Kiedy ja osiągam sukces, moi znajomi...
6. Jeśli w twórczości i fantazjowaniu mam trudności...
7. Mój osobisty sukces twórczości...
8. Kiedy koniecznie muszę sobie coś wyobrazić...
9. Jeśli ja bardzo się męczę w pracy...
10. Niewiele osób wie, że działam intuicyjnie...
11. Mojej kłótni ze znajomymi...
12. Nie lubię ludzi, którzy...
13. Czasami w mojej duszy...
14. Do swoich znajomych odnoszę się...
15. Moim wielkim błędem było...
16. Bardzo chciałbym...
17. Twórcą jestem, bo...

Ocenę rezultatów przeprowadza się w następujący sposób: dokończone zdania ankietowanych są analizowane pod kątem stosunku ankietowanego do swoich znajomych, grupy, do siebie, do przeszłości, przyszłości, do trudności w dziedzinie twórczości.

Możliwe jest, że uzyskamy informacje o emocjonalnej sferze, o obecności niesprzyjających charakterologicznych cech, o agresywności, o twórczej indywidualności.

Podstawowa diagnostyczna informacja jest kompletowana na bazie analizy zdań, według przeprowadzonego wyżej schematu analizy stosunków.

W formie wariantów produktywnej metodyki mogą być rozpatrywane odpowiednie pytania i odpowiedzi w rozmowie na podstawie których można:

- * sądzić o jakichś skrytych poglądach,
- * zacerpnąć informacje o cechach osobowości,
- * uzyskać dane dotyczące twórczego poziomu kreatywności.

Wywiady zogniskowane jako technika badania postrzegania osób kreatywnych. Dokładna analiza wskazuje, że wywiad jako metoda najczęściej stosowana nie jest jednocześnie techniką pozwalającą przewidywać kreatywny potencjał osobowości [Oppenheim 2004],

Załączniki

1. Klucz do testu „Kreatywny potencjał!”

Nr	Indeks cechy twórczej	Nr pytania	Klucz do „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja”
1.	Myślenie twórcze	1	+
		9	+
		17	+
		25	—
		33	÷
		41	+
2.	Ciekawość	2	+
		10	—
		18	÷
		26	+
		34	+
		42	+
3.	Oryginalność	3	+
		11	+
		19	—
		27	+
		35	+
		43	—
4.	Wyobraźnia	4	+
		12	+
		20	+
		28	—
		36	+
		44	—
5.	Intuicja	5	+
		13	—
		21	+
		29	+
		37	—
		45	÷
6.	Emocjonalność, empatia	6	+
		14	+
		22	+
		30	+
		38	+
		46	+

7.	Poczucie humoru	7	+
		15	+
		23	+
		31	+
		39	-
		47	-
8.	Twórcze podejście do zawodu	8	-
		16	+
		24	-
		32	+
		40	+
		48	+

2. Klucz do testu „Kreatywny potencjał – wersja rozszerzona”

Nr	Indeks cechy twórczej	Nr pytania	Klucz do „Ja realne”, „Ja idealne”, „Ja odzwierciedlone”, „Koncepcja Ja”
1.	Myślenie twórcze	1	+
		9	+
		17	-
		25	±
		33	+
		41	-
		49	+
		57	+
		65	+
		73	+
2.	Ciekawość	2	+
		10	-
		18	+
		26	+
		34	+
		42	+
		50	+
		58	+
		66	+
		74	+

3.	Oryginalność	3	+
		11	+
		19	+
		27	-
		35	+
		43	+
		51	+
		59	+
		67	-
		75	+
4.	Wyobraźnia	4	+
		12	+
		20	+
		28	+
		36	+
		44	-
		52	+
		60	+
		68	+
		76	
5.	Intuicja	5	+
		13	
		21	+
		29	-
		37	+
		45	+
		53	+
		61	
		69	
		77	+
6.	Emocjonalność, empatia	6	-
		14	+
		22	-
		30	■
		38	+
		46	+
		54	+
		62	+
		70	-
		78	+

7.	Poczucie humoru	7	+
		15	+
		23	+
		31	-
		39	+
		47	+
		55	-
		63	+
		71	-
		79	+
8.	Twórcze podejście do zawodu	8	-
		16	+
		24	+
		32	-
		40	+
		48	+
		56	+
		64	-
		72	+
		80	+

Nazwa metody	Autor/autorzy	Cel diagnozy	Trafność prognostyczna i normalizacja	Diagnozowanie potencjału kreatywnego
1. Kwestionariusz Rosenberga SES Źródło: http://eib.enicdda.europa.eu/htmlcfm/index3676EN.html	Rosenberg, Polska adaptacja: K. Lachowicz-Tabaczek	Służy do pomiaru globalnej samooceny	Kwestionariusz jednowymiarowy. Składa się z 10 pozycji, w których osoba może określić m.in. czy jest zadowolona z siebie itd.	Brak diagnozowania
2. Kwestionariusz osobowości HJ. Eysencka EPQ-R	S. Eysenck, H.J. Eysenck, P. Barrett. Polska adaptacja: P. Brzozowski, R.Ł. Drwal	Służy do badania podstawowych wymiarów osobowości: zrównoważenia emocjonalnego, ekstrawersji i psychotyzm	Normalizacja dla uczniów, studentów i dorosłych	Brak diagnozowania
3. Test inteligencji Matryce Ravena	Matryce Raven Występuje w różnych wersjach	Test służy do badania tzw. inteligencji płynnej (m.in. zdolność abstrakcyjnego myślenia)	Normalizacja dla różnych grup wiekowych	Brak diagnozowania
4. Zestaw Testów Uzdolnień	W. Horn	Składa się z ośmiu następujących werbalnych i niewerbalnych podtestów: 1. Dokończenie wzoru, 2. Szukanie zasady, 3. Uzupełnianie liter, 4. Działania arytmetyczne, 5. Pisownia wyrazów, 6. Niepotrzebne skreślić, 7. Liczenie liter, 8. Koncentracja	Normalizacja dla osób w wieku od 12 i pół do 18 i pół	Brak diagnozowania

5. Umiejętności: Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej INTE	N.S. Schutte, J.M. Malouff, L.E. Hall, D.J. Haggerty, J.T. Cooper, Ch.J. Golden, L. Dornheim. Polska adaptacja: A. Ciechanowicz, A. Jaworowska, A. Matczak	Służy do pomiaru inteligencji emocjonalnej rozumianej jako zdolność do rozpoznawania, rozumienia i kontrolowania własnych oraz cudzych emocji, a także zdolność do efektywnego wykorzystywania emocji w kierowaniu własnym oraz cudzym działaniem	Ogólna trafność jest zadowalająca	Brak diagnozowania
6. Kwestionariusz Osobowości NEO- FFI	P.T. Costa, R.R. McCrae Polska adaptacja: B. Zawadzki, J. Strelau, P. Szczepaniak, M. Śliwiński	Kwestionariusz do diagnozy cech osobowości uwzględnionych w popularnym modelu pięcioczynnikowym, określanym jako model Wielkiej Piątki, czyli takich wymiarów, jak: zrównoważenie emocjonalne, towarzyskość, otwartość na nowe doświadczenia, sumienność, ugodowość	Doskonalszą wersją tego narzędzia jest NEO-PI-R. Normalizacja dla grup wiekowych 15-19, 20-29, 30-39, 40-49 i 50-80 lat	Brak diagnozowania
7. Skala Inteligencji Wechslera dla Dorosłych WAIS-R (PL)	Wechsler	Składa się z sześciu testów słownych (Wiadomości, Powtarzanie cyfr, Słownik, Arytmetyka, Rozumienie, Podobieństwa) oraz pięciu testów bezsłownych (Braki w obrazkach, Porządkowanie obrazków, Klocki, Układanki, Symbole Cyfr)	Służy do pomiaru rozmaitych zdolności składających się na inteligencję ogólną. Wersja dla dzieci to WISC-R. Normalizacja dla osób od 16. do 79. roku życia.	Brak diagnozowania
8. Test Osobowości i Zainteresowań TO-Z	E. Mittenecker, W. Toman Polska adaptacja: E. R. Dajek	Test bada takie własności osobowości, jak: samokrytyczność, nastawienie społeczne, ekstrawersja, zrównoważenie emocjonalne, maniakość, depresyjność, paranooidalność, wegetatywną stabilność	Stosowana w poradnictwie zawodowym. Normalizacja dla uczniów gimnazjum i liceum.	Brak diagnozowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie Polskie Towarzystwo Psychologiczne (PTP) [2007].

Nazwa metody / autor	Autor/autorzy / wydanie	Cel diagnozy	Trafność prognostyczna, normalizacja	Diagnozowanie potencjału kreatywnego
1. Obszary i metody oceny potencjału osobowego	J. Buczny http://www.doradca-zawodowy.pl/Index.php?option=com_content	Metody diagnozy potencjału osobowego w poszczególnych obszarach: umiejętności, zdolności, predyspozycje	Ogólna trafność zadowalająca	Diagnozowanie potencjału osobowego
2. Dwuwymiarowy Inwentarz Inteligencji Emocjonalnej DINEMO	A. Jaworowska, A. Matczak, A. Ciechanowicz, J. Stańczak, E. Zalewska	Służy do pomiaru podstawowych komponentów inteligencji emocjonalnej, takich jak zdolności do pozyskiwania przez jednostkę dostępu do własnych i cudzych emocji, respektowania ich i rozumienie ich funkcji	Normalizacja dla młodzieży i dorosłych	Brak diagnozowania
3. Test APIS-Z	A. Ciechanowicz, A. Jaworowska, A. Matczak, T. Szutrowa	Służy badaniu inteligencji ogólnej w wielu wymiarach	Normalizacja dla młodzieży i dorosłych	Brak diagnozowania
4. „Kwestionariusz Kompetencji Społecznych KKS”	A. Matczak	Służy do oceny kompetencji społecznych rozumianych jako nabyte umiejętności warunkujące efektywność funkcjonowania człowieka w różnych sytuacjach społecznych.	Normalizacja dla dorosłych	Brak diagnozowania

5. Kwestionariusz Nadziei na Sukces I<NS	M. Laguna, J. Trzebiński, M. Zięba	Mierzona kwestionariuszem KNS nadzieja na sukces odnosi się do siły oczekiwania pozytywnych efektów własnych działań. Składają się na nią dwa komponenty: przekonanie o posiadaniu silnej woli, czyli świadomość własnej skuteczności ujawniana w inicjowaniu dążeń do celu i trwaniu w nim oraz przekonanie o umiejętności znajdowania rozwiązań, czyli świadomość własnej wiedzy i kompetencji intelektualnych, ujawniana w sytuacjach wymagających wymyślenia lub poznania nowych sposobów prowadzących do osiągnięcia celu	Normalizacja dla licealistów i studentów	Brak diagnozowania
6. Wielowymiarowy Kwestionariusz Preferencji WKP	A. Matczak, A. Jaworowska, A. Ciechanowicz, E. Zalewska, J. Stańczak	Umożliwia diagnozę preferencji w zakresie zainteresowań typami czynności oraz warunków pracy. Pozwala na wygenerowanie listy preferowanych i odradzanych zawodów.	Normalizacja dla uczniów gimnazjów, szkół średnich i dorosłych	Brak diagnozowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie Polskie Towarzystwo Psychologiczne (PTP) [2007],

Bibliografia

- Adamar J. (1970), *Issledowanije psichologii processa izobrietienija w oblasti matiematiki*, Moskwa.
- Anastasi A., Urbina S. (1999), *Testy psychologiczne*, Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa.
- Antonow A.W. (1978), *Psichologia izobrietatielskogo tworcziestwa*, Kijew,
- Arczewska E. (2004), *Wartość Testu Wyobraźni Twórczej Janusza Kujańskiego w świetle badań Testem Zdolności Twórczych Tadeusza Żuka*, Katedra Nauk Psychologicznych APS, Warszawa (niepublikowana praca magisterska).
- Artemiew W. (1940), *Ekspierimentalnaja fonietika i psichologija w obuczenii inostrannomu jazyku*, t. 1, Moskwa.
- Barron E, Harrington D.M. (1981), *Creativity, Intelligence and Personality*, „Annual Review of Psychology” Vol. 32, s. 439-476.
- Basadur M.S., Hausdorf P.A. (1996), *Measuring Divergent Thinking Attitudes Related to Creative Problem Solving and Innovation Management*, „Creativity Research Journal” Vol. 9, No. 1, s. 21-32.
- Baylor A.M. (2001), *An U-shaped Model for the Development of Intuition by Level of Expertise*, „New Ideas of Psychology”, Vol. 19, s. 237-244.
- Beahrs I.O. (1982), *Unity and Multiplicity: Multilevel Consciousness of Self in Hypnosis*, Psychiatric Disorder and Mental Health, New York.
- Bogojawlenskaja D.B. (1971), *Metody issledowanija urowniej intiektualnoj aktiwnosti*, „Woprosy psichologii” nr 1.
- Brzeziński J. (2007), *Metodologia badań psychologicznych*, PWN, Warszawa.
- Brzozowski P. (1985), *Skala Wartości SW (Value Survey) M. Rokeacha*, PTP PTP, Warszawa.
- Buczny J., *Obszary i metody oceny potencjału osobowego*, Fundacja Realizacji Programów Społecznych „Poradnictwo w Sieci” <http://>

www.doradca-zawodowy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=117&Itemid=40 (18.04.2012).

Cattell R.B. (1941), *Some Theoretical Issues in Adult Intelligence Testing*, „Psychological Bulletin”, Vol. 38 (592).

Cramond B. (2002), *Krytyka Torrance'a Testów twórczego myślenia*, <http://kyunghhee.myweb.uga.edu/portfolio/review%20of%20ttct.htm>.

Dailey D.R (1978), *An Analysis and Evaluation of the Internal Validity of the Remote Associates Test: What Does it Measure?*, University of Wyoming, „Educational and Psychological Measurement” Vol. 38.

Engelmejer P.K. (1916), *Evrologija i wsieobsczajaja teorija tvorcziestwa*, [w:] *Woprosy teorii i psichologii tvorcziestwa*, t. 7, Char'kow.

Feist G.J., Barron F.X. (2003), *Predicting Creativity from Early to Late Adulthood: Intellect, Potential and Personality*, „Journal of Research in Personality”, Vol. 37, s. 62-88.

Finke R.A., Ward T.B., Smith S.M. (1992), *Creative Cognition: Theory, Research and Applications*, MIT Press, Cambridge.

Gordon W.J.J. (1961), *Synectics: The Development of Creative Capacity*, Harper&Row, New York.

Gralewski J. (2006), *Badanie osobowości twórczej*, [w:] *Identyfikacja potencjału twórczego. Teoria - metodologia - diagnostyka*, red. M. Karwowski, Wydawnictwo Psychopedagogiczne Transgresje, Warszawa.

Granowska R.M. (1988), *Elementy praktycznej psychologii*, Leningrad.

Guilford J.P. (1950), *Creativity*, „The American Psychologist”, Vol. 14, s. 444-454.

Guilford J.P., (1968), *Intelligence, Creativity and their Educational Implications*. Robert R. Knapp, San Diego.

Horn J.L. (1965), *Fluid and Crystallized Intelligence: A Factor Analytic Study of the Structure Among Primary Mental Abilities*, Ph.D. Thesis, University of Illinois.

Horn J.L., Cattella R.B. (1966), *Refinement and Test of the Theory of Fluid and Crystallized General Intelligences*, „Journal of Educational Psychology”, Vol. 57, s. 253-270.

Horn J.L., Cattella R.B. (1967), *Age Differences in Fluid and Crystallized Intelligence*, „Acta Psychologica” Vol. 26, s. 107-129.

Jermolajewa-Tomina L.B. (1972), *Opyt eksperimentalnogo izuczenija tvorczieskich sposobnostiej*, „Woprosy psichologii” nr 4.

Jones T.P. (1972), *Creative Learning in Perspective*, London.

Jung C.G. (1995), *Konflikty dziecięcej duszy*, Moskwa.

- Karmin A.S., Chajkin E.P. (1971), *Tworczieskaja intuicija w naukie*, Moskwa.
- Karwowski M. (2006), *Konstelacje zdolności. Typy inteligencji a kreatywność*, Wydawnictwo Impuls, Kraków.
- Karwowski M. (2006), *Wybrane właściwości psychometryczne Kwestionariusza Twórczego Zachowania KANH Stanisława Popka*, [w:] *Identyfikacja potencjału twórczego. Teoria - metodologia - diagnostyka*, red. M. Karwowski, Wydawnictwo Psychopedagogiczne Transgresje, Warszawa.
- Karwowski M. (2009), *Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości*, Wydawnictwo Naukowe APS, Warszawa.
- Karwowski M. (red.) (2006), *Identyfikacja potencjału twórczego. Teoria - metodologia - diagnostyka*, Wydawnictwo Psychopedagogiczne Transgresje, Warszawa.
- Kedrow B.M. (1968), *O teorii naucznoego otkrytija*, [w:] *Naucznoje tworcziestwo*, red. S.R. Mikulinski, M.G. Jaroszewski, Moskwa.
- Kirton M., Bailej A., Glendinning W. (1991), *Adaptators and Innovators: Preference for Educational Procedures*, „The Journal of Psychology”, Vol. 125 (4), s. 445-455.
- Kline P. (2000), *Handbook of Psychological Testing*, 2nd. Edition, Routledge, London.
- Kuder G.E, Richardson M.W. (1937), *The Theory of the Estimation of Test Reliability*, „Psychometrika” Vol. 2 (3), s. 151-160.
- Kujawski J. (2000), *O testach twórczości*, [w:] *Modele opieki nad dzieckiem zdolnym*, red. M. Partyka, CMPPP MEN, Warszawa.
- Kuśpit M. (2004), *Postawa twórcza a poziom kompetencji społecznych*, [w:] *Twórczość w teorii i praktyce*, red. S. Popek, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Limont W. (1994), *Synektyka a zdolności twórcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Łomow B.E, Surkow E.N. (1980), *Anticypacyja w strukturze diejatielnosti*, Moskwa.
- Łuk A.N. (1976), *Myszenije i tworcziestwo*, Moskwa.
- Maslow A. (1971), *The Farther Reaches of Human Nature*, New York.
- Maslow A. (2004), *W stronę psychologii istnienia*, Rebis, Poznań.
- Matczak A. (1994), *Diagnoza intelektu*, Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, Warszawa.
- Matczak A. (2000), *Testy inteligencji i zdolności*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, red. J. Strelau, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, t. 1, s. 448-469.

- Matczak A., Jaworowska A., Stańczak J. (2000), *Rysunkowy Test twórczego myślenia TCT-DP K.K. Urbana i H.G. Jellena*, Wydawnictwo Pracowni Testów Psychologicznych PTP, Warszawa.
- Mellody P. (1993), *Granice Ja. Trudności w ustanawianiu granic funkcjonalnych*, [w:] *ABC psychologicznej pomocy*, red. J. Santorski, Santorski & Co, Warszawa.
- Miąsek P. (2006), *Analiza trafności Skali Motywacji osiągnięć w Karierze Międzynarodowej*, „Czasopismo Psychologiczne” t. 12, nr 2, s. 231-242.
- Millar G.W. (2007), *E. Paul Torrance - The Creativity Man: An Authorized Biography*, Scholastic Testing Service, Inc., Bensenville.
- Moehrle M.G. (2005), *What is TRIZ? From Conceptual Basics to a Framework for Research*, „Creativity and Innovation Management”, Vol. 14 (1), s. 3-13.
- Nęcka E. (1987), *Proces twórczy i jego ograniczenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Nęcka E. (1992), *Creativity Training: A Guidebook for Psychologists, Educators, and Teachers*, TAIWPN Universitas, Kraków.
- Nęcka E. (1994), *TROP. Twórcze rozwiązywanie problemów*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.
- Nęcka E. (2003), *Psychologia twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Nęcka E. (2005), *Psychologia twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Nęcka E., Orzechowski J., Ślabosz A., Szymura B. (2005), *Trening twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Nęcka E., Rychlicka A. (1986), *Test twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Nosal C.S. (1990), *Psychologiczne modele umysłu*, PWN, Warszawa.
- Nosal C.S. (1992), *Diagnoza typów umysłu: zastosowanie i rozwinięcie teorii Junga*, PWN, Warszawa.
- Obuchowska I. (2005), *Adolescencja*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Oppenheim A.N. (2004), *Kwestionariusze, wywiady, pomiary postaw*, Zys i S-ka, Poznań.
- Piaget G. (1994), *Psychologija intielekta*, [w:] *Izbrannyye psichologicheskiye trudy*, Moskwa.
- Pietrański Z. (1969), *Myślenie twórcze*, PZWS, Warszawa.
- Połowniak M. (2008), *Kreatywność a kompetencje społeczne - relacje między nasileniem kompetencji społecznych a poziomem i styl-*

- lem twórczości oraz postawą twórczą*, [w:] *Uczeń zdolny wyzwaniem dla współczesnej edukacji*, red. J. Laszczyk, M. Jabłonowska, Wydawnictwo APS, Warszawa.
- Ponomariow J.A. (1976), *Psychologija tworcziestwa*, Moskwa.
- Popek S. (2000), *Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Popek S. (2003), *Człowiek jako jednostka twórcza*, 2 wydanie, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Popek S. (2004), *Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH*, 3 wydanie, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Ribeau T. (1901), *Tworczieskoje woobrażenije*, Sankt Petersburg.
- Rogers C. (2002), *O stawianiu się osobą*, Rebis, Poznań, rozdz. 6, s. 141 – 159.
- Rogers C.R. (1951), *Client-centered Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory*, Houghton Mifflin, Boston.
- Rubin Z. (1976), *Measurement of Romantic Love*, „Journal of Personality and Social Psychology”, Vol. 16.
- Rubinsztejn S.L. (1973), *Problemy obszcziej psychologii*, Moskwa.
- Sanocki W. (1978), *Kwestionariusze osobowości w psychologii*, PWN, Warszawa.
- Siek S. (1995), *Wybrane metody badania osobowości*, ATK, Warszawa.
- Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice*. American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education. (2007), Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Stasiakiewicz M. (2000), *Testy projekcyjne*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, red. J. Strelau, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, t. 1, s. 491-503.
- Sternberg R.J., Lubart T.I. (1996), *Investing in Creativity*, „American Psychologist”, Vol. 51 (7), s. 677-688.
- Sternberg R.J., O'Hara L.A., Lubart T.I. (1997), *Creativity as Investment*, „California Management Review” Vol. 40, s. 8-21.
- Strzałeczki A. (2003), *Psychologia twórczości - między tradycją a nowoczesnością*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa.
- Szmidt K.J. (2007), *Pedagogika twórczości*, Pedagogika - Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Szmidt K.J. (2007), *Pedagogika twórczości. Pedagogika*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Thorne B. (2006), *Carl Rogers*, przekł. E. Wojtych, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.

- Tieplow B.M. (1961), *Problemy indywidualnych razliczij*, Moskwa.
- Torrance E.P. (1964), *Education and Creativity*; Taylor C.W., *Creativity: Progress and Potential*, New York-San Francisco-Toronto.
- Torrance E.P. (1974), *Torrance Tests of Creative Thinking*, Scholastic Testing Service, Inc.
- Treffinger D.J. (1995), *Creative Problem Solving: Overview and Educational Implications*, „Educational Psychology Review”, Vol. 7 (3), s. 301-312.
- Trzebińska E. (1998), *Dwa wizerunki własnej osoby. Studia nad sposobami rozumienia siebie*, Wydawnictwo PAN, Warszawa.
- Trzebiński J. (1980), *Osobowościowe warunki twórczości*, [w:] *Osobowość a społeczne zachowanie się ludzi*, red. J. Reykowski, Książka i Wiedza, Warszawa.
- Turopolski W. (1999), *Poznawcza i społeczna psychologia „ja”*, [w:] *Wybrane zagadnienia z psychologii osobowości*, red. A. Gałdowa, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Vishnyakova N.F. (2010), *The Conflict - Resolve it Creatively. Practical Training on Conflictology*, Xlibris, California.
- Vishnyakova N.F. (2011), *The ABS's of Creativity, Talent, and Spirituality. Practical Psychology of Children's Potential Self-Development*, Xlibris, California.
- Wallas G. (1926), *The Art of Thoughts*, Harcourt, New York.
- Wiszniakowa N. (1999), *Akmeologia kreatywna. Psychologia twórczego rozwoju człowieka dorosłego*, [w:] *Diagnostyka kreatywności w akmeologii stosowanej*, Debor, Mińsk, s. 112-158.
- Wiszniakowa N. (2003), *Akmeologia kreatywna. Psychologia kreatywności i osiągania szczytowej dojrzałości twórczej człowieka dorosłego*, Wydawnictwo Instytutu Postępowania Twórczego IPT, Łódź.
- Wundt W. (1912), *Wwiedienije w psichologiju*, Moskwa.
- Wygotski L.S. (1991), *Woobrażenije i tworcziestwo w dietskom wozraście*, Moskwa.
- Zagwiazinski W.I. (1987), *Piedagogiczeskoje przedwidienije*, Moskwa.

W obszarze nauk psychologicznych znajduje się wiele dojrzałych twórczości,

psychologia rozwoju osobowości, talentów i uzdolnień twórczych, stosowana psychologia zewnętrznych i wewnętrznych konfliktów, psychologiczne metody diagnozowania i prognozowania twórczego potencjału, testy „Kreatywny potencjał”, psychopedagogika kreatywna, innowacyjne i heurystyczne metody rozwoju, metoda autorska prognozowania osobistej przyszłości m.in. dwu-

nastu etapów antycypacji rozwoju potencjału osoby, scenariusze treningów psychologicznych rozwijające potencjał kreatywny człowieka dorosłego.

Pracownik naukowy Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, członek Międzynarodowej Akademii Nauk Akmeologicznych w Sankt Petersburgu

Ważniejsze publikacje:

Psychopedagogika kreatywna, Mińsk 1995; *The conflict – make it creativity. Trening practical work on conflictology*, Mińsk 1999; *Konfliktologia. Podręcznik dla psychologów*, Mińsk 2000; *Akmeologia kreatywna. Psychologia kreatywności i osiągnięcia szczytowej dojrzałości twórczej człowieka dorosłego*, Łódź 2003; *The conflict -- resolve it creatively. Practical training on conflictology*, California 2010; *The ABC's of Creativity. Talent and Spirituality. Practical Psychology of Children's Potential Self-development*, California 2011.

Niniejsza monografia jest podręcznikiem do testu psychologicznego „Kreatywny potencjał”, który został opracowany i poddany standardom normalizacyjnym przez panią profesor Natalię Wiszniakową-Zelinskiy. Dzieło to jednak znacznie wykracza objętościowo i merytorycznie poza zwyczajową objętość podręczników do testów. Złożyło się na to zapewne kilka bardzo ważnych powodów.

Przede wszystkim istnieje obecnie bardzo duże zapotrzebowanie w dziedzinie badania kreatywności. Kreatywność i twórczość stają się obecnie najważniejszymi czynnikami wzrostu cywilizacyjnego, a zarazem są warunkami spełnionego i udanego życia.

Praca Natalii Wiszniakowej-Zelinskiy dotyczy szczegółowej i teoretycznie pogłębionej prezentacji autorskiego narzędzia do pomiaru potencjału twórczego. Autorka obszernie opisała narzędzie, przytoczyła w tekście dwie jego wersje, różniące się ze względu na wiek osób poddawanych badaniu. Dokładnie opisała procedury zmierzające do ustalenia parametrów kwestionariuszy, przedstawiła definicje pojęć, odwołując się do literatury polskiej, angielskiej i rosyjskiej, jak również starała się udowodnić, bazując na wskaźnikach statystycznych, wartość diagnostyczną skonstruowanych narzędzi. Prezentowane narzędzia mogą być bardzo pomocne przy pomiarze kreatywności osób dorosłych, a podręcznik do tego narzędzia pozwala je lepiej zrozumieć i wykorzystać w jak najbardziej efektywny sposób.

Ze Wstępu dr. psychologii Andrzeja Mirskiego

ISBN: 978-83-7571-236-0

